

MİMARLAR ODASI TOPLUMSAL GÖREVİNE DEVAM EDİYOR

6355 sayılı TMMOB yasası ile Mimarlar Odasının ilgili yönetmelikleri uyarınca "... aynı zamanda kamu görevi de" yüklenmiş olan odamız toplumsal görevine devam ediyor.

Çok da uzak olmayan geçmiş günlerde; Bayındırlık ve İskan Bakanlığı'nın denetime ilişkin kararnameleleriyle, Kültür Bakanlığının bazı uygulamalarıyla vb. engellemelerle görev ve gücü azaltılmaya zorlanan Odamız; en son, Başbakanlığın 20.8.1996 tarihinde yayınladığı ve kamuda kısaca "havuz genelgesi" diye adlandırılan genelge ile "kamu ortak hesabı" adı altında KİT'ler, katma bütçeli kuruluşlar, mahalli idareler ve bağlı kuruluşlarına yönelik olarak başlatılan uygulamaya ilişkin olarak en son 10.3.1997 günü yine Başbakanlıkça çıkarılan genelge ile, Ticaret Odası, Baro v.b. tüm meslek kuruluşlarının yanısıra TMMOB bütünü içinde bu kapsama alınmıştı.

Bu uygulama ile tüm Oda getirilerine ilişkin mevduatları kamu bankalarında gösterilecek bir hesapta toplanacak ve Odaların her türlü etkinlik vb. uygulamaları için gerekli harcamalar ancak sözkonusu "havuz" a önerilecek bütçeye göre yapılabilecekti. İşin özü, başta değindiğimiz gibi çeşitli engelleme ve yıldırımlarla denetim altına alamadıkları Odalarımızı bu "havuz" sistemiyle etkisiz kılmak ve iş yapamaz bir duruma getirmektir.

Süreci içinde gerek ilgili tüm meslek kuruluşları ve herkese konuya duyarlı bazı parlamenterlerin muhalefetiyle bu uygulama şimdilik durdurulmuş, ancak henüz tehlike geçmemiş durumdadır.

Bu arada, Odamızın kentin uzman odası ve kentdaşlık sorumluluk ve bilinciyle davranan bir sivil toplum örgütü olarak uzun yıllardır sürdürdüğü "kordonyolu" mücadelesinde, kentli adına kazanılmış ve onaylanmış hukuk davalarına karşın, ilginç bir rastlantıyla, ölümünü her yıl geleneksel olarak andığımız Mimar Sinan haftası içinde Kordon, limandan başlayarak hukuk ve yasa tanımaz bir biçimde doldurulmaya başlandı.

Çevrenin trafik yoğunluğunu kent içine taşıyacak 6 şeritli hızlı yollarda İzmir'in denizle olan bağlantısını kesecek olan ve KTVK yasası ile kıyı yasasına aykırı bir biçimde yapılan bu dolgu işlemi aynı zamanda körfezin akış yönlerine olumsuz etki yapmasının yanısıra çevre kirliliğine de yol açacaktır.

Varolan projedeki çevre yolları tamamlanmazken, önemli kent kavşakları düzenlenmezken, kentte entegre ulaşım sistemi oluşturulmazken böylesi bir yasadışı girişim neyin, kimin yararına olacaktır konusu oldukça düşündürücüdür.

Odamız, 3 Nisan 1997 günü TMMOB'ye bağlı 18 odanın yanısıra, Baro, Tabip Odası, Dişhekimleri Odası, Eczacı Odası, Veteriner Odası ve Serbest Muhasebeci ve Mali Müşavirler Odası ile birlikte 23 sivil toplum örgütü olarak olayı protesto etmiş, yetkili kurumları göreve çağırmış ve Baro ile birlikte bu konuda yeni bir dava açmış bulunmaktadır.

Ancak tüm çabalara karşın sözkonusu dolgu işlemi tüm hızıyla sürdürülmektedir.

Umalım ki bu olayın sorumluları ileride çocuklarına bu sorumsuzluklarının hesabını veremez duruma düşmezler ve pişman olmazlar.

Saygılarımızla

YÖNETİM KURULU

"Korumacılık: Aykırı Söylemler - Aykırı Uygulamalar" koruma kavramını 'aykırı' bir yaklaşımla ele almayı amaçlayan yayın komitemizin, elinizdeki sayı için saptadığı DOSYA bölüm başlığı. 'Aykırı' yaklaşımından ne anladığımızı ne beklediğimizi Gürhan Tümer şöyle açıklıyor:

"Bilindiği gibi, ülkemizde korumacılık, bugüne kadar, özellikle de 15-20 yıldır, Koruma Kurulları'ndan sivil toplum örgütlerine, mal sahiplerinden yap-satçılara kadar uzanan bir yelpaze içinde, bireylerin ve toplulukların ürettikleri, yoğun bir söylem dağarcığına sahiptir. Ancak, bu söylemlerin, yine özellikle son zamanlarda birbirlerini yinelediklerini, birçoklarının "malûmu ilam" ettikleri yadsınamaz.

Bu durumda, 2000'li yıllarda, konuyla ilgili olarak, yeni, belki de yepyeni, farklı, hem de çok farklı birtakım şeylerin söylenebileceğini, söylenmesi gerektiğini düşünüyoruz ya da en azından, söylenip söylenemeyeceğini araştırmak istiyoruz.

Bu araştırma sonunda üretilecek yeni söylemlerin, koruma alanında çok değişik ufuklar açabileceğini umuyoruz.

Bu yeni söylemlerin, korumacıların ya da korumamacıların, en apaçık, en sağlam gibi görünen savlarını silkelemesinden, bir "tabula rasa" oluşturup, her şeyi "sil-baştan" ele almasından, dahası, "paradoksal", "nihilist", "neo-fütürist" ve benzeri tavırlar takınarak, elbette ki sığ düşüncelerden, çıkarıcılıktan, değerbilmezlikten, keyfi tahripçilikten değil de, ilk bakışta yanlış gibi gelebilen, ama üzerinde daha derinlemesine düşünüldüğünde, karşı çıkılması zor bir takım gerekçelerden kaynaklanan, korumacılık karşıtı, iyiden iyiye uç noktalara uzanması olasılığından bile hiç tedirginlik duymuyoruz.

Ege Mimarlık'ın bu sayısında satırlarda, önerdiğimiz, "Korumacılık: Aykırı Söylemler - Aykırı Uygulamalar" başlığından ne anlaşılabileceği, ne beklenilebileceği konusunda ipuçları verebilecek, kapıları aralayabilecek bir örnekleme sergilemeye çalıştık."

DOSYA bölümüne yazılarıyla destek olan, katkı koyanlara bir kez daha teşekkürler. Farklı bir bakış açısı getirmeye çalıştığımız 'KORUMA' olgusuna ilişkin tartışmaların, değerlendirmelerin önümüzdeki sayılarda da sürmesi amacımız. Katkılarınızı bekliyoruz.

Saygıyla

YAYIN KOMİTESİ

İon Mimarlığı Konferansı Yapıldı

Antik Patara kenti kazılarını yürüten Prof. Dr. Fahri Işık, 9 Nisan 1997 Çarşamba günü şube salonumuzda İon Mimarlığı konulu konferansı verdi. Prof. Işık konferansında, çok sayıda dia eşliğinde Batı Anadolu'da Helen mimarlığının Anadolu'nun Hatti, Hitit, Frig, Urartu, Likya mimarilerinin etkisi altında gelişme gösterdiğini anlattı.

Akhaları Batı Anadolu'ya yerleşmelerinden sonra, Troya kentinde ilk örnekleri görülen tapınak şemasının Helenistan'a geçtiğini, Dorların bu plan şemasında tapınaklarını geliştirdiklerini aktardı. Anadolu'da önceden beri varolan uygarlıkların sentezi olarak İon uygarlığının ve mimarlığının doğduğunu, çağının en görkemli ve zarif yapılarını yarattığını bunun, Dor ve Helen mimarlığının hantallığından oldukça önce ortaya çıktığını ve farklı olduğunu belirtti. Anadolu seramiklerinin erken örneklerinin Mino ve Attika seramiklerine kaynaklık ettiğini belirten Prof. Işık, bugüne kadar yazındilinde ifade edilen Batı Anadolu mimarisinin Helen mimarlığından geliştiği tezinin aksine, Anadolu'nun yerel halklarının ulaştığı uygarlık ve mimarlık seviyesinin Aka istilasından sonra hem Batı Anadolu Helen mimarlığını hem de Helenistan'daki mimari gelişmeyi etkilediğini ortaya koydu. Girit'te ortaya çıkan seramik buluntularının Batı Anadolu seramiklerinin çok benzeri olduğunu özellikle vurguladı. Çayönü, Çatalhöyük ve Hattuşa'da beliren erken konut tipinin Hellas'ta daha sonraki yüzyıllarda görüldüğünü, bu anlamda Mimarlar Odası'nın kabul ettiği amblem olan Megaron'unda Anadolu'nun yerel konut mimarlığının ilk örneğini oluşturduğunu anlattı.

Arkeoloji ve Mimarlık alanında yeni bir tartışmayı başlatan Prof. Işık bugüne kadar özellikle batılı bilim adamlarının zorlama ile Helen mimarlığına attikleri birçok mimari form ve yapının aslında Anadolu kökenli uygarlıkların etkisinde geliştiği tezini savunarak bilim adamlarını bu tezi üzerine tartışmaya çağırdı.

"Yerel Yönetimler Yasası" Forumu İzmir'de Yapıldı

Mimarlar Odası Adana, Antalya, Bursa, İstanbul, İzmir Şubeleri ile Ege Belediyeler Birliğinin ortaklaşa düzenlediği "Yerel Yönetimler Yasası" konulu forum 22 Mart Cumartesi günü İzmir Büyükşehir Belediyesi Meclis Salonunda yapıldı.

Oturum Başkanlığını A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Ruşen Keleş'in yaptığı forumda, İzmir Büyükşehir Belediye Başkanı Dr. Burhan Özfatura, Ankara Çankaya Belediye Başkanı Doğan Taşdelen, Adana Seyhan Belediye Başkanı Ahmet Cevdet Yağ

ve Yük. Mimar Oktay Ekinci konuşmacı olarak katıldılar.

Adana, Antalya, Bursa'dan katılan yüze yakın mimarın yanı sıra, Mimarlar Odası Ordu, Kayseri, Mersin ve Balıkesir Şube başkanları da izleyici olarak katıldılar. Muğla, Urla, Türkel, Sefehisar, Güzelbahçe, Çiğli Belediye Başkanları ile Bursa ve Karşıyaka Belediye Başkan vekilleri forumun tartışma bölümünde konu hakkında görüşlerini aktardılar.

Forumun açış konuşmasını yapan Mimarlar Odası İzmir Şubesi Başkanı Gayyur Haydaroglu, Avrupa Yerel Yönetimler özerklik şartına göre, özerk yerel yönetimlerin korunması ve güçlendirilmesinin, demokratik ilkelere ve idarede ademi merkeziyetçiliğe dayanan güçlü bir Avrupa oluşturulmasında, önemli katkı sağlayacak, demokratik katılımın sağlandığı, demokratik bir şekilde oluşan, sorumluluğa sahip güçlü yerel makamların varlığının gerekliliğini aktardı. Yerel yönetimlerin sınırlarında mevzuatın öngördüğü sınırlarda referandum yapılmadan değişiklik yapılamayacağını ve yerel yönetimlerin kendi yetkilerini kullanabilmesinin anayasal güvencelerinin sağlanması gerekliliğini ifade etti.

Oturum yöneticisi Prof. Dr. Ruşen Keleş, yerel yönetimlerin genel sorunlarının, yönetim yapısının genel sorunlarından, ekonomik ve sosyal yapının sorunlarından ayrılmayacağını belirterek, bu sorunların çözümüne yönelik yasal değişikliklerin gündemde olmasının önemini vurguladı. Mevcut 3030 sayılı yasa, 24. madde, ilçe belediyelerinin kendi aralarında ya da BSB ile ittifak çıkması halinde, BSB meclisi düzenleyici ve yönlendirici tedbirler alır ve alınan kararlar ilçe belediyeleri tarafından derhal uygulanır der. Bu antidemokratik hüküm yerel belediyelerin başvurusu üzerine danıştayca iptal edilmiştir. O kentte toplanan verginin %5'inin BSB'lere kalması, diğer kentlerinde BSB olma isteğini artırdığını belirten Keleş, BSB olmak için somut koşulların tarifi gerekliliğini belirterek, ilçe belediyeleri ile BSB'lerinin ilişkilerinin teknik olarak ve demokratik bir yaklaşımla sağlıklı çözülmesi gerektiğini anlattı. Bugün en yoğun tartışmanın alan, yetki ve sınır tartışması şeklinde ortaya çıktığını, imar ve planlama konularının sürekli olarak tartışma gündemini oluşturduğunu, yetkilerin kimde olduğunun itilaf yarattığını, ilçelerin imar planları ile ilgili kararlarının BSB tarafından aynen ya da değiştirilerek onaylama yetkisinin demokratiklik açısından üzerinde önemle durulması gereken

Fotoğraf Kubilay Akdemir

bir konu olduğunu belirtti.

Yerel yönetimler yası tartışılırken, planlamada demokratik esaslardan uzaklaşmadan merkeziyetçiliğin getireceği yararların da gözönünde tutulmasını önerdi.

İzmir BSB Başkanı Dr. Burhan Özfatura, 3030 sayılı yasanın Türkiye'de yararlı olamadığını, bir fayda sağlamadığını ve sorunları çözemediğini belirterek mahalli idareler konusunda ciddi bir reforma ihtiyaç olduğunu, demokratik bir mahalli idareler reformu sağlanmadan sorunların çözülemeyeceğini belirtti. Bugünkü sistemin sağlıklı olmadığını ve değişikliklerle sağlıklılaştılamayacağını, değişiklikler yerine, adalet, güvenlik ve dışişleri dışında bütün işlevleri yerel yönetimlere (mahalli idarelere) bırakan yeni bir düzenlemenin yapılmasının zorunluluğunu vurguladı.

Ankara Çankaya Belediye Başkanı Doğan Taşdelen, eğitim, sağlık ve yerel yönetimler konusunda ciddi ve acil reformların yapılması gerektiğini, özellikle yerel yönetim mevzuatında önemli sıkıntıların olduğunu, Kent-Kontrol-Denge sisteminin yerel yönetimlere mutlaka oturtulması gerektiğini belirtep, önce insan diyen ve insan mutluluğunu hedefleyen yasal düzenlemeler başanlı olur ve kabul edilebilir dedi.

Katılımcı demokrasinin temel kaynağının yerel yönetimler olduğunu ve mutlaka yerel yönetimler anayasası hazırlanması gerektiğini, bu hazırlık sırasında da toplumun ve kentin her kesiminin demokratik ortamlarda görüşünün alınmasını ve bu anayasanın belediye meclisleri eliyle uygulanmasının, bunun için de belediye meclislerinin daha yetkin ve etkili kılınmasının zorunlu olduğunu ifade etti. Taşdelen hazırlanacak yasanın ve yapılacak reformun yağmalanan kenti değil planlanan kenti savunmasını ve sağlamasını vurguladı.

Oktay Ekinci, merkezi yönetimin vesayet çemberini kırmış, mali açıdan ve idari açıdan güçlü özerk bir yerel yönetimin ülke sorunlarının da çözümünün kaynağı olduğunu, yerel yönetimlerde oluşturulacak demokratik gelişmenin, ülkenin gelişmesine de katkıda bulunacağını bu anlamda yerel yönetimlerin demokrasinin beşiği olduğunu söyledi. Öncelikle açık olarak ve toplumun her kesimince tartışılmadan hazırlanacak bir yasanın daha başta eksik ve hatalı olacağını bu anlamda hazırlanan yasa değişikliğinin parlamentoda reddedilmiş olmasının önemli olduğunu vurgulayarak, yerel yönetimler yası hazırlanırken uluslararası sözleşmelere ve ulusal hukukun ilkelerine uygun kararlar oluşturulmalı, yeni yasa yerel yönetimlerin demokratik denetimini sağlayacak yeni tanımlamalar içermelidir dedi. Ekinci konuşmasında özetle şu noktaları belirtti. "Kentin bütününe ilgilendiren konularda, o kentin bütün kurum ve kuruluşlarının, o kentte yaşayan bütün kesimlerin görüşlerini yansıta-

cak modeller yasada tariflenmelidir. Bilimsel tutum ve verilerin yasada güvenceleri mutlaka oluşturulmalıdır. Kentle ilgili kararlar alınırken, meslek odalarının ve kuruluşlarının uzmanlık konularındaki görüşlerinin yansıtılması sağlanmalıdır. Kentle ilgili kararlar alınırken kentlinin mutlaka en geniş şekilde bilgilendirilmesi güvence altına alınmalıdır. Örneğin önemli karar ve harcamaların kararlarının alındığı belediye encümenlerinin yalnızca bürokratlardan oluşması, seçilmiş meclis üyelerinden oluşmaması önemle ele alınması gerekli bir durumdur. Hazırlanan ve parlamentoda reddedilen yerel yönetimi yasası belediyelerin yalnızca spor kuruluşları ile cami yaptıma derneklerine yardım yapabileceğini belirtiyordu. Bu son derece düşündürücü ve kaygı verici bir yaklaşımdır. Reddedilmesi bu açıdan sevindiricidir." İkinci konuşmasını 1930'larda hazırlanan 1580 sayılı yasanın, dönemin kamu yararı anlayışı, planlamaya saygısı, halkın yönetime katılmasına yaklaşımı ve ülke yararını savunan hükümleri ile ve yaklaşımı açısından bugünkü düzenlemeden daha ileri olduğunu belirterek bitirdi.

Adana Seyhan Belediye Başkanı Ahmet Cevdet Yağ'da diğer konuşmacıların birçok görüşünü paylaştığını ve her türlü yasaı insanların uyguladığını, demokrat insanı yaratabilsek, demokratik yasaların elde edilebileceğini vurguladı.

Özetle, forumda konuşmacılar ve konuklar, yerel yönetimlerin yeni bir yasal düzenlemeye ihtiyacı olduğu konusunda aynı görüşlere sahip olduklarını, 1930'lu yıllarda hazırlanan 1580 sayılı Belediyeler Kanununun bugünkü 3030 sayılı kanundan daha yeterli ve daha demokratik olduğunu dile getirdiler.

Kentlerin giderek artan sorunlarına 3030 sayılı yasanın cevap veremediğini ve yeni yapılacak yasal düzenlemede, karar süreçlerine kentlinin demokratik katılımını sağlayacak önerilerin dikkate alınması gerektiği konuşmacılarca önemle vurgulandı.

İkiyüze yakın izleyicinin ilgi ile katıldığı forumda ortaya konan görüş ve öneriler önümüzdeki günlerde yayına dönüştürülerek ilgili kurum ve kişilere dağıtım yapılacak.

Danıştay Koruma Projelerinden Oda'nın Denetim Yetkisini Onayladı

Danıştay, Kültür Bakanlığı üst yönetiminin mimari mirasın korunması uygulamaları üzerinde geliştirmeye çalıştığı son operasyonu durdurdu.

Kültür Bakanlığı üst yönetimince 19 Nisan 1996'da bir seri "ilke karar"yla birlikte iptal edilen 378 no'lu ilke kararını da tekrar yürürlüğe sokan Danıştay kararına göre, restorasyon ve restitüsyon projeleri önce Mimarlar Odası'nda incelenerek bölge Koruma Kurulları'na sunulacak.

Bölge Koruma Kurulları'nın incelemesine hazırlık amacını taşıyan Oda denetiminde, projeyi hazırlayan mimarın yetkili olup olmadığına bakılacak. Ayrıca projenin çizim

standartlarına uygun olup olmadığı da denetlenecek.

19 Ocak 1996 tarihli Danıştay kararında, Oda denetiminin uzun süredir çekişmesiz olarak uygulandığı belirtilerek bakanlığın bu konudaki savunması şöyle değerlendirildi: "Davalı idare tarafından, söz konusu ilkenin kaldırılmasının nedenleri olarak; bir sivil toplum örgütünün mimari proje denetiminin 2863 sayılı yasaya aykırı olduğu, korumacılığın önünde yer alan bir bürokratik engelin kaldırıldığı, ayrıca Mimarlar Odası'nca denetimlerde vize ücreti alındığından ekonomik durumu güç olan tescilli yapı sahiplerinin zor durumda bırakıldığı ileri sürülmekte ise de, Koruma Yüksek Kurulu'nca benimsenmiş ve uzun süredir çekişmesiz uygulanmış olan ve olumlu sonuçlar yaratan bu ilkenin belirtilen nedenlerle kaldırılmasında kamu yararı ve kamu hizmeti gereklerine uyarlık görülmemiştir.

Geleneksel Mimarlar Yemeği Yapıldı

Şubemizin uzun yıllardır yapmakta olduğu Mimarlar Yemeği 4 Nisan Cuma günü Balçova Princess Otel'de yapıldı. 250 üyemiz ve konukların katıldığı yemekte meslekte 30 yılını dolduran üyelerimize plaket verildi. A. Fevzi Kutluay, A. Nuri Köse, Ünal Gönenç, M. Ersan Dirik, Alaeddin Yılmaz, Selim Taluy, S. Atakan Karakaplan, Ali Coşkun Eryılmaz, Tahsin Erkan, Naci Reisoğlu, Ergin Algım, Durmuş Önder, İbrahim İzmit, H. Şevket Elar, Ali İşcanlı, M. Şükrü Özgiller, A. Mete Aybek, Göksel Sezer, Hüseyin Çapkan, Çelik Haper, Mehmet Nur Kalkan, A. Sedef Tunçag, S. Günsel Kaşarcı, Nafi Çil, bu yıl meslekte otuz yılını dolduran meslektaşlarımız oldular üyeler arası dayanışma ve tanışmanın güzel bir örneği olan gecenin sonunda katılan üyeler ve konuklar benzeri organizasyonların daha sık tekrarlanması dileğinde bulunarak ayrıldılar.

35. Dönem II. Merkez Danışma Kurulu 12-13 Nisan'da Ayvalık'ta Toplandı

Mimarlar Odası 35. Dönem II. Merkez Danışma Kurulu 12-13 Nisan 1997 tarihlerinde Ayvalık'ta toplandı. Mimarlar Odası Yönetmeliği uyarınca ve MYK kararı ile toplanan Danışma Kurulu'na Adana, Trabzon, Antalya, Denizli şubelerinden katılım olmadı. Divan başkanlığını Semih Eryıldız yaptı.

Danışma Kurulu "ülke gündeminin değerlendirilmesi" gündeminde, MYK tarafından hazırlanan 35. Dönem Yönetim Kurulu Dünya'ya ve Türkiye'ye nasıl bakıyor" başlıklı metni tartışma konusu yaptı. Hazırlanan metnin doğruluğu ve içeriğine bütün danışma kurulu üyeleri katıldılar. Ancak Dünya'ya ve Türkiye'ye bu bakışın mimarlığa bakışa dönüştürülmesinin gerekliliği ve önemi gündem üzerine söz alan konuşmacıların dikkat çekici uyarıları idi.

"Oda çalışmalarının son bir yılının değerlendirilmesi" gündeminde ise MYK'nca hazırlanan ve ancak danışma kurulunda dağıtılabilen bir yıllık çalışma raporu genel sekreter tarafından okundu. Çalışma raporu üzerine söz alan konuşmacılar, eylem ve etkinliğe dönüştürülemeyen tespit ve programların havada kaldığını, bu anlamda MYK'nun başarısız bir yıl geçirdiği, Oda bülteninin bir yıl boyunca çıkmadığını, ülke gündemindeki önemli gelişmelerin çalışma programına uyumunun sağlanmadığını, kısaca verimsiz bir yıl geçirildiğini belirttiler. Bu eleştirilme MYK'nun verdiği yanıtta ise yeni politikalar üretilmesine çalışıldığını, soruna böyle yaklaşıldığını bu anlamda seminer, panel, sempozyumlar değil atelye çalışmaları ve araştırmaların örgütlenmesini tercih ettiklerini ve çalışma akslarının bu yönde olduğunu belirtti.

Mimarlar Odası Yönetmeliği, Serbest Mimarlık Hizmetleri Uygulama ve Mesleki Denetim Yönetmeliği, Mesleki Denetimde Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği üzerine yapılan tartışmalarda ise bu yönetmeliklerde ortaya çıkan sorunların çözümü için öneriler geliştirilmeye çalışıldı ve MYK'na tavsiyelerde bulunuldu.

Mimarlar Odası Yönetmeliğinin TMMOB tüzüğüne uygun olmadığı ve çelişki taşıyan maddelerin TMMOB Genel Kurulu kararı uyarınca düzeltilmesi gerektiği şeklindeki MYK yaklaşımı, Oda'nın Yeniden Yapılanması kapsamında ele alınması gereken bir çalışma olduğu, bu anlamda Oda yönetmeliğinin bir bütün olarak ele alınması gerekliliği ile bugüne kadar yapılan çalışmaların mutlaka değerlendirilmesi gerekliliği konuşmacılarca vurgulandı.

MIÇED Yönetmeliği hakkında ise, ayrıcalıklı imar uygulamalarına karşı, Mimarlar Odası'nın duyarlı yaklaşımının sürmesinin doğru olduğu, ancak bütün tepkisinin mimari projede ortaya konmasının yanlışlığına dikkat çekilerek, ilgili yönetmeliğin planlama sürecine müdahaleyi hedefleyen bir düzenleme ile ele alınması konuşmacıların ortak önerisi oldu.

Serbest Mimarlık Hizmetleri Uygulama ve Mesleki Denetim Yönetmeliği tartışmalarında ise, özellikle Danıştay'da alınan bir yargı kararının sonuçları üzerine gelişen görüşlerde, mimarlık hizmetinin yeniden bir tanımının yapılması, mimarlık hizmetinin eksiksiz yerine getirilebilmesi için gerekli koşulların neler olduğunun sağlıklı saptanması, yönetmeliğin bu temel anlayışla yeniden ele alınması gerektiği ortaya kondu. Bu konuda; mevcut yönetmelikte yanlışlıklar içeren maddeler hakkında çalışma ve tespit yapılması ve yapılacak bu tespitler üzerine şubelerden görüş sorulması kararı alındı.

Her üç yönetmelik değişikliği hakkında MYK koordinasyonunda şubelerle ortak çalışma yapılarak gelecek danışma kurulunda sorun şeklinin sağlanması ve Oda Genel Kurulu'na sunulması kararı alınarak 35. Dönem II. Merkez Danışma Kurulu çalışmaları tamamlandı.

Şube Nitelikli Mimarlık İstemiyor (Mu?)!

N u m a n C e b e c i

Mimarlar Odası İzmir Şubesi'nden bahsediyorum tabii; İkinci Şube'-den değil!...

~ ...

- (Çok yumuşak) Efendim?

- Nilüfer merhaba. Nasılsın?

- Teşekkür ederim. Siz nasılsınız?

- Ben de iyiceyim hamdolsun; teşekkür ederim. Sen bilirsin; şöyle 48-50 yaşlarında, pek fazla işe yaramayan bir mimar arayan var mı?

- (Kısa bir duraklamadan sonra şaşkınlıkla) Siz mi?

- Evet.

- (Şaşkınlık devam ederek) Niçin; hayrola?

- Eh... Bu asgari ücretlerle çalışan olmak çalıştıran olmaktan çok daha cazip.

- Yapmayın... Siz bari böyle söylemeyin...

Konuşma devam etti; birbirimizi ikna edemedik.

İzmir Şubesi'nin 1997 yılı için tayin ettiği ücretli çalışan mimarlar asgari ücret tarifesi, beni zaten yıllardır düşündüren bir konuda yeniden temcit pilavına buyur etti: Bu ücretleri ödemek mümkün mü?

Bir cevap "Tabii mümkün!"... Mesela, mimar ortağı bulunmayan müteahhitlik şirketleri bir mimarlık bürosuna yaptıracakları projeye, mesela, 3-4 milyar ödemek yerine ücretli çalıştırdıkları bir mimara - yine mesela- beşyüz milyon (diğer yan giderleriyle, haydi bir milyar) ödemeyi seve seve kabulleneceklerdir. Ne var ki, bu şirketlerinin pek çoğunun (belki ezici çoğunluğunun) karar vericilerinin, mimari niteliklerle kar oranı çatışmaya girdiğinde ağırlıklarını hangi taraf lehine koydukları da bir meçhul değil.

Aynı cevap, yukarıdaki kadar gür çıkmayan bir sesle ve "Olabilir tabii!" varyasyonu, kaynaklarının (işgücü, zaman, enerji) daha fazlasını uygulamaya (inşaat müteahhitliğine) ayıran mimarlık büroları için de geçerli olabilir (olabilir!). Uygulama (inşaat) ağırlıklı mimarlık büroları tasarım birimlerini uygulamanın kan ile desteklemeyi, genç mimarlar da (okulda hayal edikleri gibi) beyaz masalarda tasarım (çizim) yapmak yerine malzeme getir, moloz götür, ustayla dalaş, zabıtaya bulaş türünden faaliyetleri göze aldıkları sürece böyle ücretlerin verilmesi ve alınması mümkündür.

Ancak, Şube'deki tartışmalarda bir kısmımızın mimarın asıl görevi ve işi olduğunu savunduğumuz tasarım, üstelikte nitelikli tasarım ağırlıklı

faaliyet göstermekte inat eden mimarlık büroları için durum oldukça farklı; açıklanması da biraz hesap gerektiriyor. Yukarıda sözü edilen tarifeye göre, bürodaki işinizi, hiç değilse bir gözünüzü kapayarak - ya da biraz kısarak- teslim edebileceğiniz bir yardımcınıza ödemeniz gereken aylık net ücret ortalama 60 milyon lira. Bunun, dürüst (bir diğer tabirle bordroyu ödediği ücret üzerinden tanzim ettirecek kadar enayi) bir işvereni daha yakından ilgilendiren 'brüt ücret' dilinden ifadesi ise ayda 100 milyon, işleme devam edersek, mesela 5 aylık bir sürede ödenecek toplam miktar 500 milyon tutar. Kötü kalpli patronun da ücretli çalışanı kadar bir cep harçlığına müstahak olduğunu hüsn-ü farz edersek, iki kişilik büronun beş aylık bilançosunda boğaz tokluğuna ayrılması gereken para mütevazî bir 'milyar'ı bulur.

Projeyi ucuz üretmeyi henüz öğrenememiş bir acemi veya bunu bir türlü kıvıramayan bir beceriksiz (anladınız; benim gibi birine) net bir milyar bırakacak iş (yine benim kısa tecrübeme göre) en iyimser şartlarda 3-4 milyarlık bir tasarım işidir. Klişeleşmiş mekansal (daha doğrusu plansal) kurguların küçük varyasyonlarla üst üste 4;5;6;7;... defa tekrarlanmasıyla çok kısa sürede elde edilebilen -niteliği tartışılır- sıradan apartman projelerini bir kenara bırakarak, ücreti bu olan bir iş ne mene bir şeydir acep diye dönüp M.O. 1997 Yılı Asgari Ücret Tarifesi'ne danıştığımızda karşımıza, mesela, 8000 m2 lik bir araştırma hastanesi (5a), veya 6000 m2 lik bir kongre merkezi (5b), isterseniz 4500 m2 lik bir 5 yıldızlı otel ya da 4000 m2 lik bir opera binası çıkıyor. Beş ayda böyle yapıların projeleri, işverenle ilk temaslarından sözleşme imzasına, etüdlerinden her şeyi bitmiş 1/50 çizimlerine, bir buçuk kişinin mesaisiyle (kötü kalpli patron biraz da yan gelip yatacak ya hani) biter mi; biterse bu tasarım nitelik ölçeğinde nerelere oturur, işiniz gücünüz yoksa buyurun düşünün.

Ne yapsak acaba; mimarlığı, niteliği bir tarafa bırakıp, mimarlıkla zengin olmayı düşleyen gençlere hep tavsiye ettiğimiz gibi, Kemeraltında çorapçı dükkanı mı açsak? Haftasına cep telefonunu belime takar, altı ay'a da kalmadan -az müstamel- Mercedes'i altına çekerim; gıcırı seneye. Hoca'yı hatırladım. Kedi bu ise ciğer nerede; ciğer bu ise kedi nereye gitti? Eğer serbest çalışan mimarlar Oda'nın asgari (uygulamada genellikle "azami") fiyat tarifesine göre ücret alıp, yarılarında çalışanlara Şube'nin asgari ücret tarifesine göre ücret ödeyecekler ve bu arada da nitelikli mimarlık üreteceklerse, kendi karınlarını doyurmayı bir tarafa bırakın, aradaki açığı ne ile kapatacaklar; bu değirmenin suyu nereden gelecek? Yoksa Şube, epeydir tarih olmuş bir idealle sadece "nitelikli tasarım" yaparak yaşamaya çalışan şaşkın üyelerinin (Gönyeli Kelaynakların) kurumaya yüz tutan kökünü korumak için bir fon oluşturdu da benim mi haberim yok? Ya da nitelikli mimarlık çoktan itibardan düştü de ben mi anlayamıyorum? ●

Kordon'da Hukuk Kuralları Çiğneniyor

İzmir'de uzun zamandır tartışma konusu olan ve Şubemizin açmış olduğu dava sonucu İzmir 3. İdare Mahkemesince iptal edilen, Kordonyolu'nun inşaatına başlandı.

Mahkemenin iptal kararına rağmen dolgu işleminin başlaması, yasalara ve hukuk kurallarına açıkça aykırı hareket edildiğinin çarpıcı bir göstergesidir.

Kordon'un Cumhuriyet Meydanı ile Konak Meydanı arasında kalan bölümü İzmir 1 Nolu Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulunca 1. derece tarihi sit ilan edilmiştir. Bu karara karşı İzmir Büyükşehir Belediye Başkanlığı'nın açmış olduğu dava İzmir 4. İdare Mahkemesince reddedilmiş ve Koruma Kurulu kararı kesinleşmiştir.

Görüldüğü gibi İzmir Kordon'unun bir bölümü tarihi sit niteliğinden ve tescilinden dolayı doldurulması ya da müdahale edilmesi mümkün olmayan bir yerdir. Kordon'un doldurularak, çokizli yol yapılması şehircilik ve planlama ilkeleri açısından da büyük bir yanlıştır.

İlgili Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yasası açısından yapımı mümkün olmayan bir yolun bir bölümünün inşaatına başlanması, başta hukuka, şehircilik ve planlama ilkelerine açıkça aykırı bir tutumdur. Bu konuda alınmış mahkeme kararlarının, şehircilik ve planlama ilkelerinin çiğnenmesiyle açıkça suç işlenmektedir. Bu suç işlenirken de kamunun kaynaklarının, yasal olmayan, tamamlanmasına olanak olmayan bir yolun inşaatı için, ihale bile yapılmadan, hangi maliyetin neye göre nasıl hesaplandığı açıklanmadan harcanmasının hesabını kimse veremez. Türkiye Anayasal bir devlettir. Hukuk devletin temel varlığı hukuk kuralları ve mahkemeleridir. Bu kural ve kararların bazı çıkarlara heba edilmesi acı ve düşündürücüdür.

Başta şehircilik ve planlama ilkelerine, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununa, Çevre Kanununa, Kıyı Kanununa ve bu kanunlar gereğince alınmış mahkeme kararlarına aykırı olan Kordonyolu'nun yapımı büyük bir kent suçudur.

İzmir'in kent içi trafiğinin problemleri Kordon'un bugünkü durumundan kaynaklanıyor. Buna rağmen Kordonyolu'nun İzmir'in trafik sorununu çözecek bir çare olarak ortaya konması yanlıştır ve yapımında ısrar edilmemelidir.

Uyarıyoruz! Ulaşım sorununu kent nazım planı ile bütünleştirilmiş ulaşım master planı olarak ele almadan, kentin otopark sorununu çözmeden, deniz ulaşımına ve toplu taşınımaya öncelik vermeden, kent içi kavşaklar ve üst geçitleri çözülmeden, İzmir çevre yolu tamamlanmadan, transit trafik kent içinden çıkartılmadan, özel araçların kent merkezine girişi kısıtlanmadan sadece Kordon değil bütün körfez de doldurulsa hiç bir sorun çözülemez. Mahkeme kararına hukuka ve kamu yararına aykırı olan bu yol için, harcanacak paralar kentin yukarıda sıraladığımız önceliklerine kullanılmalıdır.

Mimarlar Odası olarak, başlanan bu yanlış girişimden vazgeçilmesini talep ediyor, bu konuda gerekli hukuki girişimleri sürdüreceğimizi ilgililere ve kamuoyuna duyuruyoruz.

**MİMARLAR ODASI İZMİR ŞUBESİ
YÖNETİM KURULU**

Kordon'a Yasadışı Dolguyol

İzmir'de uzun zamandır tartışma konusu olan ve bir dizi mahkeme kararı ile iptal edilmiş olan Kordon Dolguyolu yasadışı olarak inşa edilmeye başlandı.

Bu hukuk dışı Kordonyolu ile ilgili Mahkeme süreci;

1. İzmir Urla Çeşme Otoyolunun İkiztepe Konak Halkapınar kesimine ilişkin kent içi geçişini düzenleyen 9.4.1992 günlü 05/68 sayılı Büyükşehir Belediye Meclisi kararı ile kabul edilen 1/5000 ölçekli nazım planı değişikliği TMMOB Mimarlar Odası İzmir Şubesi'nin itirazı üzerine İzmir 3. İdare Mahkemesi 92/1435 E. sayılı dosyası ile yargıya intikal ettirilmiştir. Mimarlar Odası İzmir Şubesi iptal davasına gerekçelerinde;

- Halkın denizle olan bağlantısını koparacağı,
- İzmir'in denize bakan yüzünün 6 şeritli hızlı yollarla kesileceği,
- Çevrenin trafik yoğunluğunun kent içine taşınacağı,
- Dolgu alanlarda ekspres yol yapılmasının Kıyı Yasasına aykırı olacağı,
- Çevre Kirliliğine neden olacağı, Körfezin akış yönlerine olumsuz etki yapacağı,
- Kültür varlıklara zarar vereceği,
- Bölgenin Tarihi Sit Alanı olarak tescilli olduğu konularını ifade etmiştir.

Mahkeme 1994/607 K. sayılı kararıyla; otoyolu Halkapınara bağlayan bir çevre yolu olmadığı şehir içi trafiğine yönelik olduğu gerekçesi ile bilirkişi incelemesi dahi yapılmadan davanın reddine karar vermiştir.

TMMOB Mimarlar Odası İzmir Şubesinin temyiz itirazı üzerine Danıştay 6. Dairesi 94/4019E ve 95/1316 K sayılı ilamı ile Koruma İmar planı yapılması gerektiği girmiyor ise teknik bilirkişi incelemesi yapılması gerektiğini vurgulayarak İzmir 3. İdare Mahkemesinin kararını bozmuştur.

Bu bozma kararının ardından İzmir 3. İdare Mahkemesine geri dönen dosya 95 / 735 E nosu almış ve mahkeme bozma kararına uyarak 96/540 K sayılı kararı ile Kordonboyunun Tarihi Sit olduğu ve KTVK Yasası kapsamında koruma amaçlı imar planı hazırlanması gerektiği gerekçesi ile bu plan yapılmadığından 9.4.1992 gün ve 05/68 sayılı Belediye Meclis Kararının iptaline karar vermiştir.

Belediyenin yürütmeyi durdurma istemli temyiz talebi üzerine Danıştay 6. Dairesi 9.10.1996 tarih ve 96/4378 sayılı kararı ile yürütmeyi durdurma talebini reddetmiştir.

2. Büyükşehir Belediye Başkanlığı; Tarihi Gümrük binaları ile Konak alanını Tarihi Sit olarak tescil eden 4841 sayılı 1 nolu kurul kararına karşı İzmir 4. İdare Mahkemesinde 94/1395 sayılı dosya ile açtığı iptal davasında bilirkişi raporlarının Belediye aleyhine gelmesi üzerine davadan feragat etmiştir. 95/156 K sayılı ilam ile bu durum karar altına alınmıştır.

3. Yine Büyükşehir Belediye Başkanlığı Tarihi Gümrük binaları ile Cumhuriyet Meydanını kapsayan Kordonboyunun Tarihi Sit olarak tescil eden 4840 sayılı 1 nolu Kurul kararına karşı İzmir 4. İdare Mahkemesinde 94/1719 sayılı dosya ile açtığı iptal davasında mahkemece yaptırılan bilirkişi incelemesi sonucunda bilirkişi

raporunda; bu alanın belgelendirilebilen uzak tarihsel geçmişi bir yana yakın tarihimizde, bir anlamda Kurtuluş Savaşı'nın başladığı ve bittiği yer olan sadece İzmir kenti için değil bütün yurt için önem taşıyan anılan mahallin "Tarihsel Sit" olduğu görüşleri vurgulanmıştır.

Mahkeme Bilirkişi Raporundaki görüşleri benimseyerek karar vermeye yeterli görmüş ve Belediyenin açtığı bu iptal davasını 96/484 K sayılı kararla reddetmiştir.

Yukarıda açıklandığı gibi, başta şehircilik ve planlama ilkelerine, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yasasına, Kıyı Yasasına, Çevre Yasasına ve bu konulardaki mahkeme kararlarına rağmen Kordonyolu'nun yapımına başlanması hukuk dışı bir uygulamadır.

Yasal olmayan bu yolun inşaatı için kamunun kaynaklarının harcanmasına karar verenler ağır sorumluluk altına girmişlerdir. Hesabını vereceklerdir.

İzmir'in ulaşım sorunu, kent nazım planı ile bütünleştirilmiş ulaşım master planı olarak ele alınmadan, kentin otopark sorunu çözülmeden, deniz ulaşımına ve toplu taşınımaya öncelik verilmeden, kent içi kavşaklar ve alt üst geçitler çözülüp tamamlanmadan, İzmir çevreyolu bitirilmeden, transit trafik kent içinden çıkartılmadan, özel araçların kent merkezine girişi kısıtlanmadan çözülemez. Bu sorunlar varken Kordonyolu bir çözüm değildir.

Mahkeme kararına ve kamu yararına aykırı olan bu yol için yapılacak harcama İzmir'in yukarıda sıralanan önceliklerinde kullanılmalıdır.

Aşağıda imzası bulunan İzmir Meslek Odaları yöneticileri olarak, ilgilileri uyuyor, bu yanlış girişimden vazgeçilmesini talep ediyor, bu kanun dışı yolun yapılmaması için gerekli hukuki girişimleri sürdüreceğimizi kamuoyuna ve ilgililere duyuruyoruz.

08.04.1997

MİMARLAR ODASI İZMİR ŞUBESİ

İZMİR BAROSU

İZMİR TABİP ODASI

İZMİR ECZACI ODASI

İZMİR DIŞ HEKİMLERİ ODASI

İZMİR SERBEST MUH. MALİ MÜŞ. ODASI

ÇEVRE MÜHENDİSLERİ ODASI İZMİR ŞUBESİ

ELEKTRİK MÜHENDİSLERİ ODASI İZMİR ŞUBESİ

GEMİ MÜHENDİSLERİ ODASI İZMİR ŞUBESİ

GIDA MÜHENDİSLERİ ODASI İZMİR TEMSİLCİLİĞİ

HARİTA VE KADASTRO MÜHENDİSLERİ ODASI İZMİR ŞUBESİ

İÇ MİMARLAR ODASI EGE BÖLGE ŞUBESİ

İNŞAAT MÜHENDİSLERİ ODASI İZMİR ŞUBESİ

JEOFİZİK MÜHENDİSLERİ ODASI İZMİR TEMSİLCİLİĞİ

JEOLOJİ MÜHENDİSLERİ ODASI İZMİR ŞUBESİ

KİMYA MÜHENDİSLERİ ODASI EGE BÖLGE ŞUBESİ

MADEN MÜHENDİSLERİ ODASI EGE BÖLGE ŞUBESİ

MAKİNA MÜHENDİSLERİ ODASI İZMİR ŞUBESİ

ORMAN MÜHENDİSLERİ ODASI EGE ŞUBESİ

PEYZAJ MİMARLARI ODASI İZMİR BÖLGE ŞUBESİ

ŞEHİR PLANCILAR ODASI İZMİR ŞUBESİ

TEKSTİL MÜHENDİSLERİ ODASI İZMİR ŞUBESİ

ZİRAAT MÜHENDİSLERİ ODASI İZMİR ŞUBESİ

Reha Aysay

Hikmet Gökmen: Yaşam öykünüzü çok kısa olarak anlatabilir misiniz?

Reha Aysay: 1926 senesinde İzmir'de doğdum. O zamandan beri İzmir'de hem yaşadım, hem de liseye kadar eğitimimi burada tamamladım. Sonra İstanbul yılları başladı. 1950'de İstanbul Teknik Üniversitesi'nden mezun oldum. O yıllardan beri çalışmalarım devam etmiştir. Evliyim, bir erkek, bir kız evladım ve iki torunum var.

H.G.: Neden mimarlık eğitimi? Bu yıllar nasıl geçti?

R.A.: Zamanımızda da birçok üniversiteye imtihanla giriliyordu... Babam doktor olduğu için beni baba mesleğine yöneltiyordu. Dayım İstanbul'da güzel sanata aşıktı ve sanatçılara çok değer veren eski bir İstanbul efendisi idi ve daima benimle konuşmalarında beni mimarlık için etkilemişti. Tıbbiye imtihanı da kazanmama rağmen İstanbul Teknik Üniversitesi'ni tercih ettim. Bizim zamanımızda talebelik hayatı kırtasiye bakımından çok sıkıntılarla geçti ve özel kağıtlar, kalem, mürekke, T cetveli v.s.'ler yoktu. Hep eski mimar ve mühendislerden ödünç alırdık... Tabii bu zamanlarda mücadele ile geçti gitti. Böyle bir zamandan sonra serbest çalışmalarına başladım. Başlangıçta bu iş mücadelesi de devam etti ve kontrol mühendisliği de yaparak yavaş yavaş işler düzelmeye başladı. Türkiye'deki gelişmeler iş hayatını artık düzeltmeye başlamıştı. Mimarlık ve Mühendislik ön sayfaya geçip, inşaat işleri artmaya başladı.

H.G.: İstanbul'da okuduktan sonra neden İzmir'e geldiniz? Aile etkileri mi, İzmirli olmanız mı?

R.A.: Evet, evet her ikisi de etkilemiştir.

H.A.: İzmir'de bu iş nasıl başladı? İlk işiniz neydi?

R.A.: Efendim, İstanbul'dan sonra İzmir'li olduğum için İzmir'li tercih ettim. Muhitim buradaydı, ailem buradaydı, dostlarım ve arkadaşlarım hepsi buradaydı. İlk yaptığım iş şöyle diyebilirim: Zannedersem Fahri Eron'a bir apartman yapmıştım. Fahri Eron, İ.T.Ü.'den inşaat mühendisi bir arkadaşım.

Onunla beraber çalışarak ailesine bir bina yapmıştık. Bunun dışında ilk yaptıklarımdan, Erdoğan Sarı'ya yaptığım apartmanı söyleyebilirim. O da halen hem dostum hem de arkadaşımdır. Çok eski bir apartman olmasına rağmen arkadaşım sürekli olarak bu bina için "Yahu, ne bina yapmışsın, ne tesisat bozuluyor, ne bir şey oluyor, sadece masrafım kalorifer yakıtı" diyor.

H.G.: Bu apartman kaç yılında yapıldı?

R.A.: Tam bilemeyeceğim ama, zannedersem 1950 ile 60 arasında olacak. O zamanlar hiç malzeme yoktu. Dolayısıyla zorluklarla karşılaşıyorduk, genelde kum, çakıl v.s.'den başka bir malzememiz yoktu. Çivi hariç, kereste ithal, cam ithal, herşey dışarıdan geliyordu. Ama hep uydurmaları,

adileri, ucuz olanları geliyordu.

H.G.: Bu malzemeler de her istediğiniz anda gelmiyordu, herhalde?

R.A.: Evet evet sıra bekliyorsunuz. Tahsisler vardı. Bu tahsislerden mal almak, süreyi ayarlamak, tüm bunlar zor işlerdi. Bir ara yan iş olarak şantiye şefliği yapmıştım, Sümerbank'ta. Orada inşaatı öğrenmiştim, çok faydalı oldu. O zaman müteahhitler arasındaki dayanışmayı öğrenmiş oldum. Herhalde bugünde devam ediyordur inşallah. Bu dayanışmanın ne kadar kuvvetli olduğunu, insanın yalnız olmadığını, aynı okuldan mezun olanların birbirini kolladığını ve yardım ettiğini bilfiil yaşadım ve gördüm.

H.G.: Çalışmalarınızdan bazılarını bize anlatabilir misiniz?

Egemak binası

R.A.: Koç grubuyla birçok çalışmalarımız oldu. Flat servisleri, o zaman yeni kuruluyordu, servis istasyonları yapma mecburiyeti vardı. Onların bütün Türkiye'deki yaygın servis istasyonlarını, yedek parça depolarını ve birçok ofis binasını yaptık. İzmir'deki Gazi Bulvarı'nın köşesindeki Egemak, Trakmak binalarını yaptık. Bu sinai yapıları için o zamanda yine malzeme imkanlarımız çok azdı. Eternitler yeni çıkmış, çelik konstrüksiyondan başka hiçbir eleman yoktu, prefabrikte yok, hiçbir şey yok. Şimdi, hakikaten çok daha güzel ve fazla imkan var. Daha büyük açıklıklar kolaylıkla geçilebiliyor ve zaman kazanılıyor. Ama o zamanki imkanlarla en iyisini yapmak için büyük gayretler sarfettik. Artık, bazı nedenler dolayısıyla aktif inşaat işinden çekilmiş durumdayım, ama hiçbir zaman tam uzaklaşmadım, tüm malzemeleri takip ederim, kendi işlerimi yaparım ve inşaat işlerine çok yakınım. Yani bu işlerden uzak değilim, insan bu meslekten kopamıyor.

H.G.: Kırk yıldır bu mesleği uygulayan bir kişi olarak, mimarlık deyince aklınıza neler geliyor?

R.A.: Mimarlık deyince aklıma şunlar geliyor, şu imgeleri ben daha çok öne alıyorum: Tabii, mimarlık herhangi bir mevzunun plan çözümü yapmak, projeksiyonu yapmaktan ibaret değildir. Yahut bir fikri geliştirmekten ziyade, evvela bir konstrüksiyon aklı geliyor. Yani konstrüksiyonu olmayan bir planın veya bir binanın sağlıklı olmayacağı kanaatindeyim ve onu birinci planda yapmak gerekir. Ondan sonra, fonksiyon, fonksiyonsuz binada hiçbir işe yaramaz.

Ondan sonra da estetik. Ama bunların her biri tek tek değil de, üçünde bir arada olması lazım. Zaten bunların üçü bir araya geldiği zaman, o bina yaşar ve devam eder. Çünkü, muhakkak yapılan konstrüksiyona bir şey olmamıştır, fonksiyonlar hala çalışır durumdadır. Estetik de tabii. Mimarlıkta, volüm (hacim) de çok önemlidir. Bu hacmi iyi bilmeyen bir mimar solüsyonlarda da muvaffak olamaz. Mimarlık çok meşakkatli ve sabır isteyen meslektir. İnsanın filozof olması lazım, dünya görüşü olması lazım,

toplumda tetkik edici, analiz edici, sentez yapıcı gözlere sahip olması lazım. Yani, hakikaten dört kırk çizgiyi bir araya getirip onları iyi bir sonuca vardırmak çok zor. Ve bu çalışmanın da sonu yoktur. Yani, bir işi yaparsınız, biraz sonra onları beğenmezsiniz, sonsuz bir şeydir. Bu yüzden, bütün bunların iyi bir eğitim, iyi bir kültür, iyi bir görgü, iyi bir tasarım, iyi bir teknik bilgiye dayanması lazımdır. Zaman zaman mimaride birçok akım, fikir görüyoruz. Bütün bunlara mimarlık açıktır, ancak tabii ki muhakkak bir sentezden geçirip kabul etmek lazım. Çünkü her şey bir süre sonra değişebiliyor. Mesele kabil olduğu kadar kalıcı olanlarda ve kalıcılar tarafına ağırlık vermek. Onun dışında meslek hayatında şunları söyleyebilirim: Malsahibi ve işverenin teklifleri küçük dahi olsa muhakkak çok dikkate almak gerekiyor. Küçük iş diye kenara itmemek lazım. O küçük iş, işverenin en büyük işi de olabilir. Ben hiçbir zaman büyük iş, küçük iş diye ayırım yapmadım. Hepsini aynı, eşdeğerde gördüm. Aynı değerle çalışmalarını yaptım. Bir de şu nokta üzerinde durmak istiyorum: İzmir 1.derecede zelzele bölgesinde yer almaktadır. Burada yapılan yapılarda bu faktör katıyen gözardı edilmemelidir. Yoksa belediyenin projeyi alıp almaması, bakıp bakmaması önemli değil. Mesleki sorumluluk olarak. Çünkü projeyi biz mimarlar hazırlıyoruz. Konstrüksiyonunu, betonarme hesaplarını ona göre yapmak veya yaptırmak gerekir. Ne gerekiyorsa, perdeler, sistemlerin değişikliği veya kütlelerin ona göre ele alınması, temel reaksiyonlarının alınması, bunları dikkate almazsanız, binanız hem yaşamaz, hem de mahcup olursunuz. Büyük zelzeleler olduğu zaman, birçok binada çatlıklar olmuştur. Yaptığım binalardaki sakinler bana telefon edip teşekkür etmişlerdir. Binamızda hiçbir çatlık olmadı diye. Bu hem gururumu okşuyor hem de

Egemak oto bakım merkezi

Erdoğan Sarı apartmanı

hoşuma gidiyor. Mesleğin en tatmin edici tarafı da bu oluyor; sadece maddi olanaklar değil. Memleketimizin zelzele bölgesinde olması çok önemli. Bu konuya çok dikkat etmek gerekiyor. Bir mimar, can yoğunluğu olan bir sinema, büyük salonlar, spor salonları yapıyor. Tüm bunlarda, insanların hayatları geçtiğine göre; herhangi bir kötü netice, bir insan hatası korkunç sonuçlar doğurur. Hatırlarım, meslektaşların arasında böyle birşey olmuştu, tarihini bilemeyeceğim ama bir mühendis arkadaşımız Şair Eşref Bulvarı'nda biraz dikkatsizce bir bina yaptı. Bir depo binasıydı ve o bina çöktü. Bu binayı tetkik ettiğim zaman hakikaten çok ürperdim. Bu da bana çok tesir etmiş olabilir tabii. Teknolojinin en son imkanlarından faydalanmak lazım. Yoksa, affetmeyen, çok ciddi bir iştir bina inşaatı. Tabii, mimarın malzemeleri de iyi tanıması lazım, nerede ne malzemeyi kullanacağını ve onun konstrüksiyonunu yapmış gibi bilmesi gerekir. Bir mimarın elinden biraz da iş gelmeli, nasıl yapıldığını, nasıl yapılması gerektiğini yapan ustaya göstermesi lazım. Mimarlar birçok işle ve detaylarla uğraşıyorlar. Çok güzel bir bina yapmak istiyorsunuz, uğraşıyorsunuz, fakat yaptığınız iş mesela gecekondu oturan, hiçbir bilgisi, görgüsü olmayan, yaptığı işten ne sonuç çıkacağını bilmeyen bir ustanın elinde. Siz o ustaya yön vermezseniz, muhakkak ki, o ustanın kendi payı olacak o işte. Bütün mesele orada çizgiyi

çekip sizin müdahale etmeniz, onu eğitmenizdir. Tüm mimarların ve mühendislerin elindeki elemanları mümkün olduğu kadar eğitmesi gerekli, iyi netice alması için. Bakın, eğitince bu elemanlar o kadar güzel usta oluyor, o kadar değişik tipte insanlar oluyor ki, işini seviyor, ehemmiyet veriyor. İyi usta oluyorlar. Ama bilmiyor adamcağız, görgüsü, bilgisi yok. Onu muhakkak yönlendirmek ve eğitmek lazım. Aynı zamanda bunlar da bizlerin vazifesi.

H.G.: İzmir'de yapılaşma nereden nereye geldi. Sürekli olarak İzmir'deki yapılaşmanın bozulmasından şikayet ediliyor. Sizce, bunun nedenleri neler olabilir?

R.A.: 50 sene içerisinde İzmir'i şöyle tarif edersek; 1950 senesinde İzmir'de çok az mimar vardı. İnşaat yapmak isteyen de çok azdı. İnşaatlar II. Dünya Harbi'nden sonra yavaş yavaş başlamıştı. Tabii, o günlerde hepimiz, bu işi devam ettirebilmek için, mesleğe yan gelir olarak, kontrollük yaptık. Daha sonra özel işlerde çalışma şartlarına önem verdik. Bu yaptığımız çalışmalar, o kadar farklı neticeler veriyor ki, İzmir'e gelenler, İzmir'deki inşaatların kalite olarak İstanbul'dan çok farklı olduğunu söylüyorlardı. Çünkü, çok kabiliyetli arkadaşlarımız vardı. Elimizden geldiği kadar kalfaların elinden bu inşaatları almaya gayret ediyor ve muvaffak oluyorduk.

İzmir'in doğru olmayan yapılanmasını yön-

lendiren yerel yönetim en büyük olumsuzlukları yapmıştır. Çünkü, belediye hiçbir zaman işin içine girmediği için gerek politik gerek bilgisizlik gerekse aldırma politikası nedeniyle birçok yanlışlıklar yapıldı. Mesela en basitlerinden birisi, tretuarların gömülü kalması. Bundan utanç duyuyorum ben. Ona da sebep sadece belediyenin kırmızı kot ve hattının olmaması ve oturma raporlarında zemini ile bordür taşlarından alması. Bu hususta hiçbir mücadelemizde de netice alamadık ve bugünkü batık İzmir ortaya çıktı. Bilhassa da Alsancak mıntıkası... Çünkü binalar tasman yapıyor. Kat kat asfaltlar yapılması, dolayısıyla yağmurdan sonra, kanalizasyon sistemi de olmadığı için, hoş olmayan sonuçlar ortaya çıkıyor. Bunun bence birinci sorumlusu o zamanlardaki yerel yönetimlerdir. İzmir'de bir de şu konu var: Kordon GİFRE (Belçikalı) tarafından iki katlı Sakız Evleri dediğimiz evler için doldurulmuş, önünde palplanş dahi yok. Sadece doldurularak üstünden tramvay geçirilmiş. İki katlı ev diye düşünülmüş bir profil. Biz, bu profile yüksek ve ağır binalar yaptık. O ağır binalarla Kordon oturdu. Dikkat ederseniz yer yer denize doğru çatlakları görürsünüz. Buna muhakkak çare bulmak lazım. Yarın, daha kötü olmadan, bugün çareyi ucuza, daha kolay yapabiliriz. Ama öbür gün daha zor olacak bu iş... Tabii ki, Kordon'un bu profili bu yüksekliğe az gelmektedir. Bu profili muhakkak etüd etmek gereklidir. İkinci bir yol yapılması için mücadeleler veriliyor. Tabii ki, herşeyin mahsurları gösterilebilir, ama mahsurları en aza indirerek muhakkak bir çare bulmak gerekiyor. Yoksa mahsurları veya kusurları var diye böyle bırakmak da doğru değil. Bunu mutlaka halletmemiz lazım. Burada gerek Mimarlar Odası gerek Belediye'nin çok anlayışlı davranması gerekiyor. Bilhassa, belediye ısrar etmemeli, meslektaşlarımızın iletmek istediği mesajları mutlaka almalıdır, politika bu işin içine sokulmamalıdır. İzmir'in yapılaşmasının politikayla alakası olmamalı, belediye başkanının politikasıyla veya meclisin politikasıyla... Öyle düşünüyorum, fazla detaya girmek istemiyorum. Ama bunu muhakkak çözmek lazım. Yarın orada bazı kötü şeyler, vahim şeyler olabilir diye düşünüyorum. İzmir'in bozulmasından hep şikayet ediyoruz. Fakat bozulmaması için büyük bir faaliyet göstermediğimiz ortada. Bu hususlarda, bütün mimarların, hemşehirlilerin çalışması şart. Yani bütün meslektaşlarımız bu işlerle bilfiil, yakinen alakadar olmalıdır. Bu işlerin üzerinde özellikle durulması gerekir. Aynı bir çalışma gerekir, politika ile bunların birleştirilmemesi lazım. Çünkü ortada menfaat var. Neticede hedefe varamıyorsunuz, araya başka şeyler giriyor. Kordon yolunun iyi tetkik edilerek, mahsurları en aza indirerek ve çareleri bulunarak yapılmasını düşünüyorum.

H.G.: Politika işin içine girdiği zaman, çok kısa vadeli programlar söz konusu oluyor. Her belediye başkanı...

R.A.: Her belediye başkanının kendi poli-

fikası geliyor; tabii o zaman netice de alamıyorsunuz. Hatta tüm çizgilerin çizilmesi, her belediye başkanının bu çizgiler üzerinde bozmadan çalışma yapması lazım. Herkes özellikle birşey getirmesin. O bakımdan Mimarlar Odası ve belediyelerin çok güzel senkronizasyon yapması lazım. Çünkü, belediye irtibatı Mimarlar Odası'na ne kadar lazımsa belediyenin de Mimarlar Odası'na ve mimarlara o kadar ihtiyacı var. Bunu hiç inkar edemeyiz; bu senkronizasyon iyi sağlandığı zaman; sonuçlar da kolay, çabuk ve doğru ortaya çıkar. Bu çalışmalar inşallah bundan sonra farklı olacaktır diye ümit ediyorum.

H.G.: Türkiye'deki mimarlığın bugünü için neler söyleyebilirsiniz?

R.A.: Türkiye'deki mimarlık çok iftihar edilecek noktalardadır. Çünkü artık Türkiye dünyaya açıldı, herşeyi gördü. Seyahatler başladı. Çok kapalı bir ülkedik. İnanın ben, 1957 senesinde dışarıya çıkıp görgümün artması için, ithalatçı vesikayı aldım ve böylelikle dışarıya gidebildim. Halbuki ithalat falan yapacak değildim; ama ithalatçı olmam lazımdı o yıllarda. Bu yıllar çok kapalı bir dönemdi. Hudutların açılması, gidiş gelişlerin serbest kalması; dolayısıyla yapılan irtibatlarla yeni malzemeler geldi ve eğitim çok değişti. Türkiye'de mesela bizde, Teknik Üniversite'de, harpten sonra, harp zamanı kaçan birçok Alman profesör vardı. Bunlar, Avrupa'nın, Almanya'nın en iyi mimarlarıydı. Bizim eğitimimizde ve bundan sonraki dönemde bu kişiler öncülük yaptılar. Onların eğittiği nesillerle bu gelişti. Yalnız, mimaride şu noktaya değinmek istiyorum; kopyacılık yapmamak lazım, şahsiyetinizi muhafaza etmeniz lazım, yani kültürümüzü de bir yerde göstermemiz gerekiyor. Ama aynen değil. Türkiye'ye gelen birisinin Avrupa'da gördüğü mimariyle Türkiye'dekinin imajının biraz değişik ve şahsiyetli olduğunu hissetmesi gerektiğini düşünüyorum. Her mimar birşeyler yaparak bunları düzeltirse, böyle bir karakterimiz olacak. Bu karakterimizi, şahsiyetimizi muhafaza etmemizin gerekli olduğuna inanıyorum. Yoksa, tamamen taklit bir mimari, şahsiyetsiz kalacak veya başkasının şahsiyeti buraya gelmiş olacak diye düşünüyorum.

H.G.: Sizin için enteresan olan birkaç mesleki anınızı bize aktarabilir misiniz?

R.A.: Efendim, Koç grubuyla çok büyük işler yaptık, senelerce beraber çalıştık. Katıldığım toplantılarda dikkatimi çeken, en ufak bir toplantıda dahi gündemsiz hiçbir konuşma yapılmıyordu ve gündem sırasına bilhassa dikkat ediliyordu. Gündemin dışında birşey varsa, o da bilahare ilave ediliyordu ve hemen arkasından konuşmaların raporları geliyordu. Bu tabii, bir disiplin işi, bir fikir birliği işi. Bu toplantıların hedeflerine varma bakımından çok büyük kolaylık sağlıyor ve de zaman kaybı olmuyor. Oradaki katılımcıların hepsi toplantılara derslerine çalışarak, hazırlıklı geliyordu. Bu nokta çok dikkatimi çekmiştir. Alsancak'ta inşaat

yaparken komşu binada İzmir'in meşhur bir müteahhidi inşaat yapıyordu. O inşaatla gelip gidiyordu. Biz inşaatla devamlı dolaşıyorduk. İnşaatın, detayları ile alakadar olarak dikkatle yapılmasını istiyorduk. Bir gün bana, "Ne yapıyorsunuz kuzum? Kuyumcu musunuz?" dedi. Ben de güldüm. Çünkü o yanımızda temel yapıyordu, hiç aldırıcı yok, sadece ticari olarak bu işleri götürüyor. Temel radye. Normalde radye temellerin demirleri ters olur; Tabii, o zaten bunu da bilmiyor, demircisi de acemi herhalde demirlerin montajları tamamen yanlış. "Demirleri mühendise baktır" dedim. Söylerim gelip baksın falan dedi, heyecan dahi duymadı... Beni en memnun eden hadiselerin başında zelzele olduğu zaman, kuvvetli zelzelelerde aldığım telefon gelir. Bu beni hakikatten meslek olarak çok memnun ediyor. Sonra daima hep iyi şeyler yapma gayretini göstermek, adam sende dememek. Genç meslektaşlarımıza şunu da söyleyeyim: Mimarlık zor bir iş ve çok çok çalışmak isteyen bir iş, yani hafife alınacak bir iş değil. Bu işin hamallığından, külfetli olmasından yılmamak lazım. Bu işin hafifi yok, kolayı yok. Bu yüzden çok vakit vermek gerekli. Bu meslekle yaşamak lazım. İnsan her bina ile çocuğu gibi yaşıyor. Bunlar insan hayatında çok yer alıyor, farkında değil insan. Gezdiğiniz zaman bunları gördükçe, her birinde farklı anılar gözünüzün önüne geliyor. Sizinle beraber onlarda yaşıyor. Bana bilmediğim bir konuda iş geldiği zaman, bu konuyu yabancı dergilerden, kitaplardan etüd ederim. Bu konuda şimdiye kadar neler yapılmış onları araştırdım ve ona göre değişik konulara girerdim. Bu işin keşfedilmiş yerleri var, yapılmış oradan devam etmek lazım. Yoksa bir daha baştan hatalar yapıp, aynı süreci geçirmenin manası yok. Böyle yapan çok mimar ve kuruluşlar var. Mimarlık bir kolektif iştir, tek başına bir iş değildir. Muhakkak kolektif çalışmak gerekir. Çünkü fikir teatileri, işin münakaşası mutlaka gerekli. Bu da tabii kolektif çalışarak yapılabilir.

H.G.: Özel merakınız ya da hobileriniz var mı?

R.A.: Evet, mimarlık dışında biraz denizcilikle uğraştım. Ufak bir teknem var, onunla yazları seyahate çıkarım, balık avlarım. Teknenin -o zamanlar çocuklarım daha küçüktü- şöyle bir izahını yapayım: tekne yahut denizcilik aileyi bir araya getirir; hep beraber denize girer, plajlara gider, gezersiniz; yani bütün aile bir arada olabiliyorsunuz. Tabii, denizcilik ayrı bir iş, onun sevgisi başka, o sevgi zorla olmaz. Seveceksiniz ki olacak, tıpkı mimarlık gibi.

H.G.: Söyleşilerde şu nokta dikkatimi çekti. Mimarlığın yanı sıra deniz ve tekne ortak yönünüz. Bunu meslekle bağdaştırmak mümkün mü?

R.A.: Şu bakımdan, yorulduğunuz zaman denizde dinlenebiliyorsunuz. Bu dinlenme size yeniden enerji veriyor. Denizde işlerden sıyrılıp, başka işlerin detayları, teferruatlarıyla uğraşıyorsunuz. Mimarın detaycı bir adam olması lazım. Detay elin-

den gelmediği zaman olmaz. Dolayısıyla her işi aldığınız zaman, onun tüm detaylarını düşünmeniz gerekiyor. Tekne size yeni bir mevzu olarak geliyor, seviyorsunuz da, onun detaylarıyla meşgeleniz devamlı artıyor. Kışın hazırlık yaparsınız, yazın da gezersiniz. Bu amatörcü bir hobi. Bu muhakkak. Fahren (Nişli) hepimizden eskidir, daha büyük denizcidir. Onu her zaman takdir ederim.

H.G.: Yeni mezunlara ve mimar adaylarına meslek hayatına atıldıklarında neler yapmalarını önerirsiniz?

R.A.: Hayata atıldıklarında, büyük mücadele vermeleri gerekli, bunu unutmazınlar ve yılmazsınlar. Yani mücadelesiz, hemen herşeyin hazır olduğunu düşünmesinler. Bu işe girdikleri zaman yapılan teklifleri yumuşak ve olumlu karşılasınlar ve işe soyunsunlar, kendilerini göstersinler. Herkes ben buyum, ben şuyum dedikçe işe soyunmıyor. Evet haklı, tabii ki muayyen bir yerden başlamak lazım. Ama, o mücadeleye girip kendini ispat ederse zaten o yollar açılacaktır. Her işte olduğu gibi, bizim meslekte de öyle. O mücadele verilecek. Çalışmalarınla, fikirlerinle, bilginle ve dürüstlüğüyle kendini ispat edecektir. Dürüst olarak, çalışkan olarak girilen her işte muvaffak olmamaya imkan yok, Türkiye bugün genç memleket, birçok şeyi noksan, birçok şeyi az. Fakat burada iyi meslekten olanların artık yaşama şansları var. Çünkü büyük rekabet var. Bu rekabette muvaffak olabilmek için mesleğinde hakikaten sabırlı, çalışkan ve iyi olmak gerek. Bunları göze alamazsanız, bu meslekte ısrar etmemek lazım. Bazı arkadaşlar anormal ücret istiyorlar. Mücadele yalnız fiyatla olmaz. Bence burası yanlış, o mücadele muhakkak verilmeli, insanın kendisini göstermesi ve ispat etmesi gerekir. Zaten o zaman o yolda ona açılacaktır, burada veya bir başka yerde. Önerilerine çıkan fırsatları en iyi şekilde değerlendirmek lazım. Bir fırsat kaçmışsa kaçmıştır. Değerlendiremeyen meslektaşımız kaybetmiştir. İş hayatında kolektif çalışma şart, kolektif çalışmada seçecekleri arkadaşların çok ciddi olmasını, ciddiyetle seçilmesini ehemmiyetle tavsiye ederim. Sonra ileride çıkacak tatsızlıkların önüne geçemezler.

H.G.: Ege Mimarlık Dergisi'ni takip ediyor musunuz? Bu dergi için önerileriniz var mı?

R.A.: Ege Mimarlık Dergisini takip ediyorum. Tabii ki, çok zor birşey bu dergiyi yapabilmek, büyük emek ister. Çünkü hem döküman toplayacaksınız, hem de hazırlıklı olacaksınız, bunlar Türkiye'de kolay şeyler değil. Dolayısıyla, bütün arkadaşların bunlarla alakadar olup, dökümanlar, yazılar vb. şeyleri toplamaları iyi olur. Çünkü elbirliği ile yapılanlar çok faydalı olur, tek kişi, üç kişi, beş kişi birşeyi kovalayamıyor. Türkiye'de, bu konuda da kolektif çalışma şart.

H.G.: Çok teşekkür ederim.

R.A.: Rica ederim.

Korumacılık: Aykırı Söylemler - Aykırı Uygulamalar

Mithatpaşa Caddesi, 1962

Ziyaeddin Blg'nin arşivinden

Mithatpaşa Caddesi, 1995

Ziyaeddin Blg'nin arşivinden

Korumacılık Üzerine Birkaç Aykırı Söylem

G ü r h a n T ü m e r

ÖNCE, AYKIRI OLMAYAN SÖYLEMLER

Korumak iyidir, yararlıdır, gereklidir, zorunludur.

Neden?

Varoluş tarihsel bir süreçtir çünkü. Bireyler de, toplumlar da, tarihsel varlıklardır. Onların yalnızca bugünleri, yarınları yoktur, dünleri de vardır. Ve bugün ve yarın, dünle sıkı sıkıya ilişkilidir. Tarihlerine, geçmişlerine sahip çıkmayan, onları korumayan bireyler, toplumlar, köksüz bitkilere benzerler. Ne bugünlerini anlayabilirler, ne de yarınlarını. Ortada, çırılçıplak, bomboş kalakalırlar. Gelecek kuşaklara karşı görevlerini de yerine getirmemiş olurlar, çünkü, az önce de söylediğim gibi, varoluş, tarihsel bir süreçtir, bir sürekliliktir. Kaldı ki, bütün bunlar bir yana, eskiler, güzel, başarılı ürünler ortaya koymuşlardır. Onları korumamak, yok etmek, yok olmalarına göz yummak, değerbilmezliktir, cinayettir.

İşte koruma üzerine, korumacılık üzerine, aykırı olmayan söylemler.

Yalan mı, yanlış mı bu sözler?

Elbette ki hayır.

O ZAMAN, NEDEN AYKIRI SÖYLEMLER PEŞİNDE KOŞMAK?

Peki o zaman, neden aykırı söylemler peşinde koşmak?

Başkalarını bilmem, ama benim için, bunun tek bir nedeni yok, birçok nedeni var:

Önce, biraz Descartes gibi olmak, onu taklit etmek istedim. Şöyle ki: Bilindiği üzere, bu ünlü filozof, felsefesinin özünü oluşturan ünlü kitabı "Discours Sur la Méthode" ("Yöntem Üzerine Söylem")'de, kendisine daha önce öğretilen bütün bilgilerden kuşku duyduğunu, onların tümünü bir kalemde silip atarak, gerçeği ta baştan, yeniden kurmaya giriştiğini söyler. İşte ben de, bugüne kadar, korumayla ilgili olarak, "Doğrusu budur" diyerekten ortaya konan bütün söylemleri, bir an için bir kenara bırakmayı düşündüm.

Sonra, ülkemizde bir süredir geçerli olan korumacılık söylemini, bir kesimin fanatizme varan ya da en azından bana öyle gelen bir biçimde, gözü kapalı ve kayıtsız koşulsuz savunması; korumacılık ne kadar çağdışı sayılıyorsa, korumacılığın o kadar çağdaşlık sayılması ve aynı şeylerin sürekli yinelenir hale gelmesi, beni rahatsız etti.

Bir başka Fransız filozofun, Denis Diderot'nun, "Paradoxe Sur le Comédien" adlı yapıtında, bir oyuncunun sahnede nasıl başarılı olacağı konusunda, ilk elde aykırı gibi gelen, ama düşünüldüğünde, kabullenmekte zorluk çekilmeyen birtakım savlar ileri sürdüğünü biliyordum. Benzer bir yaklaşımı korumacılığa uygulamak, acaba ilginç olmaz mıydı?

Ve Avusturyalı düşünür Paul Feyerabend'in, "Akla Veda" adlı kitabında okuduğum şu satırlar, beni iyice yüreklendirdi:

"Sağlam gerekçeler temelinde doğru olduğuna inanılan her ifade (teori, bakış açısı) için onun tam karşının ya da daha zayıf bir alternatifinin doğru olduğunu gösteren argümanlar bulunabilir. (Feyerabend, Paul, Akla Veda, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1995, s. 96)

Bir görüş, reddedilmesini gerektiren nedenler olsa bile hala doğru olabilir (A.y, s.48).

Korunmuş mu, korunmamış mı? Aykırı mı, değil mi?
Berlin - eski bir kilisenin yanbaşındaki yeni bir bina

Nispet Çınarlı

Korunmuş mu, korunmamış mı? Aykırı mı, değil mi? Paris - Louvre Sarayı ve piramidi

(..) *En temel varsayımlarımız, en sağlam inançlarımız ve en nihai argümanlarımız bile, ilk bakışta sukutlulmadık deli saçması gibi görünen birşeyle yapılacak bir mukayeseden değişerek çıkabilir daha da gelişebilir, etkisini kaybedebilir ya da tümüyle anlamsız olduğu görülebilir (A.y., S. 35).*"

SULTANAHMET MEYDANI'NDA DÜŞÜNCELER

Gözle görünen ve görünmeyen tarih-yükü açısından, dünyanın pek az kentindeki pek az meydan, İstanbul'un Sultanahmet Meydanı'yla boy ölçüşebilir. Hemen hemen hiçbir şey bilmeyen, kafası neredeyse bomboş bir insan bile, o meydanın ortasında durup, Ayasofya'ya, Sultanahmet Camii'ne, Dikilitaş'a şöyle bir baksa, mutlaka etkilenir. Gerekli, yeterli bilgi donanımına sahip olanlar ise, orada, Bizans İmparatoru'nun Kathisma'sından, gövdelerinden koparılmış Yeniçeri kellelerine kadar, çok daha başka şeyler görürler. Eğer korunmayı, bu meydan, bu meydandaki binalar haketmiyorsa, hiçbir meydan, hiçbir bina haketmiyordur demektir.

Gelgelelim, ben, bir yandan böyle düşünürken, bir yandan da, aklımdan şunların geçmesini engelleyemiyorum:

Ayasofya, 1500 yıllık, çok eski ve lyice oturaklı bir yapı. Dünya mimarlık tarihinin başyapıtlarından biri.

Peki bu bina, varlığını kime borçlu dersiniz?

Constantinopolis'li Justinanus'a, Tralles'li Antemios'a, Miletos'lu İsidoros'a değil mi?

Evet, bir bakıma öyle. Ana bana sorarsanız, onlardan da önce, bir zamanlar aynı yerde bulunan ilk iki Ayasofya'yı, gözlerini kırpmadan yakıp yıkan, değertanıamaz ayaklanmacılara borçlu, çünkü eğer, se-lefleri korunmuş, sit ilan edilmiş, şöyle ya da böyle, ortadan kaldırılmamış olsaydı, bu üçüncü ve görkemli Ayasofya, çok büyük bir olasılıkla inşa edilmemiş olacaktı. Ve dünya, böyle bir mimari yapıttan yoksun kalacaktı. Demek ki, yüzyıllar önce yaşamış ve eyleme geçmiş barbarlara ne kadar teşekkür etsek azdır.

Ama benim, bu yaşlı anıta bakarken aklımdan geçenlerin hepsi bu kadar değil. Ne yapayım, elimde değil, daha da ileri gidiyorum ve diyorum ki: Acaba bu da yıkılmış olsaydı, yerine yapılacak dördüncü

Ayasofya, çok daha görkemli mi olurdu? Acaba, bu Ayasofya'nın üzerine titreyerek, onu koruyarak, bu fırsatı kaçırdık mı?

Bu soruları, kesin bir biçimde, "Hayır" diye yanıtlamakta, doğrusu ya, çok güçlük çekiyorum.

Ve dönüyorum öbür yana.

İşte şimdi de karşımda, o çok zarif Sultanahmet Camii.

Araları hiç de uzak sayılmaz. Eğer Sultan I. Ahmet zamanında koruma kurulları olsaydı ve bunlar, padişaha söz geçirebilseydiler, "Ayasofya'ya çok yakındır, sit alanı içindedir" diyerekten, o camiyi oraya dünyada yaptırmazlardı.

Demek ki, bu güzelim binanın varlığını da korumayanlara borçluyuz.

Bu bölümü, Sultanahmet'e Adliye Sarayı'nın yapılması sırasındaki tartışmalara ilişkin, bundan 50 yıl önce, 1947'de yazılmış bir yazıdan yaptığım bir alıntıyı yorumsuz aktararak bitirmek istiyorum:

"Şimdi cümleyi tam harfi harfine hatırlamıyorum, ama ifade ettiği mana aklımdadır. Bu cümle yeni Adliye Sarayının irtifainin Sultan Ahmet camii'nin saçağından yüksek olmamasını şart koşuyordu.

.....

Sultan Ahmet bir şaheserdir, bugün bizim yapacağımız binanın Sultan Ahmed'e erişebilmesine imkan yoktur; onun için Sultan Ahmedin yanında aciz gözükken bir bina yapalım. Bunu da Sultan Ahmedin saçağını aşmasın diye bir şart koyarak elde edelim. İşte binanın irtifainin tahdit edilmesine asıl sebep budur. Ve bu yüzden ne kadar âciz binalar elde edildiği de meydandadır.

Sultan Ahmedin tahakkümünü kabul etmek neyi ifade eder? Yalnız bir şeyi, "aşağılık duygusu"nu, bu demektir ki, bizim neslimiz Sultan Ahmet kadar güzel sanat eserleri yaratamaz, onun için ne diye uğraşalım? İşte daha başlamadan mağlubiyeti kabul etmek diye buna derler. Sultan Ahmed'i yapanlarda aşağılık duygusu yoktu; ne mimarında ne yaptırıcısında. Zira onlar Ayasofya karşısında mağlubiyeti kabul edip oturmuşlardı. Kendilerine itimatları vardı; onun için şaheserler yaratabiliyorlardı. Hatırında kaldığına göre hatta Sultan Ahmet, mimarına Ayasofya'dan daha muhteşem bir eser yaratmasını emretmişti. Eğer bu adamlar da mağlubiyeti kabul etmiş olsalardı bugün Sultan Ahmet Camii'nin yerinde de aciz bir bina görcektik." (Baltacıoğlu, Altan, İyi Mimari Yaratmamıza En Büyük Engel Aşağılık Duygusu, Mimarlık, Sayı: 5-6, 1947, s.3).

Yorum yapmayacağımı söylemişim az önce. Ama vazgeçiyorum ve diyorum ki şimdi: Baltacıoğlu'nun saptamaları, korumacılık üzerine bir aykırı söylem ve bence çok, hem de çok doğru; düşündürücü, hem de çok düşündürücü. Katılıyorum onun bu sözlerine.

TANPINAR'DAN AYKIRI BİR SÖYLEM

Ahmet Hamdi Tanpınar, "Beş Şehir" adlı o ünlü kitabında, Bursa'yı, Konya'yı, Erzurum'u, Ankara'yı da anlatır ama, o kitapta İstanbul'un yeri bambaşkadır. En çok sayfayı bu kente ayırmıştır yazar.

"Beş Şehir" 'deki, İstanbul'dan sözeden şu satırlar ise, bu yazının konusuna son derece uygun, son derece ilginç bir aykırı söylem oluşturuyor:

Boğaz'ın mazisi belki de aradıklarımızı yerlerinde bulamadığımız için bizi öbürlerinden daha fazla çekiyor. Onlar, bütün o Neşatâbatlar, Hûmayunabatlar, Ferahâbatlar, Kandilli sarayları, on yedinci asırdan beri iki sahil boyunca açık kalmış bir mücevher kutusu gibi parıldadığını tahayyül ettiğimiz ve bizim ancak batmakta olan bir güneşin son ışığına şahit olabildiğimiz yalılar, bugün ortada olsa idiler, belki kendimizi daha başka türlü zengin bulacaktık; fakat hiç bir zaman yokluklarının bizde uyandırdığı duyguyu tatmayacaktık; nesil ve zihniyet ayrıkları yüzünden ancak bayramdan bayrama yüzlerini görmeye razı olduğumuz akrabalar gibi zaman zaman yanlarına uğramakla kalacaktık.

Tanpınar, varolanın, korunanın değil, yok olanın, korunamayanın değerinden, tadından, şilinden söz ediyor. Aykırı düşünemeyenlerin, aykırı düşünmeyi yadsıyanların, ondan korkanların, dünyanın anlayamayacakları bir yaklaşım bu.

TOPKAPI SARAYI'NDA BİR KIRO

Hayal meyal anımsıyorum, bundan yıllar, yıllar önceydi. Topkapı Müzesini geziyordum. Eğer aklımda yanlış kalmadıysa son dönem padişahlarından birinden, belki Abdülhamit'ten, belki Abdülmecit'ten kalma birtakım eşyalara, benimle birlikte bakan bir adamcağız, "binlerce yıllık bunlar" demişti. Başını anlamlı anlamlı sallayarak.

O adam bir kiroydü.

Ama onun kiroluğu, bence, o padişahların geçen yüzyıldan yaşadıklarını bilmemesi değil; güzel olanın, değerli olanın, mutlaka çok eski olduğuna, olması gerektiğine inanmış olmasıydı.

Bu, birçok kişinin hastalığıdır ve sürmektedir.

Bense, evet, eskiye, yaşlıya saygı duyarım, onu baştacı edebilirim ama, birşeyin yalnızca binlerce yıllık olduğu için değerli görülmesinden rahatsız olurum. Bu işte bir haksızlığın varlığından kuşkulanırım hep.

En çok da, iynin, güzelin, değerlinin, hep dünde kaldığını, bugünün beş para etmediğini, çürüdüğünü, kokuştüğünü söyleyenlere kızırım. Böyle düşünenlere, böyle inananlara, bol bol tarih okumalarını öneririm.

ESKİDEN DE KORUMAZDI İNSAN

Deniliyor ki, çağımız insanı, günü gününe yaşayan, sığ, kültürsüz, paragöz, çıkarıcı bir insan. Artık toplumlara, hele bizimki gibilere, rant ekonomisi egemen. Dolayısıyla da, bugünün insanı korumaya önem vermiyor, doğayı da, mimariyi de yakıp yıkıyor, har vurup harman savuruyor.

Bu saptamada, bu suçlamada, gerçeğin büyük bir payı var. Ama eğer bundan, "Oysa dün böyle değildi, eskiden insanlar değer bilirdi, dolayısıyla da korurlardı" gibi bir sonuca varılırsa, ki açık ya da örtülü bir biçimde bunu ileri sürenler var, işte o zaman büyük bir yanlış söz konusu. Kimileri ise bu konuda bizim, Osmanlı'nın kusurlu, bilinçsiz, batının ise öteki kültürel değerlerinin yanı sıra, mimari değerlerini de gözü gibi koruyacak kadar akıllı ve bilinçli olduğunu söylerler ki, böyle bir genelleme de yanlış.

Evet, bildiğim kadarıyla, bizden öncekilerin bizden daha fazla korumacı oldukları, öyle rahat rahat, kolay kolay söylenemez, çünkü, bunun tersini kanıtlayan örnekler, burada tümünü sayamayacağım kadar çok.

İşte bir kaç tanesi:

Ünlü filozof Platon çocukluğunda, Atina çevresinde varolan birçok ağacın, daha sonraları ortadan kaldırıldığından yakınır.

Osmanlı, o zamanlar egemenliği altında bulunan Atina Akropolü'ndeki Parthenon'un birçok parçasının, aynı zamanda İngiltere Büyükelçisi de olan, büyük soyguncu, büyük yalancı Elgin tarafından Londra'ya; Efes'teki Artemis Tapınağı'ndan kalanların Viyana'ya; Bergama'daki koskoca Zeus Sunağı'nın Berlin'e taşınmasına yeşil ışık yakarak, şahane bir korumamacılık örneği ortaya koymuştur. Ama, İtalya'da da, görkemli Roma'dan kalma forumlar, buralardaki binalar, imparatorluğun yıkılmasından sonra yüzyıllarca, ta Rönesans'a kadar, kimsenin ilgisini çekmemiştir, harap bir halde kalmıştır. Hem de o kadar ki, üzerlerini örten toprakta inekler otlatıldığı için, oralara "Campo Vacchio", yani "İnek Alanı" denilmiştir.

Ya peki Fransız'lar korumacı mı? Daha doğrusu, bizim bugün anladığımız ve tek doğru yaklaşım sandığımız biçimde korumacı mı?

Bence hayır. Yalnızca Louvre'un ortasına o cam piramidi yaptıkları için değil, geçen yüzyılda, III. Napoléon'un ve Baron Haussmann'ın eliyle, Paris'in çok büyük bir bölümünü silip süpürdükleri ve daha sonra da, paçayı kurtaran Gotik kiliselerden, yeni yapılan neoklasik binalardan oluşan kentin orta yerine mızıldanan tutuculara aldırma-yarak, gabari mabari dinlemeksizin, çelik bir kule diktikleri için de.

Sonra, ünlü Fransız mimar Viollet-le-Duc'un Paris'in göbeğindeki, 13. yüzyılda yapılmış olan, çok ünlü Notre-Dame de Paris Katedrali'ni, 19. yüzyılda restore ederken kendi kafasına göre bir hayli değiştirdiğini bilmiyor musunuz?

Ya peki Sultan I. Ahmet'in, daha önce de uzun uzun sözünü ettiğim, kendi adını taşıyan o güzelim camiyi yaptırmak için, birçok güzelim sarayı yıktırdığını duymadınız mı?

Korumayan insanın, çağımızın bir ürünü olduğunu sanmak büyük bir yanlış.

İzmir'de, İstanbul'da, daha başka kentlerimizde, rant ekonomisini temsil eden cahil müteahhitlerin, gözü dönmüş yat-satçıların, kapkaççıların, mimari mirasımıza verdikleri zararlar, anlı şanlı imparatorların verdikleri zarardan daha fazla değil.

5000 YIL ÖNCE - 5000 YIL SONRA

5000 yıl sonrasını düşünüyorum. Yani İ.S. 7000'leri. O günlerden bugünlere bakıyorum.

Neler görüyorum?

Hiçbir şey. Çünkü hiç kimse, 5000 yıl sonrasını şuncacık tahmin edemez. Bundan 5000 yıl önce, yani İ.Ö. 3000'lerde yaşayanlar, bugünün bilgisayarlarıyla, televizyonlarıyla ilgili en ufak bir öngörüye sahip olabilirler miydi?

Hayır.

Biz de, 5000 yıl sonrası söz konusu olduğunda, aynı konumda, aynı durumdayız.

Ancak şunu kesinlikle söyleyebilirim:

Bugün korumaya çalıştığımız mekânlar, binalar, bundan 5000 yıl sonra hele 7000 yıl, 9000 yıl, 11000 yıl sonra, kesinlikle varolmayacaklar. O kadar uzun bir süre, hiç bir şey asla korunamaz. Bütün koruma çabaları, koruma kurullarının kararları, zaman içinde, toz olacak, tuzbuz olacak, unufak olacak.

Uzun vadede düşünüldüğünde, koruma çabası, yararsız, umutsuz, zavallı, hüznünlü bir çabadır ●

Aykırı Koruma Söylemi Gerekli mi?

U ğ u r T a n y e l i

Koruma söylemiyle ya da söylemleriyle ilgili bir tartışmaya aykırılık beklentisiyle başlamanın tehlikeli olduğuna inanıyorum. Çünkü, sorunu "aykırılık" kavramının çerçevesine oturtmak olsa olsa İngiltere gibi bir ülkede anlamlıdır. Orada "işlerliği" olan, ama fazlasıyla taşlaşmış, "establishment" la fazlasıyla bütünleşmiş bir söylem vardır ve onu aykırı söylemlerle çarpıştırmak (bu aykırı söylemlerin işlerliği olmadığı durumlarda bile) yeni ufuk açılımlarına neden olabilir. Oysa, Türkiye'de durum bunun tam aksi. Genel onay derlemiş gibi gözükene ve sürekli olarak yeniden üretilen Türk koruma söyleminin kendisi bizzatı aykırı bir söylem olarak biçimlenmiştir. Dolayısıyla, burada yapılması gereken, onu aykırı bir söylemle ya da söylemlerle "kırıştırmak" değil, bu aykırı söylemi amuda durduğu yerden alıp ayakları üzerine yerleştirmek olmalıdır.

Türkiye'deki genelgeçer koruma söylemi neden aykırı?

Bunun yanıtı aykırı olmayanın tanımı yapılarak verilebilir: işlerliği olan "gerçek" (aykırı olmayan) söylemler belirli bir etkinlik ya da bilgi alanında "neden yapmalı?" ve "nasıl yapmalı?" sorularına yanıt vermek üzere kurgulanmışlardır. Amaç, öncelikle gerçekleştirilen praksisin gerekçelendirilmesi, yani icrasını zorunlu kılan nedenlerin saptanmasıdır. Her praksis kendisinin somut ve kaçınılmaz bir zorunluluğun tatmini için var olduğunu kanıtlamak zorundadır. Söylem hem o mesleğin icralarını, hem de "dışarıdakiler"i bu yönde ikna etmek için vardır. Ardından, o praksisin nasıl icra edilmesi gerektiğine ilişkin belirlemeler gelir. Bunlarsa pratik ve etik içeriklidirler. Ama her iki durumda da doğru praksisin sınırlarını çizerek, Koruma söylemi özelinde, hangi malvarlığının, hangi araçlarla, hangi biçimde korunması gerektiği sorularının yanıtları verilir. Sonra da tarihsel mirasa karşı olan toplumsal yaklaşımın etik içeriği ortaya konur. Başka bir anlatımla, dönün yeniden üretilişi sırasında (çünkü her korumacı etkinlik geçmişten yeniden üretir) hangi yaklaşımın ahlaki olduğu sorusu yaşamsaldır. Gerçekleştirilen etkinliğin başka türlü meşrulaştırılması olanaklı değildir. Gerek toplum gerek o etkinliğin icracıları yapılanın, ortaya konanın ve kendilerinin onun karşısındaki tavırlarının doğru olduğuna inanabilmelidir.

İkna etme, yaklaşım belirleme ve meşrulaştırma bileşenlerinden oluşan bu süreç, "olağan" her söylemin varlığı zorunlu kapalı dairesini oluşturuyor. Bu kapalı daire içinde eylemde bulunulur ve her seferinde eylemin irdelenmesi yapılarak doğruluğuna ikna olunur (ya da olunmaz). Yani sistem sürekli olarak kendini yeniden üretir. Oysa, Türkiye'deki genelgeçer koruma söyleminin böyle bir yapı gösterdiğini söylemek zor. Bunun üç ana nedeni var; Birincisi, bu söylem "apolojetik"tir; ikincisi, paternalisttir, üçüncü olarak, gündelik politikanın egemenliği altındadır.

Türkiye'deki koruma söyleminin apolojetik yapısı onun aykırılığının ana kaynağını oluşturuyor. Söylem, tüm enerjisini ve ikna etme çabasını "neden ve nasıl bir koruma" sorularında yoğunlaştırmak yerine, bunların yanıtlarının zaten apaçık belli olduğu biçimindeki düşünsel rehavete yaslanmaktadır. Böyle olunca, o apaçık yanıtların belirlediği "özlenen" korumacılığa neden ulaşamadığı sorusunu yanıtlamak tek amaca dönüşüyor. Söylemin asli işlevi de korumadan yana olanların savunma mekanizması gibi çalışmakla sınırlı hale geliyor. "Koruma yandaşları" sürekli olarak olumsuzluklara ya da kendi çabalarının sonuçsuzluğuna mazeret beyan etmektedirler: "Biz korumak istiyoruz; ama A ve B ve C korutmuyorlar". Dikkat edilirse, A, B ve C'nin de söylem içinde hesaba katılması gerekli veriler olduğu ve korumak için bu gerçeklerle birlikte yaşamak gerektiği biçimindeki bir yaklaşım mevcut değil. Apolojetik aykırı söylem onları

sürekli olarak yadsımağa meşguldür. Sözgelimi, en sevilen apolojetik malzemelerden biri olan "rant kavgası" motifi böyledir. Kanun kapitalist bir ekonominin olağan bir bileşeni olduğu gerçeğini görmezden gelen ve onu gerekçe ilan edip sorumluluktan kurtulmayı öngören bir tutumdur bu, Biraz gülünleştirilmiş bir yargıyla, Türk koruma söylemi yeryüzünde rant hesabı yapan paragözlerin sadece bu ülkede yaşadığına inanmayı yeğler gibidir. Buna benzer sayısız apolojetik motifi her okuyucu bugüne dek okuyup duyduklarından anımsayacaktır.

Bu ülkede geçerli kılınmış koruma söylemi paternalisttir. Korumayı, sorumluluk bilincine sahip seçkin bir yönetici azınlığın amorf bir sorumsuzlar yığınına yönlendirme sorunu olarak tanımlar. Dolayısıyla, toplumun tüm kesimlerini ilgilendiren bir gerçeklikler yumağını, bil-inçli olduğu savlanan grubu daha başlangıçta "temize çıkarak" tartışır. Bu açıdan bakıldığında, Türkiye'de koruma söylemi Cumhuriyet aydınlarına Osmanlı bürokratik intelligentsiasından miras kalan bir ideolojik gözlemlerle kurgulanmıştır denebilir. Koruma (ma) ya ilişkin pek çok sorunda aynı ideolojik gözlemler ve sahiplerinin önemli sorumluluk payının bulunduğu, bundan ötürü, fark edilemez hale gelmiştir. Oysa, dünyada gerçekten işlerliği olan hiçbir koruma söylemi böylesine keskin bir tavırla "Bizden başka herkes bilmiyor" mantığıyla biçimlendirilmemiştir. Çünkü, bu mantık korumayı birkaç bürokratik zorlama mekanizmasına indirgemekte, söz konusu mekanizmaları ele geçirme çabasının aşırı önem kazanmasına neden olmaktadır. Örneğin, son yıllarda koruma kurullarında, özellikle de İstanbul'dakilerde, estirilen fırtına doğrudan doğruya bununla ilgili gibi gözüküyor. Kurullar her ikisi de aynı paternalist mantığa yaslanan iki farklı siyasal görüşün egemenlik mücadelesine sahne olmuştur, olmaktadır. Bugünlerde Kültür Bakanlığı'nın ve unutulmaz müdürü Altan Akat'ın kendilerine "elverişli" bir takım kurma çabaları, korumanın Türkiye'de nasıl bir paternalist devletçi eksene oturtulduğunu yeterince kanıtlıyor. Koruma mücadelesi "suyun başını kimin tutacağını" belirleme uğraşına dönüşmüştür. Ve ne yazık ki, Türkiye'de koruma sorunlarını bu bürokratik paternalist geleneğin çizdiği sınırların dışında düşünmek neredeyse olanaksızdır.

Demek ki, Türk koruma söylemi gündelik politikanın egemenliği altındadır; dolayısıyla da, korumayı aslında ülkesel ekonomi bağlamında hiç de bu denli ağırlıklı olmadığı halde, çıkar gruplarının kavgası alanına dönüştürmüştür. Kuşkusuz, koruma her yerde siyasetle ilişkilidir; ama Türkiye'deki kadar "sadece siyasi" olduğu pek az ülke vardır herhalde. Siyasallaşmanın aşırılığı nedeniyle, koruyamanın (karşıt görüşlere göre de koruma nedeniyle oluşan mağduriyetlerin) suçlularını arama uğraşı tartışmaları merkezi haline gelmiştir. Tarihsel çevreyi koruma alanı parti politikasıyla böyle bütünleşince, sorunun ait olduğu bağlamı terk edip Ankara'ya ve bürokratik örgütlere el koymakla eşanlamlı hale gelmesi şaşırtıcı olmamalı.

Bütün bu sıralananları düşününce, aykırı Türk koruma söylemini olağan ve heryerdeki gibi bir bünyeye kavuşturmak gerektiği, ama bunu yapmanın uzun bir değişim sürecini zorunlu kıldığı anlaşılıyor. Bizim söyleminin aykırılığı bu ülkenin entelektüel, toplumsal ve siyasal tarihinin Batı'dakinden farklı oluşundan kaynaklanıyor. Aykırı olmayan bir koruma söylemi ise ya bu gerçeklere uygun bir söylem yaratılarak, ya da farklı toplumsal yapılarımız modernleştirilerek başanacaktır. Ne var ki, her ikisinin de gerçekleştirilmesinin söylenmesi kadar kolay olmadığı açık. Ve paradoksal olan şu ki, asıl "aykırı" söylemleri ancak her ikisini de "olağan" kıldığımız zaman yaratabileceğiz ●

Korumacı Değil miyim neyim?

E m r e M a d r a n *

Doğrusu, Ege Mimarlık Dergisinin 22. sayısının dosya konusunun "KORUMACILIK: AYKIRI SÖYLEMLER - AYKIRI UYGULAMALAR" olduğunu öğrenince, bu konuda birşey yazılamayacağını, benim zaten birşey yazamayacağımı, aykırı yazmak isteyen de, haklılıklar çoktan kabul edilmiş biz "muhafazakarlar"ı karşısına almamak için (zaten yazsa da doğru olmayacak) yazmayacağını düşünüp, Ege Mimarlık'ın bu konuya ayıracağı sayfalara reklam almak için girişimde bulunmasını önerecektim. Öyle ya, korumacıya aykırı bir söylem nasıl yapılabilirdi? Sektörün o kadar içindeydim ki, olaylara başka bir gözle pek bakmamıştım. (Bir ara bakmaya çalışmıştım, yanlış bakıyorsun dediler ve Koruma Kurulu üyeliğim iptal edildi. Kulağınız çınlasın "ilgili ilgisizler")

İçimizde, hiç "AYKIRI" birşeyler yok muydu? Tüm söylemek istediklerimi, şu veya bu biçimde dile getirip getirmediğimi düşündüm ve kimi aklıma gelenleri kendime sakladığım ortaya çıktı. Sunulan platform çok genişti, "sonsuz özgürlük" öneriliyordu, cesaretlendim.

Sağol Prof. Tümer, sağol Ege Mimarlık.

"AYKIRI" söylemlerimi tek bir konuyla bağlı tutmayacağım. Çeşitli başlıklar altında, aklıma takılan kimi soruları (doğal olarak önce kendime) soracağım, ama bunların tümüne, hemen ve doyurucu yanıt verebileceğimi de söyleyemem. Bir bölüm söylemler ise, daha net bir resim verebiliyor, onları da bu netlikte sunmaya çalışacağım.

1. Korumada bilinçlenmeye başladığımız 1950'li yıllardan bu yana, tüm yasal düzenlemeler, ilke koyan ve denetleyen kurumlar (Koruma Yüksek Kurulları, Bölge Koruma Kurulları, Koruma Kurulları vb.) ve bu kurumların öngördüğü ilkeler doğrultusunda yürütme erkinden sorumlu kuruluş ve kişiler (Bakanlıklar, gönüllü kuruluşlar vb.), korumayı "kamu yararı"na gerçekleştiren bir eylemler dizisi olarak tanıtır. Hiç bu konuyu "kamu" ya sorduk mu? Koruma hakikaten "kamu" nun yararına olsaydı, "kamu" bu

olguya bu kadar karşı çıkar mıydı? Mekanizmanın böyle çalışmadığı, kamu yararı gözetilen kararların, o kararın konusu kişilere danışılmaksızın alınabileceği söylenebilir. Bu doğru da olabilir. Ama, alınan kararlar yararlı ise, neden çok az benimseniyor? Kaç sektörde, o sektör sakinleri, kendileri yararına olduğu varsayılan yaptırımları bu denli benimsemeyip, yadsımıştır?

2. Başkaları adına karar vermenin belli ölçütleri ve bu ölçütlere bağlı kuralları olmak durumundadır. Örneğin, parlamenterler, kendilerini seçenler için ve onlar adına karar verirler. Bu kararlar, doğal olarak, seçmenlerin yararınadır ve onların çıkarlarını korumayı amaçlar. Bu durumda, şu soruları içtenlikle yanıtlar mısınız:

- Sizin adınıza koruma kararları verenler, örneğin, babanızdan kalan evi "kültür varlığı" olarak tescil edenler, size bu kararları isteyip istemediğinizi sordu mu?
- Ya da bu kararı alanlar, kararın hemen arkasından gelmesi gereken önlemleri aldılar mı?
- Alınan bu kararlar sizi ne kadar mutlu etti?

Dedelerimizin yanlışlıkla (!) renkli badana yaptıkları bir ev (Kula'dan bir konut)

3. Kamu adına koruma kararı alınması için ön çalışmaları gerçekleştiren, bu çalışmaları irdeleyen ve sürecin sonunda koruma kararlarını onaylayan mekanizmayı oluşturan kişilerin, bu çok duyarlı, çok girdili sektörün gerektirdiği deneyim ve birikime "yeteri kadar" sahip olmaları gerekir. Örneğin, korumanın "Yargı Organi" olan Koruma Kurullarının bu konuda "en" kişilerden oluşması gerektiğini herhalde herkes kabul etmektedir.

Koruma Kurullarının Sayın Üyeleri: Bulduğunuz görevin gerektirdiği bilgi ve deneyime yeterince sahip olduğunuzu düşünüyor musunuz? Bir görevi kabul ederken, o görevin gerektirdiği "optimum" koşullara sahip olunması gerektiğini kabul edersek, siz bu "optimum" koşullara sahip misiniz? (Not: Aranılan koşullar "entellektüel" bir mimar, arkeolog, plancı yada sanat tarihçisinin sahip olduğu "genel kültür"e yönelik bilgi ve duyuların biraz daha ötesindedir, kuramsal ve uygulamaya dönük yeterince birikim gerektirir).

Sayın Kurul Üyeleri, bu konuyu tekrar düşünerek ve kendinizi, bu "kendine özgü" sektördeki karar mekanizmasının bir parçası olarak görmediğiniz takdirde gerekeni yapacak mısınız?

4. Siz Sn.Korumacı Mimar, 3.Derece Arkeolojik Sit alanında bulunan ve çevresinde, bırakınız geleneksel dokuyu, hiçbir yapılaşma bulunmayan bir parselde yapılacak yeni yapının dış cephe düzenlemesini neden eleştirdiğinizi bana söyler misiniz? Korumayla ilişkisi sadece ve sadece, toprak altında bulunması olası arkeolojik değerler olan bu parseldeki yeni yapının biçimlenmesi, sizi, hangi kuramsal doğrulara göre ilgilendirmektedir? Boş arazide bile olsa, seviyeli ve kaliteli bir mimari yaratılması için bu müdahaleleri yaptığınızı söyleyebilirsiniz. En iyi mimar siz misiniz, ayrıca iyi mimar kimdir?

Siz Sn.Korumacı Arkeolog ve Sanat Tarihçisi, kentsel sit alanındaki bir sivil mimarlık örneğinin onarım müdahalelerini ya da bir yeni yapılaşmayla ilgili öneriyi ne kadar yetkin bir biçimde değerlendirebileceğinizi hiç düşündünüz mü? Hele Koruma Kurulu üyesi iseniz, bu konuda "mütalaa serdetme"yi hangi "akademik adab"a sığdırıyorsunuz?

Siz Sn.Korumacı Plancı, toplamı 8-10 hektar olan kentsel sitin, binlerce hektarı içeren 1/25.000 ölçekli çevre düzeni planı ile ilişkisini kurabilmek için çektiğiniz sıkıntıyı hissediyorum. Çevre düzeni planında, sitin yerini bile ya bulamadınız ya da zor buldunuz. Ayrıca, büyük bir olasılıkla, ne çevre düzeni kararları sizi etkileyecek, ne de sit kararları çevre düzeninde bir değişikliğe neden olacaktır. (İnanmıyorsanız, bugüne değin Bakanlıkça yaptırılan koruma imar planlarını inceleyebilirsiniz). Ama Kültür Bakanlığının konuyla ilgili şartnamesi, yine de birşeyler söylenmesini gerektiriyor, ayrıca bilimsel yaklaşımlarımızı (!) da sergilemek durumundayız. Niçin, bu tür bir ilişkilendirmenin çoğunlukla yapılamayacağını, yapılsa da "akademik bir egzersiz"in ötesine geçmeyeceğini yüksek sesle söyleyemiyoruz?

Ortak kültür mirasımız ama ortaklarımız nerede?

5. Bir diğer korumacı söylem, kentsel sitlerdeki yeni yapılaşmayla ilgilidir. Genellikle, yeni yapılaşmanın çevresiyle uyumlu olması gerektiği söylenir. Hatta biz korumacılar, bu konuda öylesine titiz davranırız ki, yaptığımız planlarda, aldığımız kararlarda, kapı kolunun biçim, renk ve dokusunu tanımlarız. Ve böylece, kentsel site yaptığımız katkının verdiği "doyum" ve "huzur" a kavuşmanın mutluluğunu yaşarız. Korumacı Amaçlı İmar planlarının plan kararları, bu konuda, Belediyenin "Tip İmar Yönetmelikleri"ndeki hükümleri çoktan geçmiştir.

Şu yargıları benimsiyor musunuz? (Bu soruların herbiri 20 puan değerindedir. Bunların hepsine evet diyenler 100 puan alır ve korumacı olur. 100 puandan daha az alanlar, giderek daha az korumacı olmaktadır ki, kendilerine çekidüzen vermeleri tavsiye olunur).

• Yanlış yapmamak için en geçerli yol, eskiye öykünmektir.

• Kentsel ve kırsal nitelikli geleneksel yerleşimlerimizi zengin kılan yapı ve mekanları yaratan büyükbabalarımız ve onların babaları da döneminin "imar yönetmelikleri"ne uymuşlar, kendilerinden önce ne yapılmışsa aynısını yapmışlar ve böylece birbirine benzeyen yapılar oluşturmuşlar, o dönemin malzeme ve yapı tekniğinin sağladığı olanaklara aldırınmışlar, projelerini "Muhafaza-i Asar-ı Atika Encümen"lerine onaylatmışlardır.

• Türkiye'de çağdaş mimarlık ürünlerinin geleneksel / kentsel dokularda yer alması sakıncalı olabilir. Yeni tasarımlarla geleneksel / kentsel dokularımızı bozamayız.

• Korumacılık, geçmişten kalan değerleri, çağımızın yaşamının gerektirdiği yeni biçimlenme ve tekniklerin "tasallutu"ndan olabildiğince koruyarak, bizden sonraki nesillere iletmezdür. Günümüz tasarımcısı da bu konuda "noter" olarak görevlendirilmelidir.

• Günümüz tasarımcısı, geleneksel bir dokuda görev yapacağı zaman, çağdaş kimliğini ve kişiliğini (var olanlar için geçerlidir) bırakacak, eskiyi yeniden tanımlayan "doğru"ları kendine "rehber" edinecektir.

Oysa ben düşünüyorum ki;

• Zorları eskilye öykünmek değil, çağdaş tasarımı en akılcı bir biçimde gerçekleştirmek ya da bu tasarım sürecinde, geleneksel çizgileri ve biçimlenmeleri yorumlayarak değerlendirmektir.

• Geleneksel dokularda çağdaş tasarımlardan kaçınılması, benim "yeni geleneksel" dediğim, yaratıcılık ve beceri gerektirmeyen bir "taklit mimarı" oluşturmaktadır ki, esas tehlike burada yatmaktadır.

• Topluların kültürel birikiminin yanısıra, kültürel süreklilik de önem taşır. Bu durumda, her çağ, kendi yaşam biçimini mekana yansıtmalı ve böylece kültür zincirinin bir halkası olmalıdır. Biz bu zincirin bir halkası olamayıp, eski ile idare ediyorsak, yakınacak birşeyimiz kalmamıştır.

• "Yeni Geleneksel" de ısrar edersek, 40-50 yıl sonra Türk Mimarlığını araştıranlar, '80'li ve '90'lı yıllarda, geleneksel kentsel dokularda yeni yapı yapılmasının tümüyle yasaklandığı, ancak, onarılamayacak durumda olanların çağdaş malzeme ve teknikle yeniden yapıldığı sonucuna varacaklardır. Çünkü, "gelenek"le "çağdaş"ı ayıramayacaklardır. Kimse, ama hiç kimse, günümüz tasarımcılığına olanak sağlamayarak, böyle-sine yanlış yargıların oluşmasına neden olma hakkına sahip olmamalıdır. (Bu düşünceleri benimsemenizin size bir yararı olmayabilir, bu nedenle puanlama yapmıyorum).

6. Bir başka çok benimsediğimiz söylem, kültür varlıklarının sadece o varlıkların bulunduğu yerin değil, tüm ülkenin ve giderek tüm insanlığın mirası olduğudur. Buna göre, içinde oturduğunuz ve kültür varlığı olarak tescil edilmiş konutunuz, sadece sizin değil, aynı zamanda İzmirliğin, tüm Türk Halkının ve Dünya Halklarının ortak malıdır. Dolayısıyla, yine aynı gruplar, sizden başlayarak, bu ortak mirası koruma konusunda değişik sorumluluklar taşır. Siz, bugüne değin diğer varislerden (yaklaşık 5 milyar kişi) herhangi bir yardım alabildiniz mi? Bu durumda, hiç, sizin davulunuza başkasının tokmağını vurduğu duygusuna kapıldınız mı? Zaman zaman aklınıza "Bekara hanım boşamak kolaydır" özdeyişi gelir mi?

7. Bu uzak mirasçıların, Ülkelerarası koruma yarışını teşvik amacıyla, bir de belge ve bu belgeyi uygulayacak kurum oluşturmuşlar. Kuruma UNESCO, belgeye de DÜNYA MİRAS KONVANSİYONU diyorlar. Ülkeler, bu konvansiyon doğrultusunda oluşturulan DÜNYA KÜLTÜREL ve DOĞAL MİRAS LİSTESİ'ne girebilmek için uzun uğraşlar veriyorlar. Bu listede çok eserle temsil edilmek bir prestij sorunu haline gelmekte. Oysa:

a. Bu listede daha çok sayıda eserle yer alan ülkeler, diğerlerinden daha fazla "Korumacı" değil.

b. Sizin bu listede olmasını önerdiğiniz eserler, doğal olarak ülkenizin en değerli ve genellikle koruma sorunları olan anıtları ve siteleri. Bir başka deyişle, bu listede yer alan değerler için, UNESCO aracılığıyla, Dünya Uluslarının dikkatinin çekilmesi ve bundan somut sonuçlar alınması beklenmekte. Oysa durum böyle değil. Ülkemizin, Dünya Miras Listesinde 7 doğal ve kültürel değeri yer alıyor. Ve bunlardan sadece İSTANBUL ve GÖREME Uluslararası bir kampanyanın aday adayı olabildiler.

Bu durumda, bir mekanizmada yer almak ve konumumuzu sağlamlaştırmak (!) için gösterdiğimiz gayretleri ve bu konudaki yaklaşımımızı gözden geçirmek gerekmiyor mu? Örneğin DİVRİĞİ - ULU CAMISI ve DARÜŞŞİFASI Dünya Miras Listesinde olmamakla ne kaybeder, ya da olmakla ne düzeyde yarar sağlanmıştır?

8. Türkiye'nin yağmalandığı yine çok geçerli söylemler arasında yer alır. Denilmektedir ki, "kırsal alanlarımız, ormanlarımız, kıyılarımız, mer'alanımız, acımaksızın ve hunharca yağma edilmekte, ülkenin bu en değerli varlıkları, belli grupların çıkarlarına hizmet etmektedir. Halkın mutluluğu ve geleceği, duyarsız davranışların kurbanı olmaktadır. Bu yağma durdurulmalı, giderek azalan ve hatta yok olan doğal kaynaklarımızın korunması ve geliştirilmesi için gerekli önlemler ivedilikle alınmalıdır."

Doğrudur.

Doğrudur da, Türkiye'nin tüm değerlerinin korunmasından "Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulları" mı sorumludur? Böyle düşünüyorsanız, aşağıda sıralamaya çalıştığım saptamaların doğruluğunu kabul ediyor musunuz?

a. Bu ülkede, "koruma mevzuatı" dışındaki yasal düzenlemeler ülkenin doğal değerlerini yağmadan yeterince koruyamamaktadır. Kıyı Kanunu, İmar Kanunu, Çevre Kanunu, Orman Kanunu, Milli Parklar Kanunu, Özel Çevre Koruma Kurumu mevzuatı gibi düzenlemeler, yeterince etkili değildir. Bu nedenle, bu alanları kurtarmak için, tutunacağımız en sağlam dal "Koruma Mevzuatı"dır.

b. Bu düzenlemelerin gereğini yerine getirmekten sorumlu kuruluşlar ve de bu kuruluşların sorumluları görevlerini yerine getirmemektedirler. Bir kısmı bunu bilinçli yapmaktadır (ki suçtur), bir kısmı ise konunun bilincinde dahi değildir (ki ayıptır). Bu nedenle, "Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulları" konuya sahip çıkma durumunda kalmışlardır. Bu kurullar, sorumluluklarını yerine getirmeyen diğer kuruluşların da açığını kapatmak için, mecburen, olabildiğince geniş ülke topraklarını "sit" ilan etmektedirler.

c. Süreci (bilgilerin derlenmesi, değerlendirilmesi, karar seçeneklerinin oluşturulması vb.) ve kapsamı ne olursa olsun, bir alan, "sit" ilan edildikten sonra, kesinlikle "koruma altına alınmış" olacaktır. Zaten, bu alanla ilgili tüm yasal ve örgütsel düzenlemeler önceden yapılmış, parasal kaynaklar kullanıma hazır hale getirilmiş, alanın korunmasına yönelik her ölçek ve nitelikte belge hazırlanmıştır. Yerel yönetimler, beldelerinde "tesis edilecek" sitin "gururu ve heyecanı" içindedirler. Beklenen sit kararı da geldiğine göre başka sorun kalmamıştır.

Bu saptamaları beğenmiyorsanız (ben çok benimseyemiyorum), başta "DOĞAL SIT" olmak üzere, kimi "SIT" tanım ve kavramlarını yozlaştırdığınızı ve korumacılar olarak kendinize yaptığınız görev tanımını oldukça abarttığınızı söyleyebilir miyim? Gerek uluslararası, gerekse ulusal ölçekte kabul edilmiş ve denenmiş tanımlara ve bu tanımların gerektirdiği ölçütlere uyan alanların "SIT" olduğu, bu alanların, kendilerini diğerlerinden ayıran çok değişik ve özgün nitelikleri olması gerektiği temel yaklaşımını artık benimsemiyor musunuz? "SIT" sözcüğünün, ağırlığını, ciddiyetini "mana ve önemini", giderek yitirdiğini söylersem çok mu "aykırı" kaçırım?

Oysa ben düşünüyorum ki:

a. Birşey yerli yersiz ya da, anlamını aşan bir biçimde kullanılırsa, esas anlam ve ağırlığını yitirir. Oysa, "sit" ciddi bir sözcüktür, belli bir ecriği vardır. Uluslararası ve Ulusal düzeyde (olabildiğince) bilimsel ölçütleri oluşturulmuştur. Saptanması sırasında, "yeterli", "bilimsel", "doyurucu" ve "savunulabilir" gerçekler üzerine inşa edilmelidir.

b. Bu gerçekler yadsınırsa, alınan kararların "güvenilir" ve "uygulanabilir" olmama tehlikesi vardır.

Ama biz yine de tüm aykırı söylemlere kulak asmayalım. Yok efendim, "koru(ma)ma/ kullan(ma)ma" dengesi giderek ve tek taraflı bozuluyor-muş; bir yapının onarımı için, öğretmeye uygun olarak hazırlanmış bir restorasyon projesi her zaman gerekmezmiş; korumanın ekonomik alt yapısı çözülmemedikçe, insanların koruma olgusuna katılmaları beklenmemeliymiş; koruma "yenileme", "canlandırma" vb. sözcüklerle bir anlam taşımış vs. Yakında, sit alanlarında renkli badanalı ve h = 6.50 m'den daha yüksek yapılara izin çıkarsa şaşırmanın ●

• Dr. Y. Mimar ODTÜ Mimarlık Fakültesi Öğretim Üyesi

Bir Seminerin Düşündürdüğü Farklı Bir Yaklaşım

İ l h a n T e k e l i *

Ege Mimarlık Dergisi'nden "Korumacılık: Aykırı Söylemler - Aykırı Uygulamalar" dosyası için bir yazı yazma daveti aldığım da 7-8 Kasım 1996'da Adana'da Çukurova Üniversitesi Mimarlık Bölümü ile Mimarlar Odası Adana Şubesi'nin Adana'nın kentsel gelişme ve koruma amaçlı planlama, tasarım uygulama hedefleri konusundaki sempozyum sonunda düşündüklerimi göndermeye karar verdim.

Bir bilimsel toplantıya katılan dinleyiciler semineri değişik duygular altında dinlerler. Bir yandan yeni birşeyler öğrenmek için duyarlılıklarını açık tuturlar. Öte yandan dinlediklerine tepki duyarlar, sürekli olarak bir eleştirel uyanıklık içinde bulunurlar. Bir seminer her iki sürece bir arada kaynaklık ediyor ve katılanların yeni şeyler düşünmesine yol açıyorsa başarılıdır denilebilir. Bir seminere katılanlar eğer yeni şeyler düşünmeden o seminerden ayrılıyorsa o seminer başarılı olmamıştır.

Adana Sempozyumu sırasında sürekli olarak konuşmakta olduğumuz çözümlerin pratikte etkili olup olmayacağını düşündüm. Bu düşünceleri Adana bağlamında etkili olur mu, olmaz mı diye yargılamaya kalktığımda benim için doyurucu olmadığını gördüm. Bu yargı yalnız bu toplantıda söylenenler için geçerli değildi. Belki de koruma konusunda son yirmi otuz yıldır söylediklerimiz için de geçerliydi. Zaten bu sempozyumda da aynı yaklaşımı, aynı geleneği izleyerek çözümler önerdik. Birden bu çözümsüzlüğün modernite düşüncesi ile yakından ilişkili olduğunu sezinledim. Biz modernite düşüncesi içinde çözüm arayan teknisyenleriz. Evrensel çözümler üretmeye çalışıyoruz.

Böyle evrensel olarak çözmeye çalıştığımız problemin niteliğini kısaca hatırlayalım. Bir kentin merkezinde bulunan, biz teknisyenlerin değer verdiği bir konut stokunu kurtarmak ve korumak istiyoruz. Bu konut stokunun sahipleri böyle bir bilince sahip değiller. Onlar konutlarını yıkarak yerine yeni çok katlı binalar yaparak, başkalarının yararlandığı rant artışından yararlanmak istemektedirler. Bunu gerçekleştirmeleri planlama ya da koruma kararıyla engellenmiştir. Bu durumda da söz konusu konut stoku ya düşük gelirli grupların yaşam alanı haline gelmiş ya da küçük üreticilerin işyerleri haline dönüşmüştür. Bu stok zaman içinde çöküşe bırakılmıştır. Bu olgu karşısında bizim bulmaya çalıştığımız evrensel çözüm genellikle şunu başarmaya çalışmaktadır. Bu tarihi konutların hiçbir koruma güdüsü olmayan ya da çok az olan sahiplerine, başka yerlerde verilecek imar haklarıyla ya da şu ya da bu biçimde verilecek ödünlerle korumayı karlı hale getirerek, sahiplerinin kendiliğinden bu yapılan korumalarını sağlamak istiyoruz. Kuşkusuz eğer bunlar gerçekleştirilirse korumanın gerçekleştirildiğini salt mantıksal bir egzersiz düzeyinde ileri sürmek olanaklıdır. Ama öte yandan biliyoruz ki son 30 yıldır bunları gerçekleştiremiyoruz. Tarihsel dokularda çöküntü sürüyor. Zaman içinde yok oluyorlar.

Bu tür bir çözüm arayışı neden etkili olmuyor? Acaba alternatif bir düşünce biçimiyle daha etkili çözümler bulabilir miyiz? Bu sorular açıkça sorulmalı ve tartışılmalıdır. Kanımca modernist çerçeve içindeki çözümlerin uygulamada etkili olamaması iki nedenden kaynaklanıyor. Bunlardan birincisi tüm Türkiye için, ikincisi ise tüm özneler için geçerli çözümler üretilmesi arayışından doğmaktadır. Kuşkusuz böyle bir çözüm çok sağlam ve güçlüdür, evrensel niteliktedir. Ama böyle bir çözüm siyasal ve ekonomik sistemde bağlayıcılığı yüksek bir çok kararın üretilmesini gerektirmekte, dolayısıyla siyasal karşı çıkımlarla, toplumdan gelen dirençlerle karşılaşmakta ve gerçekleştirilmesi zorlaşmaktadır.

Oysa böyle modernist evrensel bir çözüm arama saplantısına kendisini kaptırmamış, ama korumaya gönül vermiş, yerel bir topluluk kendisini bir özne olarak görerek çözüm aramaya başlarsa, konuştukları konuların, kullanmaya çalıştıkları araçların birdenbire değiştiğini görecektir. Aslında bu yerel bir çözümdür. Yerel bir çözümün önemli bir üstünlüğü olduğunu düşünüyorum. Modernitenin kalıpları içinde bulunan bir çözümde, bu çözümü üretenin o yerel toplulukta yaşaması, ya da tamamen yabancı bir yerde bulunması farketmemektedir. Oysa yerel çözüm arayışlarında modernitenin çözümleri içinde yer almayan pek çok olanak harekete geçirilebilecektir. Ayrıca yerel bağlamda çözümden ne anlaşılması gerektiği de belli ölçüde yeniden tanımlanabilecektir.

Adana örneğinde, koruma açısından, bu yeni çözüm arayışının olanaklarını irdeleyelim. Kolayca, bu toplantıya katılanlar arasından, koruma konusunda istekli on kişi saptayabiliriz. Bu on kişi bir araya gelip Adana'nın bir sokağında korunacak ve halen imalathaneye dönüşmüş evleri satın alarak, restore edebilir ve bu evlerde yaşamayı kendileri için bir proje haline getirebilirler. Bu durumda modernite anlayışı içinde çözüm bulunmaya çalışılan pek çok sorun, kendiliğinden daha başlangıçta ortadan kalkmaktadır. Bu grup kendi dışındaki öznelere koruma bilinci aşılama, spekülasyon beklentilerinin doyurulması gibi en önemli sorunu daha başlangıçta aşmış olmaktadır. Eğer Adana toplantısına katılanların mimarlar ve planlar olduğu düşünülürse önemli teknik sorunlarla da karşılaşmayacakları söylenebilir. Artık aşılması gereken tek konu bir miktar mali kaynağın harekete geçirilmesi olacaktır. Bu grubun bir kısmının mali sorunlarla karşılaşmayacakları, genç bir kesiminin ise, ev almak için başka yerlere yapacakları harcamaları, bu projeye harcararak konut sorunlarını daha ekonomik olarak bile çözecekleri düşünülebilir.

Eğer böyle bir çözüm arayışına girilirse bizim modernist çözüm için tartıştığımız konular birden bire önemini yitirecek, bunların yerine korumanın öznesi olabilecek bu tür grupların nasıl oluşturulabileceği, bu gruplara gerekiyorsa mali ve teknik desteklerin nasıl sağlanabileceği gibi sorular geçecektir. Kurumsal düzenleme arayışının yerini pragmatik arayışlar alacaktır.

Böyle bir çözüm arayışının ümit verici olduğu düşünülüyorsa, bu çözümün geleceğine ilişkin iyimser senaryolarda üretilebilir. Koruma projesinin öznesi olmak için bir araya gelen grup, amaçlarını gerçekleştirecek başarılı olduğunda, gerçekte bir koruma hareketini, toplumsal hale getirecek bir kıvılcım yaratmış olmaktadır. Burada yarattıkları yeni yaşam kalitesi koruma alanlarında bir soylulaştırmayı (gentrification) başlatacaktır. Toplumda diğerlerinden de bu örneği izleme eğilimi doğabilecektir. Özel bir grubun geliştirdiği çözüm genelleşecek topluma yayılacaktır. Ama kuşkusuz bu alanın ancak soylulaştırılarak korunmuş olması da bazı çevrelerin eleştirisi konusu olacaktır.

Adana örneğinden giderek geliştirilen bu düşünce deneyi yerel bağlamdan yola çıkılarak yapılacak arayışların potansiyelini açıkça ortaya koyuyor. Önemli olan sorunları çözümlenebilecek bir kapsamda formüle etmektir. Her koşul için geçerli olacak çözüm arayışları sorunları çözümlenebilir hale getirmektedir. Yerelin gücü sorunların çözümlenebilecek halde yeniden tanımlamaktan geçmektedir ●

* Prof. Dr. ODTÜ Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü Öğretim Üyesi

Koruma Korumama

C e n g i z B e k t a ş

Beş yıl önce (1992) yayınlanmış "Koruma - Onarım" betiğimin başında, altını çizerek, şunları yazmışım:

"İnsan elinden çıkmış hiç bir şey ondan daha değerli olamaz. İçinde dengede bulunduğu doğasıyla, bütün demokratik haklarıyla önce insanın korunması gereği herşeyin önündedir.

Benim bu çalışmada sözünü edeceğim "koruma" bu "insanlık" gereğinin ardından gelir. Bu "gerek"liğin herkese yüklediği sorumluluğun bilincinde olmayan, bunun savaşımı içinde bulunmayan kişinin "koruma"dan söz etmesi, aracın amaçtan daha önemsenmesi yanlıgsıdır."

Geçenlerde İzmir'de halkla birebir ilişki içinde olan belediye başkanlarının ve sorunun birinci dereceden ilgilisi olan uzmanların katıldıkları, KORUMA konusunda benim yönettiğim bir paneli de bu sözlerle açtım.

Bundan 25-30 yıl önce bunları söylediğimizde, kimilerince "politika" yapmakla suçlanıyorduk. Kimilerince de ham devrimcilik yapmakla... Ne üzücüydü...

Şu son yıllarda bu sözlerin ne anlama geldiği, ne yazık ki iyice kanıtlandı.

Çoğu insan bu acıyı bedeninde duyar oldu...

Ülkemizde bir yerlerde, hergün insanlar kurşunlanırken, yazarlar, yayıncılar, sesli düşününler tutukevlerini doldururken, ne şuna ne buna güven duymadıklarını gün geçtikçe daha çok insan dile getirirken, yalnızca bir uzmanlık alanının bitimleri arasında kalmak olabilir mi?

Bugün bile "koruma" deyince, çiçek böcek anlıyor büyük çoğunluk... Bizim dalımızda iş yapan ya da işveren olanların hemen tümü de, "koruma" denilince, tarihsel yapıları, sit alanlarını, anıtlar kurullarını düşünüyorlar.

Ben de, işte bu nedenle, zorunlu olarak, durmadan yineliyorum: *"İnsan elinden çıkmış hiç bir şey ondan daha değerli olamaz."*

Sözünü ettiğim panelde de, son yıllarda uyguladığım bir yöntemi uyguladım. Önce konuşmacılara değil de, dinleyicilere söz verdim. Onlardan, "koruma" denilince uslarına gelen soruları sormalarını istedim.

Bakın neler sordular:

- Koruma kurulları, korumama kurulları mıdır?
- Belediye başkanları, seçildikten sonra bu konuda eğitilseler daha doğru olmaz mı?
- Kurullar özerk olmalı değil mi?
- Kentin altı korunuyor, ya üstü?

- Neyi, kime karşı koruyacağız?

Gördüğünüz gibi soruların tümü yalnızca bir uzmanlık alanıyla ilgili...

Ama gene de ilginç değerler mi?

Böyle sorular sorabilen bir topluluğun karşısında hangi konuşmacı faso fiso sözler edebilir?

1980 yılında yayınlanan "Antalya" betiğimde (daha önce "Mimarlık" dergisinde yayınlanmıştı) doğru dürüst kültür yorumuna ulaşmadan, çağdaş anlamda "koruma" yapılamaz, yapılırsa bu korumama olur diyordum. Efes'i, Karşıyaka Evleri'ni, yabancı, gavur sayan insanlar (kültür bakanları, milletvekilleri) onları neden korusunlar ya da neden koruma yasaları çıkarsınlar? Onlardan bunu beklemek safdillikten de öte birşey değil midir?

Sen ne ilk, ne orta, ne lise, ne yüksek, ne de yaygın çağdaş eğitim üzerinde doğru dürüst düşüneceksin, ne de kültürün yorumunun oluşturulmasının yollarının açık tutulmasında sorumluluk üstleneceksin, politikaya bulaşmayıp, şu düzeydeki, sağa sola tüküren milletvekillerinin meclise girmelerine, başkanlıklara gelmelerine bir anlamda neden olacaksın, sonra da o meclisten doğru dürüst yasalar çıkmasını bekleyeceksin.

Efendim bizi anlamıyorlar!

Hayır sen anlatmıyorsun, daha doğrusu anlatamıyorsun. (Gerçekten bilen insan, konusunu, her düzeyde, her biçimde anlatmasını bilir.)

Neyi, kime karşı koruyacağız sorusu, gene hem "Antalya" betiğimde hem de "Koruma/Onarım" betiğimde bir konu başlığı...

Neyi derken, herkesin, yasalardaki, yönetmeliklerden tanımları bilip, bunun yeterli olmadığını söylemek istediği ortada... Çağdaş yaşamı, çağdaş kültür üretiminin özgür yollarını, sesli düşünme eyleminin sağlığını koruyamayan bir toplumda, kolay mı çağın yorumunu yapabiliyor de bütün alanlarda doğru politikalar üretmek?

Kime karşı sorusunu ben hep "önce devletin kurumlarına karşı" diye yanıtladım. Bu kurumların yapıları değil mi, herkesten önce, üstelik kaçak yapılarak, dokuları bozan? (Resimler, çizimler yayımladım bu konuda kanıt olacak.)

Üç kuruluşluk günlük çıkarları için herşeyimize saldıranları da yıllardır sayıp döktüm, sergiledim... Kıyılarıımıza, ormanlarıımıza, yaşayan toprağıımıza saldıranları... Yalnızca yeşile şuna buna değil, doğrudan kültürümüze saldıranları da...

Şu son dönem cami yapılarını düşünün...

Bidondan, betondan, şundan bundan minareleri...

Yüzde doksan dokuzu (?) müslüman olan halkımızın inancı üzerine, altlarında "market"leriyle, en küçük bir güzel-duyusal kaygı

taşınamama özellikleriyle, birer çirkinlik lekesi olarak düşen cami yapılarını düşünün...

Dinle, kültürle bir ilişkileri var mı bu yapıların? Var diyenlerin, islamlığı, kültürünü, hele hele Anadolu İslamlığını, kültürünü tanımadıklarından hiç kuşum yok. Bunlara karşı "Koruma" zorunlu değil mi halkımızı? Bir TV kanalı, "Kocatepe" camisi için ne düşündüğümü sormuştu. Ben de soruya soruyla yanıt vermiştim:

"Koca Sinan kalksa da, bir Osmanlı tokadı aşketse, "Bre cüceler, bir parmakcık ilerlemediniz mi benden beri?" dese haksız mıdır?"

Yayınladılar hiç kesmeden...

Ya o "ikinci sınıf tarihi eser" cinayeti...

"Bir geçiş dönemi" safsatası tutturulmuştu...

Kültür varlıklarımızı yıkıp, betondan mimarlık faciaları dikip, üstlerini makyaj olarak ahşaplayıp, kültürümüzü koruduklarını sananları anlamak olası mı?

Yıkıp yok ettiler, ettirdiler... Korumama kurulu demez misiniz siz buna? 18. yüzyıldan kalma, onarılmamış bir ev mi, yoksa ikinci sınıf tarihi eser olarak onarıldıktan sonra, içi başka dışı başka ucube mi daha iyi tanıklık eder kendi dönemine?

Kültürümüzün kanıtlarını yok ettiler bilgisizlikleri, duyarsızlıkları, kararları, yasaları, yönetmelikleriyle...

İz sildiler...

Oysa bence, bilmem kaç kez yazdığım gibi en önemli ilke "iz silmemek" olmalıydı. "Plastik", yapmacık bir tarih üretmeye kalktılar, cicili, bicili... Oysa onarım, herşeyden önce, yalan söylememeli; iki yüzlü, içi başka dışı başka olmamalı.

Anıtlar kurullarının kendi durumları ise bir başka çözülmez bilmece... Proje verirsiniz, üç yılda onay alamazsınız...

Efendim, çok dosyaları varmış...

Azıcık kara cümlesi olan kişi, kendi gücüyle, dosya sayısı arasındaki oransızlığı hemen görüp ortaya koyar...

Yıllardır sorarım, bu kurullarda, çağdaş yapı yapmayı beceren, gerçekten mimar kişiler neden yoktur diye... Kimseden yanıt gelmez... Kimse bu soruyu bir başkasına aktarmaz...

Neden korkarlar bundan?

Diplomasından başka mimarlıkla ilişkisi olmayan memur kişiler bile, birdenbire uzman kesilip ahkam kesmiyorlar mı, kurul üyeliğine atanınca... Deli olmak işten değil!.. Kötü imam... Acemi kasap... Elbette asıl sorulacak soru da şudur: "Koruma kurulları, uzmanlarca seçilip ne zaman gerçekten özerk olacaklar?"

"Belediye başkanları seçildikten sonra bir eğitimden geçirilmeli değil mi?" sorusunu Foça Belediye Başkanı Nihat Dirim şöyle yanıtladı:

"Sivil toplum kuruluşları, uzmanlar, bilim adamları da eğitimden geçirilmeli. Bilimsel çevreler de "net" değiller!"

Ama bir başka yana da dokundu yanıtıyla Nihat Dirim. "Karar vermek yetmiyor ki, o karara insanların uymaları gerekiyor başkan için."

Kısacası uygulamada herkesin sorumluluğu var. Uygulama katılımı olur! Katılım... Elbette halkın katılımı... Halkın katılımı sağlanamamış hiç bir tasarım başanlı olamayacaktır. Katılımı sağlayamayan bir şey elbette anlamsızdır da...

"Korumayı bütüncül bir kapsamda ele almayanların kararlarına karşı çıktınız mı, sizi çağ gerisi, ilerlemeye karşı bir kişi olarak tanımlayabiliyorlar." diyordu o panelde Öztürk Başarır...

Örneğin bir Çeşme - İzmir yolu açılıyor... Milyonlarca zeytin ağacı yok ediliyor. Siz buna karşı çıksanız, ilerlemeyi kösteklemek isteyen kişi olarak gösterilebiliyorsunuz...

"Bu bir uçak pisti mi?" diye sordum ben de, Çeşme yolunu ilk gördüğümde... Yunanlılar da öyle sanıyorlardı kuşkusuz...

Türkiye'de hala, ağaç rölevesi yapılmadan imar planları yapılıyor. T cetveliyle dümdüz geçirilmiş yolu, azıcık kıvrırsak da, şu bin yıllık zeytinleri kurtarsak olmaz mı? Olmaz! Doğadan çok, iki nokta arasındaki en kısa yola inanıyorlar çünkü... Hele hele bir başka aymazlık var ki evlere şenlik... Bütün bir bölgedeki ağaçları, zeytinleri, portakalları yok edip, tek katlı, iki katlı evlerle doldurabiliyorlar, yaşayan toprağı yok edebiliyorlar da, Japonya'daki gibi, şunları üstüste koyalım da tüm ağaçları kurtaralım dersiniz, temel olanın doğru dürüst KAKS, TAKS olduğunu bilmeyen, yüksek kitlenin ne olduğunu bilmeyen kimileri karşı çıkıyorlar. Şu ikinci konut alanlarına bir bakın...

Bir çok konuda da, "koruma"yı insan açısından değerlendiremeyip, bağnazlığa düşüyorlar, Gürhan Tümer'e göre... "Çocukluk hastalığı" diyor... (Belki haklı ama, çocuk da bir türlü büyümedi gitti.)

"Koruma", "olduğu gibi" (İnsansız falan) tutma zannedilebiliyor. "Ormanı, maki yiyip bitiriyor, hemen temizlenmeli" diyorsun... "Hayır ormana giremezsin" diyor örneğin...

Koruma, ulusal çerçevede algılanıyordu yakın çağlara dek. Şimdilerde bunun olanaksızlığı da çıktı ortaya, iyiden iyiye... Edremit körfezi nasıl korunur Yunanlılarla işbirliği olmaksızın? Turizm adına kıyılarına el koyan yabancılar bir yana, kendi radyoaktif atıklarını benim ülkeme depolayanlar mı istersiniz, altın arayacağım diye topraklarımızı siyanürlemeye kalkışanlar mı? Ya onların işbirlikçilerine ne demeli?

Kültür kirlenmesinin doğal sonuçları olan, toprağın, suyun, havanın kirlenmesi o kerteye ulaştı ki... Bir başka ülkede çoktan çanlar çalınmaya, kırmızı ışıklar yanıp sönmeye, canavar düdüklüleri ötmeye başlardı. Oysa bizde, hava kirliliğinden insanların ölmesinin suçunu yelin ters esişine bağlıyorlar da kimsenin sesi çıkmıyor.

Batıların (özellikle son yıllarda hortlayan dinci, uluscu kafalarıyla oluşturdukları) ölçütleriyle bizde koruma yapılamaz diyor Syn. Ülker Seymen...

Doğru değil mi?

Pek çok kültürün bir arada var oldukları bir kültür kazanında, daha din ayırımından kurtulamamış olanların, herşeye yalnızca kendi çıkarları açısından bakanların ölçütleriyle "koruma" yapılabilir mi? Gelin bu koruma konusunda bir daha bir daha takkemizi önümüze koyalım... Özellikle birileri Taksimi alıp Üsküdar'a geçmeden...●

İzmir, Mithatpaşa caddesinde tescilli, şimdilik "korunan" yapılar

Gürhan Tümer arşivinden

İtalya'da iyi korunmuş bir kent: Verona

Gürhan Tümer arşivinden

Verona'da iyi korunmuş bir Roma amfitiyatrosu

Koruma Kurulları Hakkında Sözde Aykırı Özde Tutucu Ahkam

A y d a A r e l

Türkiye’de kültür ve doğa varlıklarının korunması için harcanan çabaların -özellikle bugünlerde- mutlu sonlara götürdüğünü söylemek fazla iyimserlik olur. Kaldı ki bu çabaları herkesin anlayıp benimseyebildiği, tutarlı ve başı sonu belli programlar uyarınca sürdürüldüğünü söylemek de zordur. Tersine, hali hazırda, korumadan yana olanların seyrek ve dağınık saflar halinde kalabalık ve yapısı karmaşık bir tahribat sektörü cephesine karşı verdiği bir savaşım sözkonusudur ve bu savaşım daha çok bir kör dövüşünü andırmaktadır. Üstelik, sapla samanın kolayca karıştığı bir dumanlı ortamda, koruma / kurtarma girişimleri umarsız kamikaze direnişlerine benzetilebilir.

Süregiden kavgaya sıradan yurttaşın aklı ermemektedir. Daha doğrusu bu kavgaya sıradan yurttaşın aklını karıştırmaktadır, çünkü koruma yanlılarının ereği olan kazanımlar, onlara hem çok uzak hem de çok soyut gelmektedir. Üstelik bunlara Türkiye’den emsal bile gösterilememektedir. Buna karşılık, ekonomik belirsizlik ortamında bunalıma düşen yurttaşa karşı sektörün verdiği rant sözü, onun da bu sektörün her operasyonuna sıcak bakmasına yol açabiliyor.

Koruma sektörünün kurmayları sayıldıkları için koruma mağdurlarının boy hedefi haline gelen Koruma Kurullarına gelince, onlar aslında göstermelik bir mevzuatın göstermelik silahlarıyla donatılmış sanal cengaverlerdir ve devletin onlardan beklediği sıcak savaşa girmeleri değil, sadece taraf olunan uluslararası antlaşmalara uyulduğunu kanıtlayacak şekilde teknil vermeleridir. Yoksa ülkenin doğal ve kültürel değerlerini koruma konusunda bu denli az yol alabilmiş kurumları Devletin neden hala barındırdığı sorusunu soran çıkardı.

Bununla birlikte, Koruma Kurullarının işlevsel konumunda dikkati çeken aykırılıklar bundan ibaret değildir: sözgelimi, devlet bünyesinde bir Çevre Bakanlığı’na yer verildiği halde, doğa varlıklarını koruma görevi her nedense Kültür Bakanlığının oluşturduğu birimler olan Koruma Kurullarındır... Gayrimenkul değerleri korumakla görevli “**Kültür ve Doğa Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü**”nın uzantısı olan Kurulların kontrolörlük işleri ise, farklı bir idari birim olan “**Müzeler ve Kazılar Genel Müdürlüğü**”nın altındaki müzelere verilmiştir. Öncelikli işlevleri taşınır kültür varlıklarını derlemek, korumak ve değerlendirmek olan müzelerin -ayrıca işlerinin çokluğuna bakılmaksızın ve ek tahsisat verilmeksizin- bu tür işlere koşulması, özellikle küçük yerleşmelerde, uzmanlığı pre-historya olan bir görevlinin mahalle ölçeğindeki doku bozukluklarını yerinde inceleyip rapor etmesi gibi tuhafliklara götürüyorsa da, anlaşılan, bunu -ilgili dahil- yadırgayan yok... Bütün bunların sergilediği organizasyon bozukluğu ve know-how israfı, devlet katında karar vermek durumunda olanların “**idari bilimler**” deyiminden ne anladıklarını merak ettirir.

Koruma işleri söz konusu olduğunda, yürütmenin özden çok kalıba önem verdiğinin bir başka göstergesi de, kurulların oluşturulmasında benimsenen yöntemin savsaklayıcı niteliğidir: gerçekten de, beş kişilik kurulların kompozisyonuna bakıldığında, bunların adeta yemek

tarifi gibi mutlaka bir adet şehirci, bir adet mimar, bir adet sanat tarihçisi ve bir adet arkeologu içermesi gerektiğini, buna karşılık bu kurul üyelerinden koruma ilkeleri, koruma kuramı, koruma mevzuatı, koruma ve uygulamaları hakkında fikir sahibi olmaları koşulunun aranmadığını, ya da en azından bunun “olmazsa olmaz” kabilinden bir önkoşul sayılmadığı farkedilir. Bu da, kurulun zaman zaman asal rolünü şaşırıp bir “yüksek mimarlık kurulu” ya da bir “yüksek şehircilik kurulu” tavrına girmesine yol açabiliyor. Beri yanda, bir bölümü YÖK tarafından atanan kurul üyelerinin, esasen bu kurum içinde makbul olmaları beklentisi, bilindiği gibi, uzmanlık arayışından daha ivedidir. Bakanlığın kendi adayları ise, o sırada iktidarda olan hükümetin koruma konusundaki eğilim ve iddialarına bağlı olarak, toleranslı olmak ya da olmamak gibi nitelikleri nedeniyle seçilmektedirler. Görüldüğü gibi, Koruma Kurulları için görevde süreklilik ve görev güvencesi diye bir şey söz konusu değildir. Buna karşılık, koruma politikaları farklı olan hükümetler birbirinin yerine geçmesiyle otomatikman değişen kurul kompozisyonları birbirine benzeyen konularda neden tümüyle çelişik kararlar üretilebildiğine açıklama getirir.

Böyle, yani biraz da rasgele bir araya gelen ve değişik meslek dallarının mensubu olan kurul üyeleri, yürürlükteki mevzuatın karşılamadığı, ya da kendi bilgi donanımlarının yeterli olmadığı konu ve sorunlar karşısında, önlerindeki dosyaları sonuçlandırmak zorunda oldukları için, kişisel takdirlerini kullanarak karar üretirler. Bu kararlar ister istemez parmak hesabıyla alınan nisap kararlardır ve bu kararları ancak, bölge kurullarıyla hemen hemen aynı şekilde oluşturulmuş bulunan Yüksek Kurul üyelerinin, gene parmak hesabına dayanan yetkisi bozabilir.

Ne var ki, uygulamalar açısından bağlayıcı olması beklenen, mahiyetleri nedeniyle de ekonomik, sosyal, politik hatta insani sonuçlara yol açan bu kararlar yanlış olduğunda bile kurullar hesap verip sorumluluk taşımazlardı, çünkü üretilen kararların nihai onay mercii Bakanlıktır. Buna karşılık, Bakanlık da, uzmanlık gerektiren konuları, uzman sayılan Kurullara havale etmiş olmanın rahatlığıyla, takdirin onlara ait olduğunu öne sürecek ve o da sorumluluk almayacaktır. Ama bunun tersi de varittir: Kurulun aldığı kararların doğruluğu tüm uzman çevre-ler tarafından kabul edildiğinde bile, kurulun bu kararları uygulatabilecek erk ve yetkisi yoktur. Bu yetki, tasarrufları genellikle umdukları oy sayısına endeksli olan, dolayısıyla güncel yaşamın gereklerini korumacılığın inceliklerinden önce kollama derdindeki Belediyelerindir. Bu yüzdendir ki, ürettikleri kararların hayata geçirilmesi sürecini denetleyemeyen, karara uyulmadığı durumlarda yaptırım getiremeyen Kurulların aldıkları kararların bağlayıcılığı görecelidir. Ve en radikal gözüken kararlar bile, kısa bir süre tepki toplayıp sansasyon yaratsa bile, hemen ardından devreye giren asındırma mekanizmalarıyla kuşa döner. Bu arada, rüşvet rayiçleri enflasyona ezdirilmeyecek şekilde ayarlanır, siyasi iktidar bazı idari düzenlemelere giderek ortalığı bulandıran kurul üyelerini alaşağı eder, siz sağ onlar selamet.

Bütün bunlardan anlaşılıyor ki, devlet tarafından oluşturulmuş birimler olan Koruma Kurulları, aslında hiçbir şekilde devlet ircaatıyla bütünlüğe ve devlet ircaatının güvencesinde olan kurumlar değildir. Bu eğreti konum, daha yukarıda vurgulandığı gibi, koruma işlerinin devlet tarafından ciddiye alınmamasından ve onları baştan savılacak birer angarya gibi görmesinden ise de, -ki koruma örgütlenmesindeki eksik ve çelişkilerin üzerine gidilmemesi bunun açık kanıtıdır-, bütün bu olan bitenlere karşın görevlerinin tanımını, uygulama üzerindeki rol ve sorumluluklarını sorgulamayan, başarısızlık nedenlerinin üzerine gitmeyen ve çare aramayan kurulların payının büyük olduğunu, elimi vicdanıma götürüp iddia ederim.

Peki, Koruma Kurullarının işleri nelerdir? Özetle söylersek, bunlar 1. koruma mevzuatını çalıştırmak, 2. bu mevzuatın hükümlerini somut örnek ve dosyalara uygulamak, 3. son kertede ise, tarihi ve doğal dokuyu mümkün olan ölçüde koruyarak onun yeni dokulara ya da yeni doku tasarımlarına entegre etmektir.

Görüldüğü gibi bunlar hiç de kötü ve zararlı şeyler değildir. Üstüne üstlük yeni gelişmelerin ille de önünü kapatmayı gerektiren işler de değildir. Hem niye olsun ki? İnsanlar çocukları doğunca anababalarını nasıl ortadan kaldırıyorlarsa, kent ve mimarlık dokularının yenilenebilmesi için toplumların değer taşıyan ya da değer verilen eskilerinin ortadan kaldırmasını gerektiren radikal gelişme yasaları da yoktur. Bunun örneklerini başarılı yenilenme ve gelişme süreçlerini yaşayan bütün batı ülkelerinde görebiliriz. Ama belli ki, her şey, her koşulda korunamaz. Ve gene belli ki, korumaya yönelik her tasarruf, kolektif mekana ilişkin olduğu ve bir yığın ekonomik, teknik, siyasal vs. ayrımı bağlamında gerçekleştiği için enine boyuna düşünülmeyi, eğrisiyle doğrusuyla tartışılmayı ve sonuçta bir uzlaşmadan başka bir şey olmayan bir gerekçeye dayandırılmayı gerektirir. Bunun da toplumun yaşamı ve esenliği üzerinde kısa ya da uzun vadede yansımaları olabileceğini düşündüğümüzde, gerek etik gerek estetik düzeylerde hesabı verilemeyecek kararlardan uzak kalmanın zorunluluğu anlaşılır. Oysa, koruma kurulları performanslarına bakıldığında, bazı seçkin ve olumlu istisnaların dışında gözlemlediklerimiz pek iç açıcı değildir. Nitekim, özgün çevre ve tasarım koşullarından yalıtılarak, kutu kutu apartmanlarla doldurulmuş bir arsanın kenarına çarpık çurpuk kondurulmuş, sözde restore edilmiş konaklara başanlı koruma örnekleri diye mi bakacağız? Yoksa, tümüyle betona yenilmiş bir mahallede eski bir binadan nasılsa artakalmış göçük duvarı "osmanlıdır" diye korumaya almayı mı çok önemli bir karar sayacağız? Çevresiyle, müstemilatıyla harabeye dönmüş külliyelerin sadece camilerine Vakıflar ya da Cami Güzelleştirme Dernekleri marifetiyle fayans kaplatılmasını, eciş bücüş nakışlar kondurulmasını dini ve millî bütünlüğün simgelerini yaşatmanın yolu mu belleyeceğiz? Altı konak üstü çok katlı apartman türünden hibrid yaratılara icazet verip tarihi dokuyu koruyoruz diyenlerden yana mı çıkacağız? Yoksa, devletin kendi olanaklarıyla istimlak edip koruyamadığı, kredilendirmediği, köhne mahallelere, konutlara dokunulmazlık getirerek onları gayrimenkul spekülasyonunun fırsat bildiği yavaş ölümlere terk ettiğimizde tarihi çevreyi koruduğumuza inanmayı sürdüreceğ miyiz? Yani kısacası, korumacılığın çevrenin "kalitesi"ni korumaya yönelik olduğunu, başat ve birincil arayışın nitelikli, verili ve toplumdaki çeşitli yönsemelere yanıt verecek zenginlikte bir çevre yaratmak olduğunu, korumacılığın bu çerçeve içinde kaldığı süreç anlam taşıdığını, bunun dışına çıkıldığında ise bir çeşit bağınaz tutuculuğa, tarihin gerçekliğini yadsınmak için tarihin bıraktığı nesnelere tutunma sürecine dönüşebileceğini anlamadan, gerçekten etkil ve başarılı bir korumacılık eylemini sürdürmenin imkansızlığı "tecrübeyle sabit" olmuştur.

Başka türlü söyleyelim: eski eser sivrüklüğünün karşısına planlı programlı bir çabayı değil ama eski eser fetişizmini ikame etmekle yetinerek, gerçekçiyemeyimiz eski ile gereksindirdiğimiz yeni arasında uzlaşma formülleri üzerinde düşünmeyi Koruma Kurullarına başat görev olarak vermediğimiz sürece, ne koruma eylemine ne de onun kurmaylarına inandırıncılık, dolayısıyla saygınlık kazandırmamız mümkün değildir. Kaldı ki, aleştirilerin karşısına güçlü ve kararlı bir

eylem programıyla çıkamayan, daha önemlisi, kendi iç çelişkileri ile yapısal eksiklerini giderme yolunda herhangi bir çaba sarfetmeyen, yarım yamalak inceleyebildikleri dosyalar hakkında cartı cartı karar vermeyi bir çeşit iktidar plasebosu saydıkları için kendi çaresizliklerini görmeyi erteleyen, ama bu süreçte marifetlerinden çok tutarsızlık ve çelişkileriyle göze batan ve bu yüzden kamuoyunun desteğini alamayan kurulların tarihi -ve doğayı?- korumak gibi gerçekten önemli, ivedi, uzmanlık gerektiren ve günlük tasarruflarla geçiştirilemeyecek kamusal bir görevi yerine getirebileceklerini sanmak beyhudedir.

Üstelik bu sorunun çaresi bellidir ve konuya ilgi duyan pek çok kişinin ötedenberi dilindedir. Ayrıca, çare diye önerilenler de, ne zor ne de olmayacak şeylerdir ancak gerçekleşmeleri, açıkça, siyasi bir iradeyi gerektirir. Örneğin, kurulların üstlendiği görevlerin, başka meşgale ve görevlerden koparak haftada ya da onbeş günde bir, birkaç saatliğine bir araya gelen üç-beş kişinin üstesinden geleceği işlerden değildir. Dolayısıyla, Koruma Kurulları ağının, ivedilikle sürekli bir yapıya kavuşturulması, bir başka deyişle, kurula seçilecek kişilerin, en azından iki yıllık bir süre için asal görevlerinden izinli sayılmaları ve mesailerinin tümünü kurul işlerine ayırmaları zorunluluğunun anlaşılması gerekir. Ancak sürekli kurulların bilimsel kapasitelerini artırmak üzere, onlara akredite olan ve geniş bir uzmanlık yelpazesinden seçilmiş -botanik, jeoloji, statik prehistorya vs. gibi- bir danışmanlar kümesi oluşturulması, gerektiği durumlarda da müze ve bakanlıklarla ilişkiyi sağlayan ara iribat bürolarının oluşturulması düşünülebilir. Ve elbette ki, kurula seçilecek kişilerin akademisyen ya da kendi alanlarında başarılı olmaları yeterli bir atama koşulu sayılmak yerine, Kurul üyelerinin koruma konusunda bilgi ya da deneyim sahibi kişilerden seçilmesi ve bu kişilerin adaylıklarını koyarken bir program sunmaları istenmelidir. Bunun yanı sıra, kurul üyelerinin, restorasyon ya da sit koruma planları yapan bürolarla doğrudan ya da dolaylı ilişkilerinin olmaması koşulunun getirilmesi, onları olumsuz şaibe ve şayladan sıyracaktır.

Gene de, bütün bu düzenlemelerden önce, Kültür Varlıklarını Koruma Kurullarının Kültür Bakanlığının dışında özerk bir yapı ve organizasyona kavuşturularak Meclis Başkanlığı ya da Cumhurbaşkanlığına bağlanması, yani hükümetler ve politikalar üstü bir bünyeye kavuşturulmasının önem ve gereğine dikkat çekilmelidir. Gerçekten de, koruma örgütünün seçilmiş hükümetlerin siyasal ödüntülerinden asgari derecede etkilenebilecek bir konuma çekilmesi bir zorunluk, özgürce karar verebilmesinin güvencesidir. Ancak, sürekli ve özerk bir statüye kavuşmuş Koruma Kurulları örgütünün de, aldığı kararların uygulandığını denetlemek, kararlarına uyulmadığı durumlarda ise doğrudan yaptırım getirmek erkine sahip olamaması düşünülemez. Bir başka deyişle, cumhuriyet mülkünün korumakla eşdeğer bir görevi sırtlamış olan bu kurumun, bu görevi hakkıyla yerine için gereksindiği donanım kavuşturulması gerekir. Buna karşılık, Kurul kararlarının belli aralıklarla yayınlanan resmi bültenlerle kamuoyunun bilgisine sunulması ve yasal itirazlara açık tutulmasıyla da, çelişki ve yanlışların asgariye indirilmesine doğru adım atılmış olur. Bütün bunların yanı sıra kurulların kompozisyonu ile organizasyon şemalarının yeniden düzenlenmesi düşünülmelidir, dosyaları mahiyetlerine göre aralarında pay eden değişik uzmanlık kurullarının oluşturulması, kurullara bağlı kadrolu, tahsisat ve taşıta kavuşturulmuş denetim ekiplerinin oluşturulması, koruma eyleminin pratiğine hizmet edecek, prosedür ve işlemleri hızlandıracak bir yeniden yapılanmanın öncelikleri arasında sayılmalıdır.

Bütün bunlar ciddi bir çalışmanın beklentisini getiren irdelemelerdir. Açık söyleyelim, neyin, nasıl, hangi koşullarda korunabileceği değerlendirilmelerinin, neyin, niçin ve hangi koşullarda korunamayacağı saptamalarıyla bir arada alınarak tartışılmasının zamanı gelmiştir. Koruma olayına bu gerçekçilikle yaklaşılmaması durumunda ise, fukaralık ile demagoji, cahilliğe yaslanarak, zaten seyrelmiş olan bu ülkenin doğal ve kültürel malvarlığını iyiden iyiye temize havale edeceklerdir.

Dikkat edilirse, bu yazı aykırı olma önerisine aykırı düşmekle malûldür ●

Antika, Eski Ve Çöp Işığında:

K o r u m a

Niçin Yapılır Yapılmaz Nasıl Yapılır Yapılmaz

N u m a n C e b e c i

Antika ile eski, hatta çöp arasında elbette büyük (ikincisiyle çok büyük) farklar vardır; ama, bir takım benzerlikler de mevcuttur. Her eski antika değildir ama her antika eskidir. "Yararsız, pis veya zararlı olduğu için atılan şey" şeklinde tarif edilen çöp ise bunlarla hiç alakası yokmuş gibi görünse de, pek çok "eski" giderek çöp olur; antika'yı çöp olmaktan kurtaran ise insanın ona izafe ettiği değerdir.

Pek çok antika bir işe yaramaz. Salonunuzda özenle sergileyip her gün tozunu aldığınız gramofonunuzdan artık müzik dinlemezsiniz; çocuğunuzun üç kuruşluk Taiwan malı walkman'ı, kıyaslanamayacak ölçüde, daha **faydalı** bir alettir. Bir el yazmasına milyarları, **muhtevasının** paha biçilmez faydası için ödemezsiniz, belki okumazsınız bile onu, hatta kimileriniz okuyamazsınız. Artık hiç kimse okyanusta yolunu Piri Reis haritasına bakarak bulmuyor; oşinografik haritalar çok daha ucuz, çok daha doğru, çok daha fazla bilgi taşıyor.

Bir besteci için bir gramofon, bir ilim adamı için bir el yazması, bir balıkçı için Piri Reis haritası herhangi bir pratik fayda ve kıymet taşımaz; onları kıymetli yapan pratik faydaları değildir. Ama komşunuzun, çok özel günler dışında ve yılda bir-iki defadan fazla kullanmaya kıyamadığı, aile yadigarı gümüş sofa takımları, antika değerinin yanında pratik fayda da taşır. Bu yüzden o gümüş takımlar herkesin koruyacağı eşyalardır; gramofon öyle değil.

Koruma denince mimarın aklına gramofon, el yazması veya gümüşlerden çok daha önce gelen taşınmaz kültür mirasına, yani yapılmış çevreye göz attığımızda ise farklı bazı durumlarla karşılaşırız. Bir kere bu taşınmazlar oldukça büyüktürler; öyle sehpa üstlerinde falan muhafaza edilemezler. Sonra bakımları da biraz daha külfetlidir; her gün tozunu alıp yılda bir kere parlatmakla iş bitmez. Üstelik bunların bir işe yaramaması, pratik fayda sağlamaması"... olsun canım; ne yapalım..." tarzı bir rehavetle karşılanabilecek kadar basit bir durum değildir; adeta çöp haline gelmiş olanlara"... bir zamanlar güzeldiler..." iyimserliği ile dışarıdan kıymet izafe etmenin ise temel insan hakları açısından tutarlılık derecesi tartışılır. Ve nihayet, **rant** bir çoğunun işgal ettikleri arazi parçasına kanlı gözlerini dikmiştir.

Antika'nın korunması keyfidir; isteyen korur. Onda değer gören, alım, bakım ve muhafaza külfetine katlanabilen, kanuna, kurula, yönetmeliğe, sınıfa gerek kalmadan bu işi yapar. Antika konusunda toplumda (en azından bir kısmında) bir kültür gelişmiştir ve o kültür **gerçek teminattır**. Özgünlüğü bozulmuş, parçaları eksilmiş ve değiştirilmiş, orasına burasına olmadık parçalar eklenmiş bir antika para etmez; zaten artık antika da değildir, çöp'e doğru yolculuğa başlamıştır.

Taşınmaz kültür varlıkları konusunda ise toplumda **yeterli** kültür henüz oluşmamıştır. Buna karşılık otorite, yine kolay yola kaçmış, o kültürü oluşturacak emin (fakat belki biraz uzun vadeli) adımları atmak yerine kanunlar, kurullar, kırbaçlar, sopalar hazırlama yolunu seçmiştir. Bunlar da, toplumumuzda bu tür çarelerin genel ve geleneksel etkisi nisbetinde etkili olmaktadır.

Koruma, bir mantık işi olmasından daha fazla bir gönül işidir; **istek varsa yapılır, istek yoksa yapıl(a)maz**. Burada bir ya da birkaç kişinin istekli olması yetmez; bahis konusu koruma işi ile ilgili bütün kişilerin ya da tarafların istekli olması gerekir. Birilerinin, başka birilerinin gayri menkullerinin korumasını istemeleri, hatta buna bağlayıcı karar almaları yeterli değildir; mülk sahibinin de korumaya istekli olması gerekir. İstekli olması için de bunun gereğini inanması gerekir.

Dolayısıyla koruma, **gerek varsa yapılır, gerek yoksa yapıl(a)maz**. Bu gerek, iktisadi veya fonksiyonel olabileceği gibi kültürel de olabilir. Koruma fonksiyonel, hele hele iktisadi temel ve gerekçe bulunduğu zaman başka bir desteğe fazla ihtiyaç duymaz; diğer gerekli şartlar hızla oluşturur. Ancak, böyle bir temel bulamayıp sadece kültürel bir zemine kök verdiği zaman işin rengi değişir. Rant, avını en zayıf yerinden yakalamıştır ve onu defedebilecek etkili bir müdahale olmadığı takdirde de bırakmayacaktır. Nitekim, en hazin cürümlerinden biri olarak, Taşlık'taki Kahve'yi yemiştir ve sonradan derisini saman doldurup bir rafın üzerine koymuştur.

Abdullah Paşa Konağı - Divriği Tescilli "İdam Mahkumu"

Demek ki koruma, **rant'ı altedebiliyorsanız yapılır, altedemiyorsanız yapıl(a)maz**. Karşı komşusu sekiz katlı apartmanın rantı ile göbek şişirip Niyazi Bey'e -belki de farkında olmadan- nanik yaparken "Seninki milli kültür varlığımız: n'apalım!" diyerek onu zor ikna edersiniz: "O kadar kıymetliyse buyur al da sen koru!" der, yutkunursunuz. Ülke çapında, atadan, dededen miras kalmış bir tescilli mülke sahip olanların büyük ekseriyetinin gelir durumlarının hangi seviyelerde olduğu göz önüne alındığında karşı karşıya bulunulan açmaz daha da tartışma kabul etmez biçimde ortaya çıkmaktadır.

Görülüyor ki, günümüz insanının hemen her işi gibi koruma da paraya dayanmaktadır ve koruma, **para varsa yapılır, para yoksa yapıl(a)maz**. "Ben karar verdim; senin evin güzel, sen bunu koruyacaksın" demekle işi bitmez; onu koruyacak gücü de o kişiye sağlamak veya yolunu açmak gerekir. Aksi taktirde, sahibinin mali gücü olmayan tescilli binalar, hükmü temyizde onaylanmış ama meclisten bir türlü geçmeyen idam mahkumları gibi -binlerce örneğinden de bildiğimiz şekilde- bir kenarda kendi kendilerine ölüme terk edilmektedirler. Kaldı ki, bu koruma işi toplum için yapıyor olduğuna göre (kültür varlığı toplumun malı sayılıyor ya) külfetine toplumun da (tabii toplum adına devletin) katılması ve en azından belirli oranda korumanın maliyetini yüklenmesi gerekir. "Benim hoşuma gidiyor; sen koruyacaksın!" tavrı derebeyi tavidir ve yüzyılımızda yer bulamaması beklenir.

Farzedelim ki bütün bunları aştık; o zaman da **koruma kadro varsa yapılır, kadro yoksa yapıl(a)maz**. Kurul'a sunduğu dosya, yeterli eleman olmaması, kurulun yeterince sık toplanmaması, kurula atama yapılamaması, hatta kurulun kurulamaması gibi sebeplerden aylarca, bazen yıllarca, bekliyorsa, canından bezen vatandaş sonunda elbette "Başlarım tescilinize de..." deyip başka yollar arayacaktır.

Bazılarının zaman zaman bu başka yolları bulmaları da gösteriyor ki, koruma **ahlak varsa yapılır, ahlak yoksa yapıl(a)maz**. Kendisinininki gibi tescilli olduğunu adı gibi bildiği bitişik binanı "moloz" haline getirilip, yerine bir "apartman"ın sokak silüetine sokulması Niyazi Bey'i elbette çileden çıkartacaktır; ama ondan da çok bazı meraklarını uyandıracaktır derin uykularından, Niyazi Bey'in çocukları bu uyanışın faydalarını yıllar sonra onun torunlarına, apartman manzaralı balkonlarında anlatacaklardır.

Tabi hepsine ilaveten koruma, **ufuk varsa yapılır, ufuk yoksa yapıl(a)maz**. Her fırsatta "Venedik Tüzüğü" diye yerlerinden fırladıkları halde, sıra, mesela, 'dönem eki' gibi konulara geldiğinde "bir sengine bile dokundurtmam" bağnazlığına sığınarak buldukları her binayı **tamir** edip müze yapmayı koruma zanneden ufuksuzlarla ne Louvre'un piramidine ulaşılır ne de D'Orsay Garı'na. Bir eski medreseyi, kültürel ve mimari haysiyetini rencide etmeden, avlusunu cam bir örtüyle örtüp içinde de gerekli tadilatı yaparak onlarca insanın çalışacağı, yüzlerce insanın kulanacağı bir okul ya da sağlık merkezi haline getirmek pekala 'koruma'dır da, onu, beş kişinin çalışıp günde ortalama onbeş kişinin uğrayacağı bir müze yapmak mumyalaştırmaktan başka birşey değildir.

Özetlersek, koruma, **toplumsal kabul görmüşse yapılır, toplumsal kabul görmemişse yapıl(a)maz**; "Başkaları böyle yapıyor; biz de böyle yapalım" esaretiyle bir yere varamayız. Koruma olayını / kavramını kendi insanımız, kendi kültürümüz, kendi ekonomimiz, kendi şehirselleşmemiz içerisinde tarifleyebilir, kendi toplumumuz içinde onu konumlandırabilir, şunun bunun tariflerinin ve başka toplumlardaki konumlarının kopya ve taklitlerinden kurtarıp kendimize maledebilirsek, ona, bize has bir anlam kazandırmış ve onu özümsemiş oluruz ki, işte ancak o zaman gerçek (zoraki değil, içten) koruma yapılabilir hale gelir. Böyle bir duruma ulaşamadığı sürece, koruma bir dayatma olarak kalmaya mahkumdur; başarısı da herhangi bir dayatmanın başarısından fazla olamayacaktır ●

Kör Tarih

Necdet Teymur
3 Şubat 1997

Korumak "Devrimcilik"tir...

Çağdaş anlamda tarihsel çevre korumacılığının ilk kuram ve örgütlenmesi "AYDINLANMA DEVRİMİ" sürecinde ortaya çıktı. Çünkü insanın üretici gücü ve yeteneğinin "yaratıcı özülle birlikte" gelişebilmesi için, geçmiş birikimlerden esinlenmek, bilimde - sanatta ve felsefede ilerlemenin de temel kaynağıydı... "Muhafazakarlar", işte bu nedenle korumanın önemini ve değerini kavrayamıyorlar...

O K t a y E k i n c i

Eğer Türkçemizi geliştirmeseydik ve "koruma" sözcüğü yerine "muhafaza"yı, korumacı yerine de hala "muhafazakar"ı kullanmayı sürdürseydik, ne kadar da garip duruma düşecektik. Tarih ve doğa mirasını muhafaza etmeyen muhafazakarlar, buna karşın aynı mirasın yok olmaması için yoğun çaba gösteren ilericiler ve hatta "devrimciler"...

Örneğin Mimarlar Odası'nı "mesleki sorumluluklar" nedeniyle ayrı tutsak bile, bugün kentlerimizdeki kültürel dokuların, eski binaların ve hatta tarihi camilerin, özellikle "muhafazakar politikacılar ve yatırımcılar" tarafından sürdürülen duyarsız imar uygulamalarına karşı korunması çabalarını, büyük oranda "ilerici - demokrat - aydın" olarak tanımlanan kişi ve grupların oluşturduğu "toplumsal dinamikler" gösteriyorlar.

Son iki yıl içinde hem "liberal" söylemli (ANAYOL) hem de "muhafazakar" söylemli (REFAHYOL) hükümet politikalarına bağlı kadrolarla yönlendirilen Koruma Yüksek Kurulu'nun "korumamayı" özendiren ilke kararlarına Danıştay'da iptal davaları açan İzmir Çevre Avukatları, aynı zamanda insan haklarının, özgürlüklerin, laikliğin ve demokrasinin de savunucuları değiller mi?..

Benzer şekilde İstanbul'da, Çanakkale'de, Amasya'da, Ankara'da, Muğla'da, Antalya'da, Mersin'de, Iskenderun'da ve daha bir çok yerde, yine Mimarlar Odası birimlerinin yanı sıra ve kimi zaman da Oda çalışmalarının dışında ve hatta "daha ilerisinde" tarihsel değerlere bağlılıklarını gösteren ve hatta bu değerleri "sahiplenen" dernekler, vakıflar, gönüllü kuruluşlar... siyasal ve ideolojik anlamda kesinlikle "muhafazakar" değiller ve tam tersine süregelen yağmacı imar sisteminin "muhafaza edilmemesinden" yanalar...

Yine özellikle son zamanlarda ülke siyasetindeki etkilerini arttırdıkları için "kültür politikalarını" da yaşama geçirme olanaklarını güçlendiren "dinci ve milleyetçi" çevreler, bir yandan Osmanlı Devleti'nin 1999'deki 700. Kuruluş Yıldönümü görkemli törenlerle kutlamak için şimdiden yoğun hazırlıklara girerken, öbür yandan aynı Osmanlı uygarlığının kültürel birikimini yansıtan mimarlık mirasını korumada "ödü vermeyen" Koruma Kurulu üyelerine ise "zulüm" uyguluyorlar. Söz gelimi, İstanbul'daki 1 Numaralı Koruma Kurulu 1995 yılında Tarihi Yarımada'yı "SIT" ilan ederek, Suriçi'ndeki eski İstanbul dokusuna ait geriye kalan mimarlık değerlerini "bütünüyle" koruma amacı taşıyan yeni bir imar düzeni kararı aldığı anda, şalvarlı - sakallı bir "halk" topluluğu Koruma Kurulu'nu basarak üyeleri tehdit etmişlerdi. Bu "Osmanlı giysili" kavgacı kişilerin böylesine kızgın olmalarının nedeni ise, Fatih ilçesinin örneğin Çarşamba semtindeki Osmanlı kent dokusunu hızla ortadan kaldıran apartman inşaatlarının durdurulmuş olmasıydı. Çünkü kendileri, aynı zamanda bu inşaatların sahibi ya da "müteahhidi" idiler. Öte yandan Koruma Kurulu'nun SIT

kararını destekleyenler arasında ise Osmanlı'nın cüppesini, kaftanını, çarşafını giymeyen, ama geçmişin uygarlık birikimlerini korumayı savunan yine Fatih'teki Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği ve üyeleri de vardı. Dahası aynı Dernek, Suriçi'ndeki eski çeşmelerin, "muhafazakar kültürün ürünü" olan pencereleri "kafesli" evlerin, Osmanlı döneminde kalma sokak isimlerinin... yaşatılması için de çalışmalar başlattı.

Kuşkusuz giysileri ve "yaşam şekilleri çağdaş görünümü" olsa bile, tarihsel dokuların "modern yapılaşma" adına yok edilmesine destek veren, bunu savunan ya da sessiz kalarak destekleyen "liberal" kesimleri de bu değerlendirme içinde anmak gerekir. Türkiye'de yıllardır ve özellikle 1950'lerden bu yana izlenen geçmiş kültür değerlerine duyarsız imar (yıkım) ve planlama (yeniden yapım) politikalarının sahibi, egemeni, uygulayıcıları ve savunucuları olanlar ve elbetteki bundan da sürekli yararlananlar hep şu "çağdaş giysili" liberallerimiz değiller midir? Yine bu "Batiya öykünen" kesimler, bir yandan tarihsel ve doğal çevre üzerindeki imar tahribatlarını "gelişme, ilerleme" söylemleriyle haklı ve "kaçınılmaz" göstermeye çalışırken, öbür yandan bu değerleri korumak isteyen kişi ve kurumları da "tutucu davranmakla" suçlamamışlar mıdır?

Ne var ki "kıyafet devrimine" bağlı kalan, içki içmeyi, dans etmeyi ve popüler müziği çok seven, Türkiye'yi örneğin "küçük Amerika" yapmaya öykünüp Teksas, Tom Miks ve Red Kit hayranı olarak yetişen, dahası "laikliği" bar - pavyon yaşamıyla özdeşleştirip, "özgürlüğü" de

Alman "Hristiyan - demokratlar", Türkiye'yi "kültür ve din farkı" nedeniyle Avrupa Birliği'nde görmek istemezken, aynı Avrupa Birliği'nin sosyalist ve sosyal demokrat parlamenterleri, Zeyrek'teki Osmanlı ve Bizans dönemi yapılarını korumaya çalışan Fatih Belediyesine para yardımı yapıyorlar...

Çağdaş bir "muhafazakar" olmakla övünen eski İstanbul Belediye Başkanı Bedrettin Dalan, Tarlabası yıkımlarında Pera'nın en zarif ve "tescilli eski eser" binalarını bile gözden çıkarmıştı...

Türkiye'nin "en muhafazakar" kesimini oluşturan dinci siyasetçiler, Osmanlı kent uygarlığının İstanbul'daki eşsiz bir ürünü olan tarihi Taksim Su Maksemi ve külliyesinin "iç avlusunu" yıllardır cami yeri olarak bir "arsa" şeklinde gördüler...

sadece cinsellik alanında önemseyen ve böylece kendilerini "Batılı" sanan bu kesimlerin de siyasal söylemleri genellikle "muhafazakarlık" temeline oturmuştur. "Tarihimize, geleneklerimize, göreneklerimizimize bağlıyız" diyerek geleneksel mimari değerleri apartmana çevirmek üzere yıkanlar, "atalarımızla öğünüyoruz" deyip tarihsel kaleleri, surları ve hatta camileri otoyol köprüleri ve viyadükler altına alan projeleri geliştirenler... hep şu "muhafazakar liberaller" değil midir?

Yine de böylesi bir süreçte sadece söylemde değil, sosyal yaşam, giysi kültürü ve siyasal düzen gibi özelemleri açısından da "en muhafazakar biziz" dercesine geçmişe öykünen dinci milliyetçi kesimlerin koruma konusundaki "korumama yanlısı" tutumlarını irdelemek güncel açıdan da ayrıca önem kazanıyor.

Acaba, bu "inanmış" kesimlerin yine sözcüleri tarihi korumak isteyen mimarlara ve aydınlara saygı duymaları gerekirken onlara karşı "radikal" bir tepki göstermeleri sadece "rant bağlantılarıyla" açıklanabilir mi?

Kuşkusuz özellikle son yıllardaki kaçak yapılaşma bölgelerinde yoğunlaşan dinci çevrelerin, çoğunlukla orman, su havzası ya da tarım alanı gibi korunmaları gereken doğal özelliklerinden ötürü imar kısıtlaması bulunan aynı bölgelerdeki "yağma düzenlerini" sürdürbilmek amacıyla SİT kararlarına karşı çıkmaları rant ilişkileriyle açıklanabilir. Benzer şekilde Fatih'teki eski Osmanlı evini yıkarak yerine "üzerinde dinsel motifli bezemeler de bulunan" bir apartmanı inşa eden Osmanlı giysili, sakallı yap-satçının korumaya karşı refleksinde de yine aynı rant beklentilerinin payı büyüktür.

Ama, bu tür tutumlar, ekonomik bağlantılar ve yaşam ortamı açısından benzer konumda bulunan liberal görünümü ve dinci olmayan, hatta kimi "laik" kesimler için de geçerlidir. Ne var ki yine son yıllarda artık öylesi örnekler yaşıyor ki, "korumama" eğilimini sadece çıkar beklentileriyle açıklamak yeterli olamıyor.

Yine örneklerle açacak olursak, söz gelimi Kayseri'nin "dinci ve Osmanlıcı" belediye yönetimi bir yandan 10 Kasım 1996'daki Atatürk'ü anma toplantısına "istemiyerek" ve sadece "resmen zorunlu" olduğu için katıldığını açıklarken, öbür yandan kentteki Osmanlı döneminin sivil mimarlık zenginliğini belgeleyen 17. yüzyıla ait Mollaoğlu Konağı'nın yıkılarak ortadan kaldırılmasına da seyirci kalıyordu.

Üstelik tarihi taş binanın yıkımdan geri kalan kalıntıları "belediye araçlarıyla" temizlenmiş ve bu tarih katliamı imar rantı için değil, "minibüs park yeri düzenlemesi" için gerçekleştirilmişti. 19. yüzyılda Kayseri'nin ilk belediye binası olarak da kullanılan ve Anadolu'daki "Türk - İslam kökenli sivil mimarlığın" en eski ve ünlü örneklerinden biri olan Mollaoğlu Konağı'nın bir "belediye mülkü" olarak ve hatta tarihi çeşmesiyle birlikte yok edilip "minibüs garajına" dönüştürülmesi, işin içersinde "felsefi bir tikanıklık" ve bir "dünya görüşü çarpıklığı" olduğunun da açık göstergesiydi. Çünkü Belediye'nin amacı bu arsa da bir rant tesisi, iş merkezi v.b. yapmak değildi. "Sivil mimarlık sanatı", Kayseri'nin "doçent ve dinci" Belediye Başkanı için minibüslere park yeri bulmak adına gözden çıkartılabilmisti...

Trabzon'da da yine "inanmış" bir Belediye Başkanı, vaktiyle kendisinin de "kafir" olarak gördüğü liberal politikacılar tarafından önerilen ve hatta 12 Eylül döneminde Kenan Evren tarafından desteklenen "uçan yol" projesinin şimdi en ateşli savunucuları arasında. Oysa bu proje tarihi kaleyi ve Osmanlıdan kalma kent dokusunu (Kaleiçi) dev fil ayaklarıyla eziyor ve tarihi viyadük altına alıyor. Dahası, SİT alanına bastığı ve parçaladığı için, bu yolun geçmesiyle aynı güzergahtaki arsalar "apartman hakkına" falan da kavuşacak değiller. Yine SİT koşullarında kalacaklar. Ne var ki kentin genelindeki "bilinçsiz yol isteği", tarihe meraklı ve "bağlı" bir siyasal söylemle seçilen Başkan'ı

Eski yapıları kuşatan ve onların yok olmasına neden olan yüksek apartmanlar, "milliyetçi, maneviyatçı" yerel yönetimlerce düzenlenen imar planlarıyla inşa edilirken, bu planların tarihi binaları ezmeyecek bir imar koşulu taşıması gerektiğini söyleyen korumacılar "solculukla" suçlanıyorlar...

kolaylıkla tarih düşmanı yapabiliyor. Hatta aynı siyasal partiye bağlı olan Kültür Bakanı da uçan yol projesine karşı çıkan Koruma Kurulu üyesi Prof. Dr. Cengiz Erüzün'ü bu görevinden alarak, yerine yine aynı projenin "resmi sahibi" olan Bayındırlık Müdürünü Koruma Kurulu üyesi yapabiliyor. Tıpkı, tarihi Taksim Su Maksemi bitişiğinde önerilen cami projesine "Osmanlı sanatına saygısından ötürü" onay vermeyen İstanbul İ. Numaralı Koruma Kurulu üyesi Prof. Dr. Semavi Eyice'nin "kapı önüne konulmasının" ardından aynı Kurul'a bu kez RP'li bir mimar yöneticinin atanması gibi...

Ankara'nın, İstanbul'un ve diğer birçok kentin "dinci" Belediye yönetimleri, 1994'den bu yana geçen 3 yıllık dönem içerisinde, kentlerin özellikle tarihsel kimliklerini koruma açısından olumsuzluklar taşıyan "eski" imar politikalarını değiştirme yönünde acaba ne yaptılar? Bu kentlerdeki kültürel dokuların yine şu "Batılı" diye eleştirdikleri planlama ve yapılaşma anlayışından kurtarılabilmesi yönünde koca 3 yıl ne çaba gösterdiler?

Bu soruların yanıtı da "en muhafazakar biziz" diyenlerin bile iş, kentsel ve mimari korumaya geldiğinde pek farklı olmadıklarını, hatta kimi liberaller gibi "en yenilikçi" olmaya bile öykünebildiklerini gösteriyor.

Örneğin Ankara'daki "katlı kavşaklar", her şeyden önce "insana saygısız" konum ve kütleleriyle aslında kent halkına "zulüm" değil midir? Arabesk bezemeler, bu kentsel cinayet abidelerini acaba ne kadar "islami" kılabilir?

Ya da İstanbul'daki kimilerine göre "daha aydın" bir imaj sergileyen

dinci ve inanmış yerel yönetim, acaba yasal görevi de olan çok önemli Koruma Amaçlı İmar Planlarını yine 3 yıldır neden hala yapmıyor? Tarihsel Yarımada (Suriçi), Beykoz, Sarıyer, Çamlıca, Adalar gibi İstanbul'un tarihsel kimliğinin daha fazla bozulmaması için artık kesinlikle ertelenemez bir noktada bulunan SİT'lere ait koruma amaçlı planlar neden "tavsatılıyor..."

Evet. Bütün bu ve bunlar gibi sayısız örnekler, önemli bir gerçeği sanki dışavuruyor: Türkiye'deki geleneksel muhafazakar dünya görüşüne ve buna bağlı politikalara dayalı siyasal ve kültürel davranışların hemen tümü -değişik düzey ve oranlarda geçmişe öykünseler bile- mimarlık ve sanat tarihi alanında, yanısıra kentsel kültür mirası konusunda bilinçli bir "muhafazakar olmama" eğilimi ve karan içindeler...

Bunun böylesine yaygınlaşmasında ve "genel bir karakter" kazanmasında, toprak yağmasına dayalı bir rant ekonomisiyle doğrudan "entegrasyonun" önemli payı olmakla birlikte, temel sorun "felsefi" süreçlerde yatıyor.

Aslında yağmacılığın da böylesine egemen olmasının kökeninde aynı süreçler var.

"Bilime" inanmadığı için planlamaya da değer vermeyen; "yarını" ve gelecek kuşakları değil sadece kendi "cennetini" düşündüğü için sürdürülebilir çevre ve yaşam ereğini kavrayamayan, "yaratıcılık" denince salt Tanrıyı anımsadığı için insanoğlunun yaratıcılık birikimini taşıyan kültürel mirasa da aynımcı gözlerle bakan; akıl yerine inanca önem verdiği için sivil mimarlık örneklerindeki insana ve çevreye duyarlı akılcı çözümlerin farkına bile varmayıp sadece iman gücünü simgelediği sanılan görkemli mabetleri kültür mirası kabul eden "muhafazakar" bir dünya görüşünün, ister kravat taksin, ister şalvarla dolaşsın "çağdaş anlamda" korumacı olması beklenemez.

Yine bu nedendir ki günümüzün gerçek korumacıları ve özellikle tarihsel mirasın gözetilmesini ve yaşatılmasını aslında "gelecek" için ve içtenlikle savunabilenler, bilime-akla ve aydınlanma felsefesine bağlı, bilinçli aydınlar ve ilerici dünya görüşüyle yaşama bakabilenlerdir.

Aslında "tarih" de bu gerçeği zaten yeterince kanıtıyor.

Neresinden bakılırsa bakılsın, denebilir ki 18. yüzyıla ve hatta 19. yüzyıl başlarına kadar, bugünkü "kültürel süreklilik" anlayışına dayalı ve geçmiş uygarlıklara saygıyı da esas alan çağdaş korumacılık anlayışının ilk örneklerini bile görmek pek mümkün değildi.

Sözgelimi Mimar Sinan'ın yapılarında bile "devşirme" mimari elemanlar (örneğin antik sütunlar) yaygındır. O devşirme elemanlar ki kimbilir hangi uygarlık mirasının bugünkü söylemle korunması gerekli parçalarıydılar. Benzer şekilde, bugün Bodrum'un en önemli ve "kenti tanımlayan" tarihsel simgesi olan Bodrum Kalesi de ünlü Moseleum'un taşlarıyla inşa edilmişti. O Moseleum ki "Dünya'nın 7 Harikası'ndan" biriydi. Gerçi bir büyük depremde önemli ölçüde yıkılmış ve Bodrum Kalesi inşaatına da bu doğal yıkımdan geriye kalan blok mermer taş yığınları taşınmıştı. Ama, bugün olsa, elbette ki aynı şey düşünülmez, ancak "restitüsyon" akla gelebilirdi.

Tarih, her ne kadar "uygarlıklar zinciri" olsa bile, denebilir ki her bir uygarlık kendinden önceki ve "sahipsiz" uygarlık kalıntılarından neredeyse "yapı malzemesi" olarak da yararlanmaktan hemen hiç çekinmeden bu zincirin halkaları olmuşlardır. Günümüzün uygarlık anlayışı ise bu tür bir fiziksel yararlanmayı değil, kültür-sanat ve yaratıcılığı geliştirmek için bir "esin kaynağı" olarak yararlanmayı öngörüyor. Bu önemli kaynağın "kurumaması" için de korumacılık giderek önem kazanıyor.

Peki, örneğin yine mimarlık tarihinde doğrudan "malzemeyi devşirmeyi" artık terketmek ve sadece fikri, düşünceyi, tasarım inceliklerini devşirerek çağdaş uygarlığa bir birikim ve "kültürel girdi"

olarak kazandırmak düşüncesi acaba nasıl ortaya çıktı? Yerel kimliği de yansıtabilecek bir mimarlık çabasını göstermek yerine, örneğin Milas'daki tarihi bir konağın kapısının, tavanının sökülerek İzmir'deki İstanbul'daki modern binalarda kullanılmasına neden "çağdışı" ya da "ilkel" bir davranış olarak bakıyoruz? Benzer şekilde tarihi bir caminin son cemaat yerini alüminyum doğrama ve camerkanlarla kapatan imam ya da "hayırsever", çağdaş olanaklarla eski bir açık mekanı yağmura ve soğuğa karşı koruduğu için "huzur" içindeyken, aydınlar buna neden karşı çıkıyor ve "özgünlüğün bozulmasına" tepki gösteriyorlar?

Tarihsel mirasın "bütün kültürel birikimi ve özellikleriyle" korunması gerektiği düşüncesi, "Aydınlanma Felsefesi" ve buna dayalı "Aydınlanma Devrimi" ile ortaya çıktı ve gelişti. Dünyaya ve insana dinsel dogmalara dayalı bakışın yerini "akılcı bakış" aldığında, tarih bilinci de bilimin ve sanatın sürekliliğini temel alan ve gözetilen bir içerik kazanmaya başladı. "Rönesans" sürecinde, insanoğlunun geçmiş birikimlerini yaratıcılığının görkemli bir mirası olarak kabul eden ve geleceğin "özgür" dünyasının da yine yaratıcı gücünün esin kaynağı olarak görenler sadece mimarlar, ressamalar, heykeltıraşlar değil, tüm aydınlanmacı düşünürler ve hatta politikacılar. 18. yüzyılda güçlenen ve 19. yüzyılda giderek siyasal ve kurumsal yapılanmalara da yeni bir kimlik kazandırmaya başlayan Aydınlanma düşüncesinde özellikle bilimin, sanatın ve felsefenin gelişebilmesi için temel koşullar arasında "tarihsel kazanımların" bir kültürel ALT YAPI olarak korunması ve savunulması öne çıktı. "Kültürel miras" denilince sadece tanrı için inşa edilen tapınakların değil, "insan yaşamı" için inşa edilen her binanın ve her mekânın da anlaşılmaya gerekirdi. Benzer şekilde "tarihten gelen saygınlık" sadece yeryüzünde "tanrının elçisi" olarak bulunan kralların ya da kardinallerin kullandıkları saraylar için değil, yeryüzünü "Dünya" yapan insanoğlunun tüm yaşam ve kültür serüvenini belgeleyen konutlar için de geçerli olmalıydı...

İşte böyle bir düşünsel devrim süreci içerisinde, bugünkü Koruma Kurullarına benzer ilk bilimsel ve özerk koruma örgütlenmesinin 19. yüzyılın ilk çeyreğinde Aydınlanma devriminin beşiği olan Fransa'da ortaya çıkmış olması elbette ki bir rastlantı değildir.

Ülkesindeki tarihsel yapılar arasında özellikle "kutsal" sayılmayanların bilinçsiz bir şekilde yıkılmalarını ve tahrip edilmelerini ancak devlet örgütüyle durdurabileceğine inanan Fransa İçişleri Bakanı Guizot, 21 Ekim 1830 tarihinde ünlü raporunu yazarak, dünyada ilk kez bir devletin koruma görevini özel bir "kamu hizmeti" olarak üstlenmesine neden oldu. Guizot raporu, kültürel mirasın yokolmasına karşı önlem alınması gerektiğini "bir ulus ve insanlık görevi" olarak vurgularken, Fransa'nın ne denli zengin bir mirasa sahip olduğunu ve bunun sanat birikiminin geleceğe de aktarılması gerektiğini açıklıyordu.

Guizot'un bu girişimi sonucunda Fransız hükümetince tayin edilen "Tarihi Anıtlar Genel Müfettişi" için öngördüğü hizmet tanımı da yine "aydınlanma" amaçlıydı. Müfettiş bütün Fransa'yı gezerek tarihsel binaları saptayacak ve bununla da yetinmeyerek, hem o binaların sahipleriyle görüşmeler yaparak, hem de vilayet ve belediye meclisleriyle toplantılar düzenleyerek, "cahillik yüzünden bu binaların yıkılmaması için" bir tür eğitim seferberliği başlatacağı.

Bu "ilk adımın" ardından 1837'de yine Fransa'da "Tarihi Anıtlar Komisyonu" kuruldu. Komisyonun aldığı ilk kararlar da ülkede kültürel miras ve tarihsel çevre korumacılığının kurumsallaşması yönündeki temel ilkeleri belirledi. Örneğin, bunlar arasındaki "tarihsel binaların korunmasında mimari özgürlüklerin sınırlandırılması", bugün bile kimi mimarlarımızın kolay kolay benimseyemedikleri bir temel kuraldır. Aslında bu kural, yine Aydınlanma felsefesiyle gelişen "yaratıcı özgürlüğün" ve giderek "düşünce özgürlüğünün" mimaride zengin bir "kültürel dayanak" bulabilmesi açısından çok önemlidir.

Bir tarihsel binanın mimarlık ve sanat açısından taşıdığı değerlerden "özgürce" yararlanmak, çağdaş tasarımını bu eski uygarlık birikimini "daha ileriye" taşımak üzere gerçekleştirmeyi hedefleyen tüm mimarların hakkıdır. Bu nedenle, herhangi bir mimarın salt kendi özgür tasarımı adına aynı tarihsel binanın özgünlüğünü ortadan kaldırıcı davranışta bulunması, temelde sanatın özgür gelişmesine engeldir.

Fransız Tarihi Anıtlar Komisyonu'nun 1840'larda aldığı ve yine günümüz Türkiye'sindeki bazı tartışmalar için de çarpıcı bir içerik taşıyan diğer bir önemli kararı ise "mimarlar uzmanlık aynı" yönündedir. Tarihsel mirasın korunmasında "özgünlüğün bozulmaması" düşüncesi giderek o denli önem kazanmıştır ki, örneğin "ortaçağdan kalma yapıların" ancak o çağ üzerinde özel eğitim görmüş ve uzmanlığı belgelenmiş mimarlar tarafından restore edilebileceği koşulu getirilmiştir.

Koruma konusundaki bütün bu gelişmeler, günümüzden "160 yıl önce" Aydınlanma ile birlikte ortaya çıkarken, Türkiye'de de ilk kez devlete bağlı bir koruma örgütünün Cumhuriyet'in ilanından 1 yıl sonra kurulmuş olması, aynı "felsefi" devrimin ürünüdür. 1924 yılında İstanbul'daki tarihsel binalar için "Muhafazai Asan atika Encümeni" kuruluş ve görevleri talimnamesi Maarif vekaletince (Milli Eğitim Bakanlığı) çıkartılırken, Fransızların 1837'de oluşturdukları kurul örnek alınmıştı. O kadar ki üye sayısı bile 7 kişi olarak aynıydı. Osmanlı devletini ve düzenini devirmiş bir yönetimin, üstelik o denli zorlu bir bağımsızlık savaşının ardından ve beş parasız bir yeni devlet olarak, aynı Osmanlı'ya ait kültür mirasını korumak için hemen bir kurum oluşturması, bu çabaya para, kadro, bina ayırması ve ilerleyen yıllarda gerek Atatürk'ün gerekse de İnönü'nün genelgelerinde "tarihsel değerlerin korunmasına" özel önem verilmiş olması, dahası yine o parasızlık dönemlerinde birçok cami, çarşı, medrese vb. yapıların da yine devlet eliyle restore edilerek kullanıma açılmaları, yaklaşık 100 yıllık bir gecikmeden sonra Türkiye'nin tanıştığı aydınlanma düşüncesinin devrimci davranışlarına en çarpıcı örnekler değil midir?

Nitekim, 1950 sonrasında bu aydınlanmacı ve devrimci ruh, yerini "muhafazakar" ve toprak yağmasına bağlı bir liberallığe bıraktığı için koruma konusunda daha ileri süreçler pek yaşanmadı. Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu aynı yıllarda kurulmuş olsa bile yine bu Kurulun bilimsel niteliği ile genel siyasetin ve toplumsal bilincin aydınlanmadan uzak yapısı arasındaki çelişki bugünlere dek hep gerilim yarattı. Şimdi de, özellikle dinci dünya görüşünün bilime, sanata ve ileriye yorumlayan felsefi düşüncelere karşı süren siyasal örgütlenmesi, çağdaş koruma çabaları üzerinde de en ciddi tehlikeyi oluşturuyor.

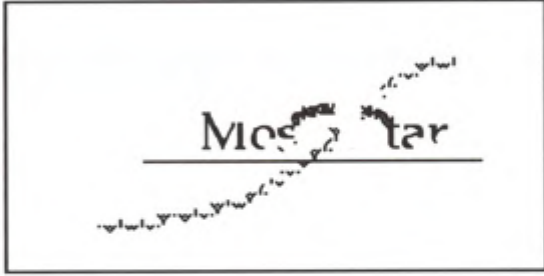
Evet. İnsanlığın kültürel mirasını, dogmalara bağlı muhafazakar anlayış değil, inanç yerine akli temel alan ve insanoğlunun yeryüzünü dünya yapan yaratıcı gücü ve yeteneğini geleceğin ve esenliğin güvencesi sayan ilerici anlayış gerçekten koruyabilir.

Batıya karşı milliyetçi bir tepki göstererek kültür kimliklerini koruma savaşı verdiklerini sanan muhafazakarlar, aynı batının Türkiye'ye ye de imzalatıldığı sözleşmelerde bu topraklardaki tüm geçmiş uygarlıkların korunması gerektiği yönündeki evrensel talepleri, bu anlayışlarından ötürü hala kavrayamıyorlar. Aydınlanma devrimine karşı "karşı-devrimci" denilebilecek düşünce ve tutumları sürdürükçe de kültürel mirasın neden korunması gerektiğini hiç bir zaman kavrayamayacaklar. "Kia" marka otomobile fesle, sanki kurulup, gökdelen otellerin lobilerinde şalvarlı kızların cazveyle ikram ettikleri Türk kahvesini içmeyi "kültürü koruyarak gelişmek" sanacaklar...

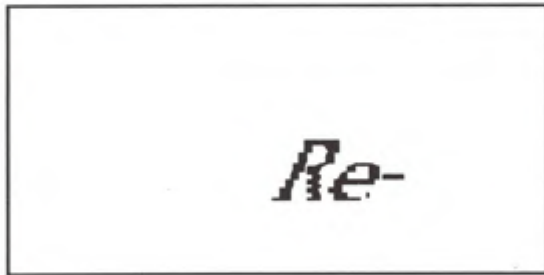
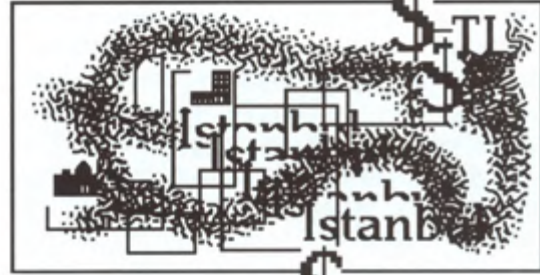
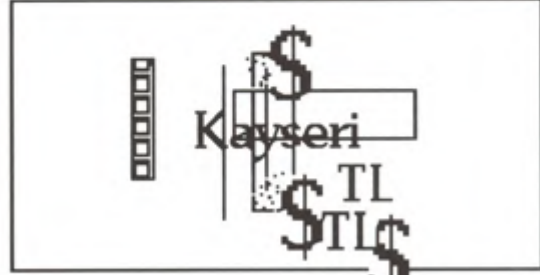
Bu yazının sonu, ister istemez başlığı gibi oluyor. Bütün bu nedenlerle, ilk önce "aykırı" gibi gelen bir söz, aslında tarihsel gerçeği ve gerekliliği özetliyor.

"Korumak, devrimciliktir..." ●

Koru(ya)

ma-ma

Taşınmaz Kültür ve Doğa Varlıklarını Koruma Kurultayları

B e s i m Ç e ç e n e r

Ülkemiz kültür ve doğa varlıklarını koruma çabalarımızda, dünyadaki koruma kriter ve kabuller açısından hangi noktada olduğumuzun bir sorgulaması olarak kabul ettiğim bu incelemede, halen ülkemizde uygulanmakta olan korumanın temel ilkeleri ile bu ilke ve tutumumuzun, çok genel hatları ile eleştirisini yapmaya çalışacağım.

İnsanoğlunun her eyleminin bir amacı, her amacın bir politikası vardır. Kuşkusuz, koruma olayının da bir amacı ve politikası vardır. Neyin, niçin ve nasıl korunacağı sorusunun yanıtlanması korumanın başat zorunluluğudur. Uzak geçmişte koruma, egemenlerin egemenliklerinin geniş halk topluluklarına kabul ettirilmesini, dolayısı ile bu egemenliklerinin yüzyıllar boyu sürdürülmesini sağlamayı amaçlamıştı. Tiranlar ve ruhban sınıf olarak belirleyebileceğimiz bu egemenler, menhirleri, dolmenleri, piramitleri, tapınakları kalıcı malzeme ile anıtsal mimari yapılar olarak ortaya koyarken, salt kendilerinin egemenlik erklerini değil, oluşturdıkları sosyal sınıfın erkinin de devamlılığını amaçlamışlardı. Bu amaç, günümüze kadar hiç değişmeden gelen en önemli amaçtır. En eski örnekleri Mısır'daki piramitler ve tapınaklar olan bu simgesel yapılar, halk dediğimiz sıradan insanları her zaman etkilemiş ve onları belli bir sosyal sınıfın kulları oldukları hususunda bilinçaltı bir kabulle koşullandırmıştır. Sonra gelen imparatorlar, kralar ve din baronları ile onların etrafında oluşan aristokratlar da aynı yöntemi benimsemiş ve uygulamışlardır. Bu uygulamalarda, yazılı olmamasına karşın, önemli bir politik tutumu benimsemişler, kendi simgesel yapılarının kalıcılığının bir sigortası olarak, kendilerinden evvelki egemenlerin simgelerini de korumuşlardır.

Avrupa'nın yıldızının parladığı dönem, keşifler ve icatların yapıldığı 16. ve 17. yüzyıllardır. Bu süreci sömürgecilik dönemi olarak da niteleyebiliriz. Kıtalar arası sömürgecilik, tüccar ve esnafın akıl almaz ölçüde zenginleşmesini getirmiş, toplum da, daha sonra Burjuva denen, bir sınıf oluşmuş, ekonomik güç, bu çalışan sınıfın eline geçmiştir. Ancak bu yeni sınıfın önemli bir korkusu vardı. Yönetim erki hala, tüketici bir sınıf olan, Aristokratların elindeydi. Servetlerinin güvencesi yoktu. Güvence yönetim erkine sahip olmakla olasıydı. İşte, bu nedenle 18. yüzyılın sonu ve 19. yüzyıl Burjuvazinin yönetim erkini Aristokratlardan zorla devraldığı dönemlerdir. Artık hem ekonomiye, hem yönetime hakimdirler.

Kural değişmemiştir. Burjuvazi de kendi erkinin kalıcılığı için, yarattığı düzenin gereği olan bazı yapıları, bir simge olarak koruma politikasını benimsemiştir. Vali konakları, Adliye sarayları, Borsa binaları, haller, üniversiteler, büyük tren istasyonları, tiyatro ve opera binaları, kolejler, hastaneler, malikaneler vb. bu yeni sınıfın getirdiği kurumlardır. Topluma, geri dönülemeyecek şekilde damgalarını vurmaktadırlar. Kullanıldıkları sürece Burjuva yönetimini kalıcı kılacaklardır.

O halde, kalıcı bir mimari ve malzeme ile inşa edilmeli ve korunmalıydılar.

Krallık döneminde, kral mutlak hakim olduğu için, aristokrasinin simgesi olan binaların korunması için ayrıca yasa çıkarma gereği yoktu. Oysa, Burjuva yönetiminde toplum yasalarla yönetiliyordu. Her etkinlik için özel yasalar vardı. Doğaldır ki koruma için de yasalar çıkarmak gerekiyordu. İlk koruma yasaları 18. yüzyılın sonlarında ve 19. yüzyılın başlarında çıkarıldı. Polonya, Almanya, Fransa öncülerdi. Burjuvazi o güne kadar (hatta bugün de) gelmiş geçmiş en bilinçli toplumsal sınıftı. Neyi, niçin ve nasıl koruması gerektiğini çok iyi biliyordu. Onun amacı, kendi sınıfını yüceltmek geniş halk topluluklarına üstünlüğünü kabul ettirmektir. O nedenle, korunması gerekli binaları belirlerken, kendinden evvelki egemenlerin simgesi olan anıtsal yapılarla birlikte, Burjuvazi'nin getirdiği kurumların binalarını ve ancak kendilerinin ekonomik gücüyle inşaa edilebilecek malikanelerin korunmasını sağladı. Üstelik korumayı devlete yükleyerek, yüksek maliyetini halka ödetti. Bir diğer kurnazlığı, gelecekte koruma eylemini yürütecek devlet görevlilerinin halk çocuklarından oluşacağını bildiği için, ilköğretimden üniversite öğrenimi sonuna kadar, bütün öğretim programlarında neyin, nasıl korunacağını ölçü ve derinliğini belirledi. Ancak niçin korunacağı konusuna ya hiç değinmedi, ya da saptırdı.

Peki ne yaptı?

Koruma nedenini iki niteliğe bağladı. Eski olmaya ve eser niteliği taşımalarına. Yani ESKİ ESER KORUMA kavramını getirdi. Süreyi 50-100 yıl gibi ölçüler içine aldı. Bununla yetinmedi, olaya estetiği ve sanatı kattı. Yani belli bir mimari üslûba sahip olması koşulunu getirdi. İnsanları, çocukluk çağlarından itibaren koşullandırdığı ESER kavramı içine hapsetti. Kuşkusuz bu nitelikler ancak kalıcı bir malzeme ile ve çokca para harcamakla elde edilebilecek niteliklerdi. Bu olanaklar ise sadece Burjuvaların yaptığı binalarda vardı. Yasalar, adı konmasa da, ister istemez Burjuvazinin sosyal, ekonomik ve kültürel düzeyini belirleyen yapıları koruyan bir içeriğe sahip oldu. Başka bir deyişle bu yasalar, toplumun asıl gövdesini oluşturan halkın sosyal, ekonomik ve kültürel düzeylerini belgeleyen yapıların korunmasına olanak vermedi.

Bugün dünyada koruma konusunu yasal olarak sürdüren her ülkede, büyük ölçüde bu süreç yaşanmaktadır. Çünkü dünya hala Burjuvazinin getirdiği kurallar ve sistem içinde yönetilmektedir. İnsanlar her ne kadar 21. yüzyıla girerken 19. yüzyıldaki kadar bilinçsiz değil ise de, Rusya ve Kızıl Çin örnekleri haricinde (Onlar da son yıllarda önemli bir dönüş yapmıştır) ya bu sistem içinde yaşamakta, yahut bizim gibi kalkınmakta olan ülkelerde, bu sisteme ulaşmaya çalışmaktadırlar.

Doğru olan nedir?

Doğru olan, toplumu oluşturan tüm katların sosyal, ekonomik ve kültürel düzeylerini belgeleyen binaları, içinde oluştukları doğal ve yapay ortamları birlikte korumak ve gelecek kuşaklara aktarmaktır. Yani, sadece ESKİ ESERLERİ değil, TAŞINMAZ KÜLTÜR ve DOĞA VARLIKLARINI korumaktır. Bunun ölçü ve derinliğini belirlerken NİÇİN KORUMAK sorusuna bilinçli ve doğru yanıt vermektir. Çünkü, kültür varlığı korumasını sadece köşk, konak, yalı olarak algılar, iki katlı sıradan bir ahşap evi çevresindeki oluşum içinde korumazsak, koruduğumuz şey sadece, taşınmaz kültür varlıklarının, sayısal olarak çok küçük bir bölümünü oluşturan, eski eser koruması olur.

Doğru olan, egemenlik erkinin kayıtsız, koşulsuz ve ayırmsız olarak halkın elinde olmasıdır. Yani söylemlerde betimlenen DEMOKRASİYE sahip olmaktır. 20. yüzyıl, insanlığın saf demokrasiyi elde etme çabaları ile dopdolu yaşanmış bir süreç olmasına karşın, ne yazık ki, halklar hakları olan bu yönetime kavuşamamışlardır. Demokrasinin beşiği olarak kabul edilen Fransa ve İngiltere’de dahi yönetimin halkın elinde olduğunu iddia etmek olası değildir. Kural halk için de geçerlidir. Halklar yönetimde eksiksiz olarak söz sahibi olmadıkları sürece, kendi basit, sıradan yaşamlarının somut belgeleri olan taşınmaz kültür ve doğa varlıklarını korumak, onları kullanarak gelecek kuşaklara aktarmak mümkün olamayacaktır.

Belki bu çok karamsar bir görüş olarak kabul edilebilir ve son yıllarda ülkemizde de hızla gelişen SİT koruma kavramı umutlu bir örnek olarak gösterilebilir. Doğrudur. Özellikle Kentsel SİT koruması olayı ile büyük kentleri çevreleyen Doğal SİT Alanlarının korunması bu konuda neler yapılması gerektiğinin somut girişimleridir. Kuşkusuz Burjuvazi akıllı bir toplumsal sınıftır. Birgün mutlaka gerçekleşecek olan saf demokratik rejimin geleceğinin bilincindedir. O nedenle, özellikle II. Dünya Savaşından sonra Kentsel ve Doğal SİT alanlarının korunması açısından önemli bazı girişimlere karşı çıkmamıştır. Bu hoşgörülü tutum, her ne kadar kendi güçlerine güvenlerinden ve ancak verdikleri izin ölçüsünde kalınmasından kaynaklanıyorsa da, örneklerin geniş halk topluluklarında yarattığı bilinçlenme umut vericidir.

Doğru olan nedir diye sormuştum. Bu aşamada doğru olan SİT KORUMA KAVRAMINA sahip çıkmak ve bu tür uygulamaları yayışla düşmeden yaygınlaştırmaktır.

SİT kavramı ülkemize yasalardan önce, Anıtlar Yüksek Kurulunun 1970 yılında aldığı kararlarla geldi. Yasalara girişi ise, 1972 yılında İmar Yasasında önemli değişiklikler yapan 1605 sayılı yasa ile gerçekleşmesine karşın, asıl kapsamlı SİT tanımı, 1973 yılında yürürlüğe giren 1710 sayılı Eski Eserler Yasasında yeralması ile sağlandı. Olayda iki önemli yanlışlık vardı. Öncelikle SİT koruması bir İMAR PLANLAMA olayı idi. Koruma Mevzuatı içinde yeralması iki ayrı mevzuat içinde kanışıklık yarattı. Ayrıca, Koruma Mevzuatımız, yasanın adından da anlaşılacağı üzere, Eski Eserleri korumayı amaçlıyordu. Oysa SİT koruması KÜLTÜR VARLIKLARININ eksiksiz olarak korunmasını gerektiriyordu. Bu çelişki Anıtlar Yüksek Kurulu’nun kararları ile çözümlenmiş oldu. Durum 1983 yılında yürürlüğe giren 2853 sayılı yasanın adında yapılan değişiklikle, şeklen de olsa, düzeltildi. Yeni yasanın adı “Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu” oldu. Ancak bu, 1908 ile 1973 yılları arasında 65 yıl yasa olarak kullandığımız “Asan Atika Nizamnamesi”nin belirlediği koruma kavramını, yani eski eser koruma kavramını düzeltmeye yetmedi. Çünkü, koruma olayını üstlenen kadroları oluşturan kişilerin eğitim ve bilinçlenmelerinde herhangi bir değişiklik yapılmamıştı. Oluşturulan 15 Koruma Kurulunda görev yapan uzman üyelerin çoğu çağdaş koruma içeriğinin bilgi, bilinç ve deneyimine sahip değildi. Farklı tutumlar ortaya çıktı. Benzer konularda farklı Koruma Kurulları tam tersi kararlar aldı, Hatta üyeleri değişen Koruma Kurulları, kendinden

Almanya’da bir müze - kent

Varşova’nın bu meydanı, 2. Dünya Savaşı sonrasında böyleydi...

Şimdi böyle...

evvel alınmış kararları değiştirmekte kendilerinde hak gördüler. Kuşkusuz bu kararsızlığın en büyük zaran, yaklaşık 25 yıllık çaba sonucu toplumda oluşturulan koruma bilincine oldu. Halkın koruma kararlarına güveni kalmadı. Dolayısı ile, devlete olan güveni de sarsıldı.

Galiba, 12 Eylül askeri yönetiminin de istediği buydu. 2863 sayılı yasa 1983 yılında, 5 generalden oluşan Askeri Konseyi tarafından, bilenlerin katılımı ile tartışılmadan, alelacele onaylanıp yürürlüğe kondu. Konsey Başkanının sadece birkaç örnek korunmalıdır görüşü, yasanın amacını belirleyen en önemli ilke olmuştur. Onun aıl istediği, 1970 yılına kadar sürdürülen ESKİ ESER KORUMASI idi. Kararların mutlaka merkezi yönetimin isteğine uygun olmasını arzuluyordu. O nedenle, 1983 yılında getirilen yeni Yüksek Kurulu, 8 devlet görevlisi ve 6 Koruma Kurulu başkanının katılımı ile, 14 kişi olarak kurdu. Kültür müsteşarının da başkan olmasını zorunlu kıldı. Ama, evdeki hesap çarşıya uymadı. Çoğunluğu oluşturan 8 devlet görevlisi uzman değildi. 21 üyeli eski Anıtlar Yüksek Kurulu'nun yaptığı görevi yürütemedi. İşler karmakarışık oldu. 1987 yılında ek yasa çıkarıp TESCİL yetkisi, sayıları 15 olan, Koruma Kurullarına devredildi. Yüksek Kurul sadece İLKE KARARLARI-NI alma yetkisini elinde tuttu. Oysa, ilke kararları olayın anayasa maddeleri hükmündeydi. Sık sık değişen ve uzman olmayan devlet görevlilerinin çoğunlukta olduğu bir Yüksek Kurula böyle bir yetki ve görev verilmesi düşünülecek en son şeydi. Yapılan değişikliğin bir diğer önemli sakıncası, 1983'de oluşturulan Bölge Koruma Kurullarının yetkileri, sadece Yüksek Kurulun tescil ettiği binalara yapılacak inşai müdahaleleri bilimsel kuralları içinde gerçekleştirecek özel kararları almak iken, 5 kişilik uzman kadrosunda hiç bir değişiklik yapmadan, çok daha geniş bir kadroyu gerektiren TESCİL yetkisini de bu Koruma Kurullarına devretmeleri idi. Örneğin, bu Koruma Kurullarında bir tarih uzmanı, bir Botanik uzmanı, bir çevreci, bir mimarlık tarihi uzmanı ve daha gerekli birçok uzman üye bulunmamaktaydı.

Yürürlükte olan 2863 sayılı yasanın, 12 Eylül döneminin olağandışı koşulları içinde getirilmesine karşın, 14 yıldan beri olağan yönetimlerce değiştirilmemesini hoşgörmek olası değildir. Çünkü bu yasa, yukarıda örnek olarak değindiğim birkaç noktanın çok ötesinde, tümüyle çağdışı bir anlayışı yansıtmaktadır. Kültür ve doğa varlıklarının korunma zorunluluğu, salt yaşanan zamanın bir sorunu değildir. Korumanın asıl zorunluluğu ve sorumluluğu gelecek kuşaklara karşıdır. Ve bu sorumluluk tüm insanlığa karşı olan bir borçtur. Ülkemiz ise, bu borcun en ağır olanını sırtında taşımaktadır. Tüm insanlığa karşı sorumlu olduğumuz bu konuda, evrensel boyutları olan bir "ÜLKE KORUMA POLİTİKASI" belirlenmelidir. Bunun yolu, en geniş katılım ile bir KURULTAY oluşturmaktan geçer.

Bu Kurultay'da neler tartışılır?

Böyle dar bir yazı içine bunları sığdırmak olanaksızdır. Ama gene de, olmazsa olmaz ilkelere değinilebilir.

• Korumanın evrenselliği başat koşuldur.

• Koruma, toplumları oluşturan tüm sınıfların sosyal, ekonomik ve kültürel düzeylerini eksiksiz olarak belgelemeyi amaçlamalıdır.

• Korumanın kendisi bir kültürel davranıştır. Kültür insanın doğumundan, ölümüne kadar edildiği toplumsal bir olgudur. Bilginin değişmez nitelikleri vardır. O nedenle bilgi öğretilir. Kültür sahibi olmak bireyseldir. Öğrenilmez edinilir. Ancak, evrensel kültüre bireysel kültürü ayırmak gerekir. İnsanlık evrensel kültürü kurallara bağlamıştır. Kültür ve doğa varlıklarını koruma kültürünün de kuralları vardır. Atina Kartası, Venedik Kartası taşınmaz kültür varlıklarını koruma olayındaki bilinen en ünlü evrensel kurallardır. Koruma kültürünün bireysel kültüre dönüşmesi ve evrensel kuralların dışına çıkılmaması için, bu yönde "ÖĞRETİM" sistemimizde değişiklikler yapılmalıdır.

• Ülkemiz Taşınmaz Kültür ve Doğa Varlıkları Koruma Politikası" bu kurultay tarafından saptanmalı, belirli zamanlarda bu politikanın irdelenmesi için "Kurultay Geleneği" oluşturulmalıdır.

• Ülke koruma politikası mutlaka hükümet politikalarının üzerinde, bir Devlet Politikası olarak kabul edilmeli ve devamlılığı güvenceye bağlanmalıdır.

• Bir toplumun kültürel birliği, toplum olmanın en önemli ögesidir. Binlerce yıl vatansız yaşayan Yahudilerde olduğu gibi, bazen vatan topraklarından dahi önde gelen bir bağlayıcı ögedir. O nedenle, günümüzde her devlet, sahip olduğu kültürü korumak için elinden gelen her özveriyi ortaya koyar. Koruma geleceğe yönelik bir eylemdir. Tanımadığı gelecek kuşaklar için insanlardan özveri istemek kolay değildir. İşte tam bu noktada devlet vardır. Devlet sonsuza kadar vatan-daşlar için vardır. Bizim gibi, dünya kültür mirasının en değerli belgelerine sahip bir ülkenin, yıllık bütçesinin binde beşi ile koruma yapabileceğini savunmak olası değildir. Hele Kültür Bakanlığı'mızın, Hükümet protokolünde sondan 3. sırada yer almasını kabul etmek hiç olası değildir.

Bu sakat düşünceden en kısa süre içinde cayılmalıdır.

• Koruma olayının insanlık tarihi ile başlayıp sonsuza kadar süreceği başat kabulü, yapılacak eylemde çok özel bilgi, bilinç, deneyim ve birikime sahip olmayı gerektirir. Bu birikimin ise, yine çok özel kişilerde olabileceği de açık bir gerçektir. O nedenle, koruma ilke ve kararlarının da, bu kişiler eliyle belirlenmesi zorunluluğu vardır. Esasen, Batı ülkelerinde yüzyıllardır uygulanan bu yöntem, 1951 yılında oluşturulan eski Anıtlar Yüksek Kurulu'ndan beri, ülkemizde de vardır. Ancak bizdeki örneğin eksikliği, bu KARAR ORGANLARININ gerek nitelik, gerek nicelik olarak yeterli düzeyde olmamalarıdır. Ve 1983 yılından beri bu karar organlarının güvenli ve güvenceli olmaktan çıkarılmalarıdır.

Koruma Karar Organları, aynı Anayasa Mahkemesi, Yargıtay, Sayıştay, Danıştay gibi, güvenli ve güvenceli, devamlı (kadrolu), ve yetkin kişilerden oluşturulmalıdır.

• Korunması gerekli taşınmaz kültür ve doğa varlıkları o kadar çeşitlilik gösterir ki, en iyimser bir ayınmda dahi, 25 - 30 uzmanlık konusunu içerir. Yukarıda da değindiğim gibi, bu uzmanlıklar çok özel bilgi, bilinç ve birikim gerektiren uzmanlıklardır. Tek kişinin sahip olacağı birikim değildir.

Oysa, Koruma Kurulu üyelerinin güvenilir olması zorunluluğu kadar, alınacak Koruma Kararlarının da güvenilirliği, bir o kadar, önemlidir. Bu güvenilirlik, 25-30 uzmanlık konusunu, 5 üyeden oluşan tek Kurulun incelemesine ve karar vermesine bırakılarak sağlanamaz.

Çözüm, birbirine yakın uzmanlıkları bir araya getirip gruplandırma yapmak ve her grup için ayrı Koruma Kurulları oluşturmaktır.

Örneğin Konu:

Antik kentler, ören yerleri, anıtsal yapılar, tarihi SIT'ler, vb,

Kentsel SIT'ler,

Doğal SIT'ler ve Anıt Ağaçlar

olarak 3 gruba ayrılıp, her grup için ayrı Koruma Kurulları oluşturulmalıdır. Kuşkusuz bu gruplar, ilgilerine göre ayrı Bakanlıklar bünyesinde kurulmalı ve özerklikleri ile koordineli çalışmaları sağlanmalıdır.

Bütün bunlar, koruma olayının vazgeçilmez nitelikleridir. Bu niteliklerin sağlanması ise, herbirinin dünya görüşü farklı olan siyasi partilerin kuracakları hükümetler ile olası değildir.

"Türkiye Taşınmaz Kültür ve Doğa Varlıklarını Koruma Kurultayları" geleneği, vakit geçirmeden, başlatılmalıdır ●

Korumacılık

M e h m e t Y . A d a m

Korumacılığın kendisinin aykırılığından söylemi de aykırı oluyor, pratiği de.

Korumacılığın kendisinin aykırılığı ise doğaya aykırılığından geliyor. Uzun lafın kisası ölüme karşı çıkmak gibi bir şey. Oysa ölüm, doğanın yeniden üretiminin bir önkoşulu. Canlı ölecek ki onun bedenindeki tüm mineraller, elementler doğaya dönsün, doğada yeniden başlayacak yaşamlara ihtiyaçları olan şeyleri versin.

Şimdi buradan fazla uzaklara gitmeden burnumuzun dibindeki bazı yaşam örneklerini anlatayım. Bunları, ODTÜ Mimarlık Fakültesinin çay ocağını işleten Hasan efendiden ve bir de dayım rahmetli Fuat İtler'den öğrenmişim. Sonra Ayvalık'da zeytin yetiştiricilerinden Anadolu'da, Ege'deki zeytin ağaçları arasında 2000, 3000 senedir yaşamakta olan zeytinlerin yaşamlarının sırnını öğrendim. Ve bunlar taa yıllar önce deprem üzerine çalışırken deprem geçiren geleneksel, kırsal toplulukların, o herhangi bir değişime karşı bilinen tutuculuklarından sıyrılıp çok büyük değişiklikleri ve dönüşümü ister hale gelmelerini gözlemleme sonunda kendi kendime kabullendiğim hipotezimi doğruladığımı gösterdi. Hipotezim, bir parça da sloganlaştırılarak AFET NİMETTİR diye tanımladığım bir şey idi.

Bu afet nimettir hipotezi ilk kez gecekondular ile uğraşırken bu kente gelip kentleşen kitlelerin neden kentleşemediklerine kafa patlatırken geldi. Batı toplumlarının burjuvalaşmaları (kentsoylulaşmaları), toprağa bağlı aristokrasi ile didişmeleri, iç savaşlar, devrimler sonunda olmuş ve bu toplumsal krizler, bunalımlar giderek aydınlanma hareketini ve o da giderek rönesans hareketinin başlatıcısı olmuş. Oysa Türkiye'de koskoca Osmanlı İmparatorluğu dağılırken, çökerken kentli topluluklar doğrudan bireysel yaşamları etkileyen krizlerle karşılaşmamışlar.

Batı 1789 devriminden sonra da kentlerde bir sürü ayaklanma, devrim, iç savaş yaşamış ve bunların herbirinde bu krizi toplumsal olarak aşabilmenin yollarını tasarlamış ve toplumsal yaşamın bu tasarımları aktarmış ve kent topluluğu toplumsallaşarak, bodrumlarda, sığınaklarda hastalarına, yaralılarına, yaşlılarına, çocuklarına ve bebeklerine bakarak, karnını doyurarak, yarasının pansumanını yaparak, ilacını vererek yaşamını sürdürmeyi becerebilmiş. Ve bütün bu hengame içinde gülüp kahkaha atabilen de, aşık olup sevişebilenler de çıkabilmiş. Şiirler, romanlar, öyküler, günceler kaleme alınabilmiş.

Tabii bunlardan bizler, tasarımcılar olarak krizler, felaketler, afetler tasarlayalım da toplumsal dönüşümleri gerçekleştirelim gibi bir sonuç çıkarmak niyetinde değilim. Ama yine doğaya dönecek ve orada yaşanan krizlere bakacak olursak bazı ip uçları görebilirmişiz gibi geliyor. Onun için baştaki derslere dönmek istiyorum. Yani

Hasan efendinin ve dayımın öğrettiklerine.

ODTÜ Mimarlık Fakültesi'nin çay salonuna giderken büyük bir cam ve önünde küçük bir saksıdan çıkan muazzam bir sardunya vardı. Sardunya çok büyüktü ve devamlı çiçek açıyordu. Ben de saf saf 'Hasan efendi buna yazık, altındaki saksıyı değiştirelim de toprağı çoğalsın, iyi beslensin' gibi bir öneride bulundum. Hasan efendi dersini kısaca verdi. 'Mehmet bey o saksısı küçük kendi büyük olduğu için böyle sürekli çiçek veriyor, çünkü bolluk içinde olmadığından kuruyup öleceğini sanıyor ve yaşamın devamı için tohum verme zorunluluğu ile sürekli çiçek açıyor. Meğer onun çiçek açması içinde bulunduğu krizi aşmak içinmiş.

Dayımdan öğrendiğim de çilekler ile ilgili idi. Evinin yanında 5, 6m2 bir yerde çilek yetiştiriyordu. Bir gittiğimde çileklerin dallarını keserken gördüm. Yine ukalalık edip, yazık günah değil mi gibi bir laf ettim. Ve o zaman öğrendim ki çilek büyüyüp dalları uzadığında dal toprağa değdiği yerden kök verir ve yeni bir dal büyötmeye başlarmış, yeni dal da toprağa değdiğinde oradan köklenir ve bir sonraki dalı büyötmeye başlarmış. Ama böyle büyüyen çilek hiç meyva vermezmiş. Oysa toprağa değip oradan yeniden kök salan çileğin dalları kesildiğinde yine yeniden üretimi krize giriyor ve var oluşunu sürdürüebilmek için tohum vermesi gerekiyor. Tohum için de meyva veriyor.

2000, 3000 yıl yaşayan zeytin ağaçlarının da benzer bir öyküsü var. Büyüyüp gelişen, meyva veren ağacı yaşlanınca gövdesinden keserlermiş. O kesildiği yerden ağaç yeni sürgünler verir, dallarını büyötür ve yeniden meyva vermeye başlar ve yıllar boyunca yaşamaya devam edermiş.

Tabii beni hayretler içinde bırakan bu doğa olayları, doğa ile iç içe olan insanlar, köylüler, ziraatçılar, botanikçiler için çok bilindik şeylerdir herhalde, ama onların o çok bildikleri gerçekleri nedense ben ilk defa duyunca hayretler içinde kalıyorum ve o gerçekten, gizemli bir sonuç çıkarmaya çalışıyorum. Bu gizemli sonuç da herhalde afet tasarımcılığı olamaz. O zaman, karşı karşıya olduğumuz durumun farklı bir gözle çözümlenmesi herhalde bize ipucu verecektir.

Tasarım yöntemleri ve yaratıcılık eğitimi üzerine çalışırken bir kavramımız vardı. Yaratıcı huzursuzluk diye. Bu huzursuzluk eleştirel çözümlenmenin akılcılık ile birleştirilmesinden çıkar. Aslında bunların hiçbirini bir reçetenin dökümü değildir. Var olanın yerine olması gereken diye tanımlanan bir alternatif öneren herkesin yaptığı şeylerin sonradan çözümlenmesi ile çıkan yöntem.

Şimdi baştaki konumuza dönecek olursak, Türkiye'de taa Bedrettin Dalan'ın İstanbul Belediye Başkanlığı'ndan beri ve bugün de Kültür

Bakanı olan zatın¹ iktidarından dolayı, sadece Türkiye'nin değil, bütün insanlık tarihinin kültür mirası ciddi bir krizle karşı karşıya. Dolayısıyla sağ olsun Bakanımız ya da diğer yetkililer bizi afetten mahrum bırakmıyorlar. Başka bir deyişle biz tasarımcıların kriz yaratması gerekmiyor. Geriye kalıyor afetten nimeti bulup çıkartmak. Yani çileğin dalı kopartılıyor ama bilmiyoruz, ya da ben bilmiyorum çilek o dalının kopartılması üzerine ne yapıyor da o zamana kadar tohum ve onun için meyva vermezken meyva vermeye başlıyor. Belki, hatta mutlaka botanikçiler ne olupta çileğin meyva vermeye başladığını biliyorlardır ama bizim derdimiz çilek yetiştirmek olmadığından orada olup bitenlere başka bir yerden bakabiliriz. O başka yer de orada yaşamın devamlılığı dürtüsünün bir yeniden üreme biçiminin yetmemesinin başka bir biçimi başlattığını gösteriyor. Bu yaşamın devamlılığı dürtüsü ilkin yaşamın bir değer olduğunu ve bu değerın üretimi için bir biçimin ya da başka biçimin işlevsellik kazandığını gösteriyor.

Dolayısı ile yine taa başa dönüyor ve neyin değer olduğu, neyin olmadığı bilincimize dayanıyor korumacılığımız ya da yeniden üretebilirliğimiz. Bu yeniden üretimin nasıl bir değere yönelik olduğu da bizi bir yol kavşağına getiriyor. Bu kavşakta iki kimlik var. Kimliklerden biri tüketici ve tüketmenin hazzını 'değer' diye biliyor ve eril. Diğer ise sadece üretmenin ve yaşamın devamlılığını sağlamanın hazzını yaşamak istiyor, onun için kolluyor, koruyor ve anaç.

Ve şimdi buradan korumacılığımıza geçecek olursak korumaya çalıştığımız şeye bir daha bakarsak onun sadece bir nesne olmadığını, bir süreç olduğunu görürüz, bu süreç de yaşamın kendisidir ve insana ait olduğu için de kültürdür. Kültürler de Ankara'ya, İstanbul'a, Türkiye'ye özel olamazlar, onlar bir değer iseler aralardaki yaşamlara ait olan değerlerdir. Bu da bir başka dersi hatırlatıyor. Hocamız değerli Doğan Kuban, Tarlabası Bulvarı için İstanbul'un büyük bir kısmı yıkılırken, biz de kendi çabamızla bu yıkımların nasıl olan bir değeri yok edip, onun yerine nasıl olan bir başka değerın konulmaya çalışıldığını anlatmaya çalışıyorduk ve Doğan Kuban hatırlattı 'orada o kültürü üreten yaşam artık var mı ki onun kültürünün örnekleri yaşam şansı bulabilsinler'. O zaman uyandım bizim mimarlar olarak nasıl olan bir kültürün yeniden üretimine aracılık ettiğimize. Bu, olan kültürü, kendisinden başkasını öldürmeyen bir kültür diye adlandırmak gerek. Ankara'da Anadolu Medeniyetleri Müzesi'ni gezerken ağlamaya başladım. Orası bir müze değil bir medeniyetler mezarlığı ve Türkiye'nin uygarlıklar zenginliğinin nasıl katledilerek bir yoksulluk çölüne çevrildiğinin utanç verici sergisi gibi geldi. Ve bu katliamın taa arkeolojik kazı aşamasından başladığına da şahit oldum kazılarda. Her kazı yapan akademik kariyerin uzmanlık alanlarının başkalarına hayat hakkı tanımayan dar görüşlülüğü ile o alan dışındakileri yok varsıyor ve yok ediyor. Günümüze geldiğimizde bu yok var sayıp yok etme tüm alt kültürlere ve onların birlikteliğinden çıkan tarihteki ve bugünkü uygarlığın katliamına dönüyor.

Tufan Arkayin

Tufan Arkayin

Türkiye'nin inşaat sektörünün büyük sermayesinin çoğunluğu geçmişten uyuşturucu, silah gibi nesnelerin kaçakçılığından sermayelerini oluşturmuş gruplar, Özal döneminde bu yaşadığı kazançların Türkiye'deki sermaye birikimi olarak görülmeye başlanmasından sonra özellikle kentlerin tarihi ve kültürel birikiminden dolayı değerli olan yerleri gayrimenkul yatırımları, inşaatlar ve dolayısıyla mimarlık hizmetleri için cazip yerler haline geldi. Biz mimarlar da bu karaparaların aklayıcıları, çamaşırcılar² olarak işe koyulduk ●

NOTLAR

1. Burada duyduğum bir anektodu aktarma gereği duydum. Bir kaç yıl önce İsviçre'de galiba Türk Büyük Elçiliği'nde yapılan bir resepsiyonda İsviçre Denizcilik Dekanı ile Türk Kültür Bakanı tanıştım. Türk Bakan, İsviçre Denizcilik Bakanı sıfatını duyunca gülmüş, İsviçre'li Bakan 'neden güldünüz?' diye sormuş. Türk Bakan da 'İsviçre'nin denizi yok da bakanlığı var. Ona güldüm.' İsviçreli Bakanın yanıtı da 'sizin de Kültür Bakanlığınız var, ama biz gülmüyoruz' olmuş.

2. Bu çamaşırcılık için bir not daha düşmek istiyorum. Galiba bu bizim ve belki de benim bir kaderim. Mimarlık okumaya başladık, yerimiz TBMM çamaşırhane idi. Mezun olduk mimarlara saygı duyulan yer diye Danimarka'ya gittik, mimarlık bürosunda değil, çamaşır yıkama fabrikasında iş bulduk. Şimdi de bu kara para aklama işi (laundering) mimarların işlerinden biri oldu.

Tarihi Çevrenin Korunması Hayal ya da Gerçek

G ö n ü l T a n k u t *

Türkiye’de bu soruna 20 yıldan bu yana (tam olarak 24 yıl) çağdaş bir yaklaşımla eğilinmektedir¹. Bu saptama genelde koruma konusunu Batı’dan ithal ettiğimiz ya da Batı’nın bize ihraç ettiği gerçeğini saklayamaz. Aslında koruma bir hayat görüşüdür. Ancak bir hayat görüşü iç dinamiklerle beslenemiyorsa, bu durum adeta küçük bir grubun üyesi olduğu bir tarikatı oluşturur. Bu grup konuşur yazar, hatta bazen de uygulama yapar ama bir türlü halkın oyuna erişemez. Kamuoyu oluşturmaz.

Aradan 24 yıl geçmesine rağmen biz hala bir olgunun varolma nedenlerini tartıyorsak, bu çok ciddi bir sorunun işaretidir. Gerçek şudur ki; günümüzde koruma uygulanamamaktadır. Gerçekleşen kısıtlı sayıdaki uygulama da kötü örneklerle doludur.

Bunun nedenlerini şöyle özetleyebiliriz.

- Uygulamadaki teknik yetersizlikler,
- Koruma planlarının henüz kendine özgü bir metodik içine oturtulmamış olması,
- Uygulamada imar rantı sorununun çözülmemesi,
- Koruma sürecinde gerçek (reel) olabilirlik sınırlarının doğru belirlenememesi,
- Koruma problematiğinin genişleyen vizyonu,
- Son yıllarda ortaya çıkan bir yeni zorluk olarak, “Özelleştirme” sloganının egemen olduğu günümüzde kamu yararı kavramının can çekişmesi².

Yukarıda sözü edilen negatif veriler sadece korumayı engellemekle kalmıyor, adeta bir karşıt cephe oluşturuyor. Bu cephede kimler savaşıyor ki? Taşınmaz sahipleri , yerel yönetim, merkezi yönetim ve de politikacılar. Niçin savaşıyorlar? Korumayı kişiselleştirerek imar rantına el koymak için. Bu yolda başarıya erişmek için de iki engeli aşmaları gerekiyor. “Kamu yararı ve koruma planlaması” ve de bunun yanı sıra bir dizi yasa ve yönetmelikler.

Ülkemizde kentleşme demokratikleşme çabaları ile örtüştü. Şehir kültürü ve deneyimi olmayan kalabalıkların birikmesi ile kentsel kültür deneyimi, alışkanlığı isteyen kavramlar (koruma) saptırıldı. Kentsel kültür deneyimi olmayan grupların baskısı konuyu algılama biçimine egemen oldu⁴. Halbuki koruma fikrinin çiçek açması için gerekli sosyal ortamın, sosyal çevrenin tam olarak oluşturulması zorunludur. Ancak bu biçimde koruma elitist bir eylem, birkaç kişinin sevinci olmaktan çıkacak ve toplumun yaşamsal bir koşulu statüsüne uzanabilecektir. Zira tarihsel çevrenin korunmuşluğu, insan onuruna yakışan bir varolmanın ön koşullarından biridir. Şöyleki kültürel varlıkların korunması günümüzün globalleşen dünyasında evrensel bir eyleme dönüşmüş ve kültürel farklılaşmaların kabulü ve tanınmasının itici gücü mertebesine yükselmiştir.

Bu açıdan bakıldığında, koruma kentsel, bölgesel, sosyal, ekonomik, çevresel ve kültürel gelişmenin bütüncül bir parçası olacağından, tarihi çevre, kişilerin ve toplumların içinde yaşadıkları dönemde başarılı olmaları için geçmişle bağlarını sürdürmek gereği bilincini uyandıracaktır. Giderek farklı kültürlere saygı ve onların kabulünü gerekli kılarak sosyal stabiliteye ve barışa katkıda bulunacaktır.

Ancak kültürel değerler değişebilirler ve her dönemde eski değerler farklı biçimde ele alınabilirler. Demek ki yaşayan kentlerdeki tarihi alanların korunması değişimin bir cins kontrolü anlamına gelecektir; yeterli kültür mirasının kaynağı değişim süreci içinde öz-verilerini ve güvenilir gerçekliğini koruyabilsin. Özetle süreklilik ve korunmuşluk hissedilebilsin ●

• Prof. Dr. ODTÜ Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

NOTLAR

1. Tarihi çevrenin doku olarak ele alınması, sit kararlarının doğması 1973 çıkışlı 1710 sayılı yasa ile başlar.
2. Sürdürülebilir koruma ağırlıklı olarak kamu yararının kabulüne dayanmaktadır.
3. Plan zaten tanım gereğince kamu yararına bir belgedir.
4. Değerli bir korumacı Hocamıza göre bizde toplum tutucud, ama korumacı değildir hatta yıkıcıdır.

Türkiye'deki Koruma Söylemine Aykırı Sorular

G Ü L A s a t e k i n *

Aykın bir koruma söylemi mi, koruma söylemindeki aykırılıklar mı sorusunu kendime sormaya başladığımda, koruma alanında uzmanlaşmış bir mimar olarak aykırılığı giderek kendimde -kendi şahsımda- ve bu alanda evrensel doğruları Türkiye söyleminde hayata geçirmeye çalışanlarda buldum.

Bu nedenle de, "aykırılık" tanımını Türkiye'nin neredeyse genel-geçer hale gelmiş koruma kavramlarına göre yapmaya çalıştım. Bu genel çerçeveyi de yine ancak kendi koruma yaklaşımına oranla aşağıdaki niteliklerle tanımlayabildim. Korunacak yapı/alanların seçiminde ilkel yaklaşımın çok çeşitli ölçütlerle kısıtlandığı, bir bütünlükten çok tekil örneklerle yönelmiş, minimize edilmiş bir yaklaşım bugün Türkiye'de geçerlidir.

Koruma kuramı genel tartışmalarda dünya genelinden kopmamış bir görünürken, hemen her korumacı uluslararası anlaşma-sözleşme-belgenin altında Türkiye Cumhuriyeti'nin imzası varken, uygulamanın hiç de aynı paralelde gerçekleşmesinin gerekmediği bir Türkiye korumacılığı söz konusudur. Konuyla ilgili yasal-yönetmelik çerçeve ile birlikte Anadolu'ya yaygınlaşmış ve konularında özelleşmiş kamu kurumları var ise de, uygulamalarda inanılmaz zenginliklerin sergilendiği bir ortam söz konusudur. Kültür varlıklarının değerleri ile koruma müdahalelerinin karmaşık birlikteliği nedeniyle, koruma adına bu varlıkların yıkılıp yerine eskiymiş gibi yeni benzerlerinin yapıldığı, bunun da her türlü koruma kısıtına kaçamak noktası oluşturduğu, bu garip-melez mimarinin kuramsal doğruya dönüştüğü bir Türkiye söylemi oluşmuştur.

Koruma olgusunun gelişmeyi durdurduğu, kişilerin özel mülklerine "çivi bile çakamadıkları", böylece her türlü haklarının kısıtlandığı savının devlet katında bile kabul gördüğü, kişisel hakların toplumsal haklarından, kültürel sürekliliğin sağlanması açısından üstün olduğunu demokratiklik ve eşitlik adına savunulduğu bir koruma yaklaşımı vardır.

Her politik görüşün uzlaştığı tek konunun koruma adına korumadan nasıl ve ne denli taviz verilebileceği olduğu, bu sistemin giderek olumlandığı bir Türkiye ortamı söz konusudur. İşte, ülkemizin koruma adına geliştirdiği ve genellediği bu çerçeve içinde koruma uzmanı mimarların konumunun aykırılıklarını ancak bir sorular dizisi olarak sıralayabildim:

Her tür ayırmacılığın yaşandığı ülkemizde bu topraklarda yaşamış her kültürün yeraltı, yerüstü ve su altındaki ürünlerini hiç bir ayırım gözetmeksizin, döneminin özelliklerini gösteren bir belge olabildiği koşulda korumaya çalışmak ülkenin koruma söylemine aykırı değil midir?

Bu tanımı taşınabilir ve taşınmaz kültür varlıklarına yaymak, doğal değerleri çoğunlukla sorumlu kuruluşların bıraktığı noktadan yola çıkarak korunacak değerler bütünü olarak algılamaya çalışmak genel koruma söyleminin dışında kalmak demek değil midir?

"Nasıl Koruyalım?" sorusuna genel Türkiye söyleminden farklı yaklaşım yeni-eski ilişkisinde evrensel doğruları uygulamaya aktarmak aykırılık değilse nedir? Konuya mimari proje ölçeğinde yaklaştığımızda ise: Bir geleneksel konutu yıkıp yeniden "restore ettiğinizde" bir mimar olarak elinize geçen tasarım şansını hayal edebiliyor musunuz? Yapının parsel içindeki yerini değiştirmekten başlayabilirsiniz. Bu yapının kütlelerini kendi mimari beğenileriniz ve malsahibinin istekleri doğrultusunda değiştirebilirsiniz. Yer altına bodrum kat(lar), yer üstüne ister yarım ya da tüm katlar ekleyebilir, plan gerektirirse genişleyebilir, canınız isterse cepheleri gönlünüzce "güzelleştirebilirsiniz". Bu da size yetmiyorsa, rant bu denli küçük oynamalardan fazlasını gerektiriyorsa alt katta yine güzelleştirdiğiniz eskiymiş-gibi yeni cephenizi tasarlar, üstüne modern-postmodern, vernekülarist, neoklassisist, dekonstrüktivist ya da her neyse ağız tadınız, gökdelenler dikerek eski-yeni uyumunu koruma adına yapabilirsiniz. Tüm bu girdiler çok daha heyecanlı tasarım deneyimleri için size yeni ufuklar açabilecektir. Böylesi zengin bir mesleki doyumu koruma adına yapmak dururken, birilerinin daha önce pek de düşünmeden yaptıkları plan şemasına kısıtlanmak, konut işlevine bağlanıp tekdüzeleşmek, ahşaplardaki böcek ve çatlaklar gibi ufak tefek önemsiz detaylara çözüm aramak, özgün kerpiçin nasıl korunabileceği konusunda dertlenmek sizce aykırılık değil midir? Eskiymiş gibi yeni, gıcır gıcır binalarda her türlü işlevi gönlünüzce çözümleyebilmek, modern-postmodern yaşam koşullarını teknoloji harikaları ile çözümleyip muhteşem nostaljik mekanlar yaratmak, bunların çoğuna da mimari jargonla rekreasyon ve gastronomik işlevler vererek yepyeni ortamları yaratabilmek gibi mimarca işler varken, tarihi araştırma yapmak için tapu dairelerinde, kütüphanelerde zaman harcıyıp kapının özgün detayı ile geçirdiği dönemlerin ne denli kültürel belge oluşturduğunu tartışarak, toplanan belgelerin hiç de gerekli olmayan "aksesuar" restitüsyon projeleri üretmek ve bilgilerin güvenilirliğini hassas terazilerde ölçülür doğru ölçütlere oturtmak çabası sizce Türkiye'deki koruma söyleminde aykırılık değil mi?

Hepimizin "en büyük mimar" olduğunun tartışmasız doğru olarak kabullenildiği bir mesleki ortamda, en güzel, en başarılı, en mimarca çözümü koruma adına tasarlamak dururken daha önceki dönemlerde yapılan mimari ürünlerin dilini anlamaya çalışmak, günümüz gereksinimlerinin gerektirdiği mimari çözümlerde mütevazı olmaya çalışıp kültür varlığının mimari niteliğini bastırmayacak çağdaş çözümler için boğuşmak aykırılık değil mi?

Bir binayı 2. derece korumak

Bir yapıyı şöyle fotoğraflayıp bir iki en-boy ölçüyle, hatta amaçladığınız "restorasyon" projesine uygun röleveller için minimum zamanı harcadıktan sonra esas emeği tasarım alanında harcamak, nitelikli bir ürün yaratmak dururken metreleri, fotogrametri aletlerini, teodolitleri, su hortumlarını ve bir sürü diğer malzemeleri sırtlayıp milimetrik ölçü almak uğruna o kıymetli zamanı arazide sürünerek geçirmek sizce Türkiye koruma söylemine aykırı davranmak değil mi?

Çevre ölçeğinde çalışırken, turizmin, kentsel gelişmenin erdemlerinden yararlanarak nostaljik kent mekanlarında keyifli işlevler tasarlamak turizmi çekmek için gerekli düzenlemeleri yapıverip bir kalkınma hamlesine omuz vermek dururken, bu mekanların bir yaşam biçiminin fiziksel simgeleri olduğu, bu kent parçalarının farklı işlevler için potansiyeller taşıyan kabuklardan öte anlamlar taşıdığını savunmak, bu alanlarda yaşayanların da koruma olgusunun ayrılmaz girdisi olduğunu savunup sosyal anketlere, tuvaletlerin havalandırma sorunlarına, sosyal yaşamın sağlıklılaştırılmasına kafa yormak aykırılık değil midir?

Koruma söyleminin yurt sathına yayılmasından mutluluk duyup bu bağlamda yeni yeni projeler üretmek ve kendi mimarlık ürünlerini verebilmek dururken bu konuda başka kişilere de eziyet edip uzun ve yoğun eğitim programları uygulamak, bunları da daima yetersiz bulup fazlasını istemek acaba aykırılık değil midir?

Koruma söyleminin doğrularının özgünü korumak olduğunu düşünüp, Türkiye'deki yıkım ve yeni yapımlardan rahatsız olup, "gelecek nesillere mimari kimliğimizin doğru aktarılabilmesi" gibi aykırı bir söylemle Koruma Kurullarında görev alıp Kültür Bakanlığı ve meslektaşlarımız da dahil herkesin boy hedefi olmayı bir de gönüllü kabullenmek sizce Türkiye'deki genel koruma söylemine aykırı değil midir?

Izmir'den 2. derece bir koruma örneği daha...

Tüm bunlara karşın bazı genç meslektaşlarımızın bu aykırılıkları öğrenebilmek için ömürlerinin ve meslek hayatlarının çok uzun bir bölümünü -en az 3 yıl- bir "Y. Mimar" sözcüğü için harcamaları daha da aykırı değil midir?

Bu sorulara yanıt aramayı hiç düşünmedim. Korumaya gönül verip her ortamda savaşımını sürdüren meslektaşlarımızın da bu soruları sorup, yanıt aradıklarını hiç sanmıyorum. Galiba esas aykırılık şu ki, koruma kavramının evrensel doğrularının Türkiye'deki koruma söylemini oluşturduğu bir gelecek hala bekleniyor. Sanırım o günlere ulaşıldığında, bir başka "aykırılıklar" dosyasında detaylardaki çözüm farklılaşması, kullanılan ahşap koruma malzemesinin yan etkileri, yeni ekin mimari dilinin kültür varlığının mimari diliyle uyumu/uyumsuzluğu gibi konuları tartışabileceğiz. Önemli olan, o günlere ulaştığımızda elimizde hala bunları tartışabileceğimiz kültür ve doğa varlıklarının kalabilmesi... ●

• Doç. Dr. ODTÜ Mimarlık Fakültesi Restorasyon Ana Bilim Dalı

"Arsasını sattığımın..."

**Necdet Teymur
30 Aralık 1996**

"Kuş penceresi"

**Necdet Teymur
30 Aralık 1996**

“Koruma” Konusunda Spekülatif Değınmeler

H a s a n Ö z b a y

“Koruma” kavramının sözcük karşılığı “aynen saklamak” olarak ele alındığında, bu beni bir mimar olarak çok fazla ilgilendirmiyor. Ama, var olan bir mimari ürünün (konumuz mimarlık olduğu için) günlük yaşantımızın içine katılarak yaşatılması / kullanılması beni ilgilendiriyor.

Mimarlık okullarımızın restorasyon ana bilim dalları bunun tam tersi bir yaklaşım sürdürse bile.

Akademik Tavırlar...

ODTÜ Mimarlık Fakültesi Restorasyon Ana Bilim Dalı bunlardan bildiğim bir örnek. Burada lisans üstü düzeyinde verilen eğitim sonucunda üretilen tezler ise eleştirdiğim bu yaklaşımın tam kanıtı. Bölümde restorasyon tezi adı altında öğrencilerden neredeyse sadece kapsamlı röleve çıkartmaları ve restitüsyon çizimlerinin hazırlanması bekleniyor.

Bireysel Tavırlar...

Bir mimari değerin günümüzde aynen saklanması bugün ülkemizde akademik çevrelerde yaygın kabul gören genel bir yaklaşım. Çoğu kez “şimdi bu mimarlar birşey yapar ve eseri koruyacağız diye bozarlar” şeklindeki anlayışın frenlenmesi sonucunda, koruma salt “saklama” olarak kabul görüyor. Hatta daha vahimi, mimarlık üretiminin dışında bir alan olarak varsayılıyor.

Bunu somut olarak Üsküdar Meydanı Yanışması'nda yaşadık. Üsküdar'ın trafik nedeniyle yok edilen dokusunu günümüz dili ve değerleriyle yeniden kurmayı öneren projemiz için Doğan Kuban “Ben Sinan'ın yapısı yanında yapı yapacak adam tanımıyorum” diye yorumda bulunmuştu ¹.

Oysa aynı Kuban başkalarında görmediği hakkı Sinan'ın Tahtakale Hamamı için kendisinde gördü. Sonuçta kubbeli bir mekanın altını dükkanlarla doldurarak yok etti ve bunu ortama restorasyon diye sundu. Hocamız olduğu için olsa gerek, akademik çevreler bu uygulamayı suskunlukla karşıladılar.

Bugün konuyla ilgili akademik çevreler “koruma”yı özelleşmiş ve kendi tekellerinde bir alan olarak görme eğilimindedirler. Bu eğilim eskiyi günümüzde de yaşatma çabalarını önlemiş ve deneyim kazanılmasının önünü tıkamıştır. Eskinin “aynen saklama” anlayışı dışındaki koruma yaklaşımları, neredeyse “vatan hainliği” ile eş tutulmuştur.

Örgütsel Tavırlar...

1991 yılında merkezi New York'ta bulunan NIAE'nin (Ulusal mimarlık Eğitimi Enstitüsü) William Van Allen adına, öğrenciler arasında açtığı uluslararası fikir yarışmasına gösterilen tepkiler yukarıdaki iddiaya iyi bir örnektir. Bu yarışmanın konusu Ayasofya ile Sultanahmet Camisi arasına “Doğu Batıyla Buluşuyor” teması çerçevesinde tasarlanacak bir kültür merkezi tasarımı idi. Bu fikir yarışması başta Mimarlar Odası olmak üzere ciddi tepkilerle karşılandı. Bu tepkilerden biri kendini şöyle ifade ediyordu: “YÖK'ün 15 Ocak 1991 tarih ve 0593 sayılı yazısından okuyalım; (NIAE'nin) düzenlediği yarışmada, konunun İstanbul olarak belirlendiği; ve mimari projenin Sultanahmet Camii ile Ayasofya arasında kalan arsada, Batı ile Doğunun birleştiği noktada,

antropoloji konusunda bir merkezin proje çizimini konu aldığı bildirilmektedir. Evet. Yanlış okumuyoruz. Amerikalılar Batı ile Doğu'nun birleştiği 'nokta' olarak Sultanahmet ve Ayasofya'nın 'arasını' seçmişler ve dünyadaki tüm mimarlık öğrencilerini bu tarihi meydana 'bir yapı projesi' tasarımları için 'yanıştırmaya' karar vermişlerdir. 'Şikago - Ankara - YÖK' üçgenini kuranlar da bu 'talih-siz' yer seçimine hiç karşı çıkmadan, İstanbullu öğrencilere 'Haydi siz de yanışın!' diyebilmişlerdir... Tarihe ve kültüre karşı, böylesine bir duyarsızlığın önde gelen sorumlusu kimdir?...²

Fikir yarışması için düşünce üretilmesini dahi yasaklamak isteyenler, yarışma sonuçları görülüp, yarışmaya Türkiye'den katılıp, 2. olan Ela Çil'in Bizans dönemi tarihi kalıntılarını değerlendirerek yer düzlemi altındaki önerisini görünce konuşmama sağduyusunu gösterdiler.

Ülkemizde “Koruma”ya karşı tutucu akademik kılıklı yaklaşım kısaca “bir ben bilirim, benim dışındakiler ise anlamaz” şeklinde özetlenebilir.

Bazen Bir “Adam” Yetebiliyor

Koruma konusunda bizim de birkaç deneyimimiz oldu. Bunlardan kendi mesleki yaşantımız içinde en önem verdiğimiz örnek Urla Kültür Merkezi projesidir. Biz 19. yüzyılda yapıldığı tahmin edilen ve birbirine bitişik, biri yağ imalathanesi (yağhane) diğeri imalathane sahibinin altı dükkan, üstü konutu olarak kullandığı iki binanın yanması sonucunda geriye kalan 4 duvarı bir kültür merkezine dönüştürdük. İşlevin gerektirdiği ekler de yaparak Anıtlar Kurulu'ndan zor da olsa onay aldık. Ancak bütçesi küçük bir belediye olan Urla Belediyesi projeyi henüz gerçekleştiremedi.

Tescilli dahi olmayan bir geç dönem yapı kalıntısının kültür merkezine çevrilmesi niyetinin (yerine çarşı, konut vb. yapmak varken) Urla halkının özgün iradesinden çok, aydın bir Belediye Başkanının, Bülent Baratalı'nın kişisel çabası olduğunu hatırlatmak, hakça olacaktır.

Aynı Urla'nın kentsel sit kararı olmaksızın, uzun yıllar Baran İdil'in hazırladığı imar planı ile, korunması gibi. Kentsel ölçekte koruma anlayışı da irdelenmesi gereken önemli bir durumdur. Ancak konuyu çok genişleteceği için bir hatırlatma yapmayı yeterli görüyorum.

Muhafazakar Yıkıcılar

Bu noktada ise “koruma” kavramına toplumun bakışı ele alınmalıdır.

Toplumumuz koruma olgusuna siyesi düzlemde ilginç bir tepki göstermektedir. İlerici kesimler koruma'dan yana, tutucu kesimler ise koruma'ya karşıdır. (Kayseri Büyükşehir Belediyesi'ndeki RP'li yönetimin kentteki eski dokuyu yıktırmasını hatırlayalım.) İlginç bir tezat gibi görülen bu durumun temel belirleyicisi eğitim düzeyidir. Eğitim düzeyi arttıkça korumacılık anlayışı gelişmekte, azaldıkça ise duyarlılık ve yıkıcılık had safhaya ulaşmaktadır.

Herşey gibi ●

NOTLAR:

1 Kuban bu sözleri proje sergisi esnasında proje müelliflerine söyledi.

2 YÖK'ün Sultan Ahmet Arsası, Oktay Ekinci, Cumhuriyet 13.4.1991

Yapılagelene İlişkin “Muhalefet” Şerhidir!

E m e l G ö k s u *

“Tarihi gereksiniyoruz, ama bilginin bahçesinde aylak aylak gezinen bir şımarıginkinden farklı biçimde”.

Nietzsche: Tarihin Yaşam İçin Yararı ve Zararı Üzerine

SORULAR:

- “Aykırı” nedir?
- “Aykırı düşünce” ya da “aykırı eylem”e gereksinim var mıdır?
- Her “aykırı” olan “uygun” mudur?
- Hangi durum ve koşullarda, olanın dışında “yeni” olduğu iddia edilen bakışlar ortaya çıkar?
- Bunların ne kadarı gerçekten halen olmakta olanın dışına düşmekte, yani onu aynen yeniden üretmemektedir?
- Yoksa da “aykırı” diye ortaya konulan düşünce ve eylemler gerçekte, olmakta olanın evrilip-çevirilip yeniden sunumu mudur?
- Bu durumda, mevcut gerçeklikten yola çıkarak oluşturulan her bakışa “aykırı” demek olası mıdır?
- Bir başka anlatımla, salt mevcut gerçekliğin çizdiği sınırlar içinde kalınarak, “aykırı” bir söylem oluşturulabilir mi?
- Peki o zaman “aykırı söylem”ler nerelerde gizli?

SORULAR YOLUYLA YANITLAR:

Bütün soruların yanıtı, sorgulama alanı her ne olursa olsun, ayaklar mevcut, yani olup gitmekte olana basmakta inatla direnilerek vermeye çalışıldığı sürece, “aykırı” olmaktan uzaklaşmaya devam edecek. Kendimizi adım adım “aykırı” olana yaklaşıyor zannederken, kendimizi pek de “aykırı” bulurken ve de düşüncelerimizle “farklılığı” nedeniyle gurur duyarken, geriye dünüpte ürettiğimiz düşüncelerin pratiklerine bakarken, nasıl olup da varolanı üretmekte olduğumuzu, bu tuzağa nasıl olup da düşüverdiğimizi, eleştirdiğimiz düşünce ve pratiklerden nasıl olup da hiç de “farklı” olmayan sonuçlar aldığımızı anlayamayacağız. Aslında sorun olarak tanımladıklarımıza/ tanımlananlara ilişkin gerek düşünsel gerekse pratik çözümler üretirken hiç de böyle sonuçlar beklememiştik/ummamıştık: Evet, ürettiğimiz düşünceler, belki büyük büyük lafların arkasında gizli olan büyük büyük felsefelerden yola çıkmıyordu, ama “aykırı”ydı işte, ya da “farklı”ydı diyelim. Hatta ilk ortaya attığımızda, bu düşüncelerimizin kimi çokça “tepki” almış-karşı çıkmıştı; kimine “haklı” olduğu yönünde taraftar ve destek toplamıştık; kimi içinse “cesur” kararlarımızdan ötürü çevremizde “alkış”la karşılanmıştık. Bu bile “aykırı” olduğumuzu göstermeye yetiyordu.

Örneğin, çok da iyi niyetliydik, yaşadığımız kentin bilmem kaçınıcı yüzyıldan kalan en önemli hanının yıkılıp yeniden inşa edilmesine ve “turistik amaçlı kullanımına” karar verirken. Ancak “turistik amaçlı kullanımına” ayrılan birimlerin neden boş durduğunu ya da açılan dükkanların bir süre sonra neden kapandığını, yani kentli tarafından kullanılmamakta direnildiğini, benimsenmediğini anlayamadık. Hatta varolan bir sorunu çözmeye, yani kullanılmayan ya da kötü kullanılan bu yapılar “kullanılabilir” hale getirmeye çalışırken yarattığımız yeni bir sorunu, yani “kullanılmazlığı” çözmeye yönelik yeni çözümler üretmek üzere “bilimsel” toplantılar düzenleyip “yeni”, “aykırı” ve “farklı” düşünceler arayışına bile girmiştik. Nitekim bilimsel temelli bu arayışlarımız sonuç vermiş, yapı ve birimler kullanılmaya başlanmıştı. Ama yokedilen bir kültürün ve malzemesiyle, teknolojiyle, işçiliğiyle ortadan kaldırılan bir otantizmin karşısına koyduğumuz bu mekanlara, işlevlere, değiştirilen alışkanlıklara, artık başkaca kıyaslayabileceği alternatif mekanların, alışkanlıkların kalmaması nedeniyle insanların “**razı olmak**” zorunda bırakıldığını göremedik.

Bir başkasının “restorasyon”u sırasında onu daha “kullanılabilir” kılmak için yapıyı, sadece bir diş budak olarak görüp “yeni” bir mekansal kurguyla ve “çağdaş / modern mimari anlayış ve teknolojiyle” tümüyle değiştiren projelere imza atarken de iyi şeyler düşünüyorduk. Dahası, tarihin bir noktada somutlaşmış referansının, diğer tüm yapısal elemanlarının “**bağlam**” ından koparılıp atıldığı ve mekansal-mimari kurgusunun tamamen değiştirildiği suçlamalarını, “yapıyı bir de şimdi gidin görün, eski haliyle kent merkezinin ortasında virane kalması daha mı iyiydi” diyerek susturmuştuk. Aynı yapının her ne kadar mekansal kurgusu değiştiyse de, diğer mekansal parçalarına oranla görsel anlamda “**değerli bularak seçtiğimiz**” dış cephenin “en önemli parçası” olan kapı üstü kitabesinin sorumlu mütaahhidin indirmesini ve bir köşeye atmasını sorumsuzluk olarak nitelendirip, tekrar yerine koydurmak için tüm gayretimizi göstererek “koruma bilinç ve sorumluluğumuzu” kanıtlamaya, herkese bunun ne kadar önemli bir çaba olduğunu doğrulatmaya uğraşıyorduk.

Ya da koskocaman-devasa binalara yapışık küçücük yalı cephelerini tasarlarken, bir zamanların toplumsal, ekonomik, etnik, dinsel söylemlerini “**temsil**” eden bir “geçmiş”in mekansal ifadeleri olan yalılarını yoketmiştik, ama hep “vatandaşın mağdur olmaması için”, “mevcut imar planının verdiği müktesep haklara sadık kalarak” çözümler

üretmiştik ve bu yolla "koruma bilincinin artırılmasına katkı"da bulunmuştuk. Vatandaşın "katı kurallar" nedeniyle "korumaya karşı tavır almaması" için kararlarımızı "yumuşatmış"ık.

Cumhuriyet ideolojisinin bağrından çıkan, şimdilerde en büyüklerden, bir büyük girişimci / yatırımcının sermayesinin ilk birikim semelerini gördüğü, üzerine kitap yazılmış binasının artık "Şifa" değil "Loft" dağıtmasını olağan karşılarken, "Şifa" dağıtan yapının artık "sürdürülebilir" olmayan fonksiyonunun sahibince göz göre göre değiştirilmesine "mülk hakkına saygı" düşüncesi ile suskun kalmış, müdahale edememiştik. Her ne kadar bina, içinde "geçmiş"te mekan yoluyla "temsil" edilen bir söylemin, İzmir'in ve büyüyen/gelişen Türkiye'nin sermayesinin tarihini anlatan bir faaliyeti değil, bugüne referanslı bir fonksiyonu barındırıyor olsa bile sonuçta yapı işte yerinde duruyordu. Bugün artık söz, bugünün tüketim kültüründe değil miydi? "Süzülmüş bir birikim geleneği"ni ifade eden her kültürel ürün gibi o da yerini er ya da geç "bugün"ün gereklerine bırakmak zorundaydı. Hem artık kim el yapımı ilaç meraklısıydı ya da o yapı yoluyla sembolize edilen, temsil edilen "Türk sanayinin gelişiminin tarihini" öğrenmek isterdi; "bırakınız yapsınlar"dı.

Ve 19. yüzyılın ikinci yarısında dışa bağımlı sermaye birikim sürecinin tarihini anlatan, Cumhuriyet döneminde ise İzmir'in kendi direniş kültürünün bir kesiti olarak tarihine yazdığı Demokrat Partinin kuruluşunun ilk gizli toplantılarının yapıldığı, her dönemde "akşamcılar"ın gözdesi olan çıkmaz bir sokağın dibindeki eski incir deposunun başına gelenlerden de biz sorumlu değildik herhalde. Bizi ve tüm aldığımız kararları "şartlar" zorlamıştı. Uluğ Amca'nın sağlığında, yıkılmasını önlemek için sabahlara kadar fenerlerle başında bekleyerek, önce "geçmiş"in herşeyi dümdüz eden meşhur Belediye Başkanına, daha sonra yarısının otopark olmaması için bizatihi Belediye'ye, en nihayet de tamamının işhanı olmaması için diğer mülk sahiplerine verdiği tüm mücadele, yapının "değerlendirilme"sine "karşı çıkmaya" yönelikti. Bu insanca ve umutlu bireysel bilinci ve direnişi "daha fazla rant elde etmek" kaygısı sanarak, kendisine yapısının yerinde işhanı yapılması yönündeki diğer mülk sahiplerince yapılan başvurunun olumlu karşılandığını "müjde"leyen "karar verici-korumacının" sözleri karşısındaki umutsuz bakışa o zaman bir anlam verememiştik belki, ama bu kararın onu çok memnun etmesi gerektiğini düşünüyorduk. Ölümünden sonra mirasçılarının onun ve yapının hatırasına hürmeten eski yapının yerinde yükselen yapının "yeni" duvarında, "eski" yapının sadece bir duvar kalıntısını dikdörtgen bir tablo içerisinde çerçeveleyerek yapının kullanıcılarına "animsatması", hep "yeni" ve "değişik" düşüncelerdi. Ama tüm çabalara karşın, anlayamıyorduk, insanlar neden hala buraya gelip gitar dinletisi eşliğinde değil de, ister yağmur, ister çamur olsun camî önündeki meydana yeralan o salaş kahvede ya da hemen 200 metre ötede inşa edilen şeffaf asansörlü, herşeyiyle sıfır, "yeni ve modern" plazalarımızdan birinde sigara dumanları altında çay, kahve içmeyi tercih ediyorlardı. Yoksa da insanlar, her ne kadar "bilinç düzeyleri düşük" bile olsa, ister bugüne ister düne ait olsun "sahici" mekan ile eskiye yeniymişcesine sunmaya çalışan "yapma" mekan arasındaki farkı duyguları ile ayırtılabiliyorlar mıydı? Kandırmacayı, aldatmacayı biz "bilimadamları"ndan önce mi hissediyorlardı? Yoksa da "tüketici eğilimleri" miydi işte!

Ama olsun du, hepsi de güzel "proje"lerdi, her şey günün gereği içindi. Her "yeni" düşüncede olduğu gibi "yanlışlarımızı deneye deneye öğrenecektik, hiç olmazsa birşeyler yapıyorduk iyi-kötü, en azından anlaşılabilir büyük laflar etmiyorduk, katı ve bağnaz korumacılık değildi bizimkisi, zaten fazla radikalliğin ve fanatikliğin de alemi yoktu". Ayrıca belki bir kaçının özgün, otantik, kimliği ve tarihsel referans olma özelliği bu yolla yokolmuştu, ama "benzerler"inden daha çok vardı, şimdi sıra "öteki"lerdeydi.

Sonuçta, diğerlerinden "fark"ı olmayan bir gerçeklik ürettik. Evet, biz sadece mekanı, işlevleri ve alışkanlıkları değiştirme yoluyla kentin ve kentsel mekanın hem kendisini hem de "esans"ını yoketmekle kalmadık, yeni bir toplum tasarladık. Bu nedenle de yine "aykırı", "farklı" ve "yeni" olan düşüncelerin arayışına girdik. Her karar bir deneyimdi, bir öğretiydi, ama birçok insan için bu bile olamadı. Bu pratikleri bir öğreti ve kendini yeniden sorgulama olarak almayanlara değil sözüm; onlar için söylenecek sözler tükendi, durduğumuz gerçeklik zemini de aynı değil zaten, nitekim onlar aynı heyecanla yeni yoketme deneyimlerini sürdürüyorlar, kendi pratiklerini zenginleştiriyorlar. Ama benim gibi düşünenler bugünün tarihini de böyle yazdığımızı öğrendi: geçmişin varolan söylemlerini deşifre etme olanağı veren mekana ve süzülüm birikim geleneğine bugün ne kadar pragmatik yaklaştığını, böylelikle bugünün "pragmatik söylemin mekan"ını ürettiğini gördü. Geleceğin geçmişi olarak bugün, bu bakışları bizler nasıl aklamıyorsak, geleceğin tarihçileri de bugünü "muhalif" bakışlardan hareketle sorgulayacaklar. Her ne kadar bugünün muhalif bakışları "felsefi, büyük ve anlaşılabilir laflar" etmekle ve "fanatiklik"le suçlansalar bile.

I. Neden "Farklılıklar"?

Gerçekte "aykırılık"lar, "muhalif tavır alışlar" açıkça telaffuz edilmese, yani fiili hale gelmese bile her zaman var. Ancak ne zaman olmakta olan, varolan aksamaya başlıyor, "karşı görüşler" ortaya çıkıyor, fiilleşiyor. Ya aksamayı, krizi onarıyor ve herşey olmakta olduğu gibi devam ediyor, yani bunalım aşıyor, ya da varolan tepetaklak oluyor ve artık "hiçbir şey eskisi gibi olmuyor". O zaman şunu söylemek mümkün: "Karşı" olan görüş her zaman "aykırı" olmuyor, her ne kadar kendini öyle nitelendirse bile olup-gitmekte olanı değiştirmeye yetmiyor. "Aykırılık" ancak ve ancak olagelen, yani sürüp gitmekte olanı bir kopuş olduğu sürece "aykırı"dır. Temelini, **olmakta olanın eleştirisi** üzerine kurmakla beraber, eleştirdiği görüşün içinden çıkarak, yani bugünkü gerçeklik üzerine kurgulanmış bir bakışla değil, asimetrik bir noktadan gerçekliğin yeniden algılanması ve sorgulanmasıdır.

Bu durumda, "aykırı" olarak nitelenen her bakış, görüş ve eylem, varolan gerçekliğin algılanmasına ve kavranmasına "yeni" bir katkıda bulunuyor. Bir başka deyişle, gerçeklik bir bütün olarak zaten var; ancak biz belirli bir kurgulayışla ele aldığımızda bu gerçekliğin sadece bir yönünü kavrayabiliyoruz, bütünün diğer varolan parçalarını bilerek ya da bilmeyerek dışlıyoruz. İşte "aykırı" olan bakışlar, düşünceler, eylemler bize kavrama, anlama ve algılama alanı dışında bıraktığımız gerçekliğin diğer yönlerini gösteriyor. Gerçekliği yeniden tanımlamamıza olanak verecek her "aykırı" olan, bizim kendi öznel tarifimiz içinde yeralan bütüne eklenen bir parça olarak bizim kavrayışımızı yeniden sorgulamamızı nedeniyor. Eklenen her parça sonunda başlayan sorgulama, olmakta olanın "aynen" sürüp gitmesini engelliyor, "arza" ya da "kriz" yaşıyor, değişim ya da dönüşüm gerçekleşiyor.

Olguların kendileri arasında benzerlikler ya da tekbiçimlilikler anlayışına dayalı bir "pozitif" tasarım, yani davranış örüntülerinin değişmez olduğu öngörüsü, belirli türden durumları hep yeniden üreten bir durumun varolduğu inancı ile temelleniyor. Oysa toplumsal düzenler tarihsel olgulardır ve hızlı ya da yavaş kaçınılmaz olarak dönüşmektedir. Bu temelde kurgulanan bir bakış, geçmişin ya da bugünün bazı özelliklerini "genel" bir biçimde tanımlamaktan öteye gidemiyor. Öte yandan bir tarihsel olgu olarak toplumsal düzenin aksayan yönlerinin giderilmesi (telafi edilmesi) yoluyla yeniden devamını sağlayan ya da değiştirmeye yönelik müdahalelerin yansıyan yüzünü gösteriyor. Olmakta olanın değiştirilmesine, dönüştürülmesine yönelik yeni seçme-

lere olanak vermiyor: Olup gitmekte olana "**razi olmak**" zorunda bırakıyor.

Eğer geçmişin (tarihin), olguların ve bireysel öznel deneyimlerin üstüste yığılmışlıklarından oluştuğunu kabul ediyorsak, olup gitmekte olan (aktüel) gerçekliğe ilişkin şu sorgulamayı yapmak zorundayız:

- Geçmişin tarifi sadece genellenebilir, birbirine benzer, aynı olanlar üzerinden yapmak olası mıdır?
- O zaman biz, bugüne ulaşmış bir mekansal, fiziksel gerçekliğin içindeki yapısal elemanların birbirine benzer olanlarının bazı örneklerini "**değerli bularak seçmek**", ayıklamak ya da "**geleneksel**"dir diye atıfta bulunarak "**geleneksel**" diye tarif ettiğimiz, yani bizim "**öznel yargılarımız**"la belirlediğimiz, bizim "**değer**"lerimizle yüklü kriterlere uymayanları yoketmek hakkını kendimizde nasıl görüyoruz?
- Bize bu yetkiyi ve hakkı kim verdi?
- Böylelikle biz geçmişin (tarihin) bilgilerini, belgelerini, birikimini kıscası gerçekliğini çarpıtmış olmuyor muyuz?
- Bu, eksik bilgiler ve belgeler üzerinden yeni bir geçmiş (tarih) tasarımı değil midir?

II. Geçmişe Yüklenen Anlam Ne Olmalıdır?

Maddeyi değiştirerek tarihini yapan insan bu değiştirme süreci içinde gözlemlerini derleyip toparlamakta ve zaman içinde bu olgulara ilişkin deneyimlerini biriktirmekte ve tarihi bu gerçekler yığınıyla yaratmaktadır. Bu gerçekler "tarih" denilen olguların sürecini oluşturan içeriklerdir.

İncelenen olgu her ne olursa olsun, eğer temel çaba "bugün"ü anlamak kaygısından hareketle "geçmiş"e yönelmekse, araştırmanın odak noktasını "zaman" kavramı oluşturuyor. Zaman içinde yayılan olgular, gerçekte düzensiz ve sürekli olmayan bir karakter taşımaktadır. Oysa bu olgular, klasik bir bilim anlayışıyla incelendiğinde seçilmekte, düzenlenmekte, bir araya getirilerek tasniflenmekte ve sürekli-düzenli oldukları yönünde çıkarsamalar yapılarak "aynı an'da bir ve aynı", yani birbirinin alternatifi olmadığı kabul edilmektedir. Birbirinin alternatifi olmayan olguların, bireylerin, nesnelerin herhangi birine özgü davranışların ve birbirine göreli farkların genellenerek tüm öteki "tıpatıp aynı" kabul edilen bireyler adına anlatılması, aktüel gerçeklik kategorisi içinde ve çizgisel zaman anlatımı dışında yapılamıyor.

Oysa olmuş-bitmiş olguların düzensizliğini ve süreksizliğini nedenleyen, "olabilir" (virtüel) gerçeklik kategorisi içindeki, birbirinin yerini alma, alternatif oluşturma ve aktüelleştirme-fiilleştirme olasılığının şiddeti, yüksekliğidir. Bu ise bir ve aynı an'ın içinde, ya da "olabilir" denilen yanaşık zaman boyunca veya bir ve aynı an'da yayılan çizgisel (saat-sel) zamana dikey olan, zaman enlemi içinde yer almaktadır. Bireyin ya da sistemin nitelik ve düşüncelerinin oluşturduğu alternatiflerin, salt dışa vurulmuş, gerçekleşmiş, aktüel hale gelmiş yönüyle ele alınmasının kısırlığını vurgulayan bu bakış, aslında gerçek alternatif oluşturma durumunun eylemin, düşüncenin, niteliğin henüz fiilleşmeden önce, aynı an'da yani evrensel zaman kesiti içindeki "olabilir" virtüel alternatif deposu olarak tanımlanan "gerçeklik" içinde olduğu görüşü ile temellenmektedir.

İşte bu nedendir ki, olmakta olanın dayanak aldığı görüşlerden hareket eden bir bakış her zaman ve sadece aktüelleşmiş gerçeklikten yola çıktığı için gerçekte birbirine ya da karşı çıktığı görüşe karşı bir alternatif oluşturamayacaktır. "aykırı" olanın alternatif oluşturabilme-

si için bir karşıtlık yaratabilmesi, yani henüz "olabilir" kategoride kalandan temellenerek dışa vurulması gerekmektedir.

Burada şöyle bir tartışma açmakta yarar var: Her "aykırı", "uygun" mudur? Gerçekliğin kavranmasında, algılanmasında ve anlaşılmasında görüntünün değişmesine katkıda bulunan "aykırı"ların "sentez" ya da "tercih" yapmak için kriterlerin ya da parametrelerin evrensel anlamdaki referansına işaret ediyoruz.

III. Mekanın Yükllediği Anlam Nedir?

Bir olgular bütünü, yaşanmış deneyimler yığını ve somutlaşmış bir kültürel gerçeklik olarak kentin ve kentsel mekanın şimdisini anlamak, kentin-mekanın bugününde-şimdisinde yoğunlaşan, çökelen, etkileşen, yok olan / yok edilen sayısız olgunun varolduğu / varedildiği zaman-mekan bağlamındaki gerçekliklerde konumlanarak bakabilmeyi gerektirmektedir. "Şimdi" varolan kentin-mekanın anlaşılması, "yaşanmış geçmiş"te kalan ve kenti-kentsel mekanı oluşturan olguların anlamına, öz yapısına ulaşmayı gerektiriyor.

Kentin yitirilmiş biçimlerinden dönüşerek/değişerek bugüne ulaşan gerçeklik zaman-mekan "**bağlam**"ından koparıldığında anlaşılmaz, ifadesiz bir konuma itiliyor. Kenti-kentsel mekanı hedef alan incelemelerin, hele sadece bugünkü olmuş bitmiş/aktüelleşmiş yapısını anlamak değil, giderek kente-mekana yönelik olarak geleceği önceleyen, kestirimler yapan, nasıl olunması gerektiği hakkında fikirler yürüten mekanla ilgili bilim alanlarının kendilerini "disiplinlerarası" bir konuma oturtmaları da böyle bir gereksinimden doğuyor: Kenti-mekanı anlamak, onu yaratan özne olarak insanı, insan etkinliklerini ve "**süzülmüş birikim geleneğini**" anlatmak ve sorgulamaktır.

Kenti ve kentsel mekanı ve geçmişini anlamak, insan etkinliklerinin olmuş-bitmiş üstelik salt görülen/gösterilen yönlerinin, zaman içinde yayılışını, dizilişini, düzenini kurgulamak değildir. Zamanı enlemesine kesip, aynı an içinde olup-bitmiş, aktüelleşmiş, hayata geçmişlerin olma olasılıklarını yükselten gerekçelerin, olmuşlara alternatif oluşturan öteki olmamışların, olma olasılığını sürdürenlerin kenti ve kentsel mekanı biçimlendirmesinde o an içindeki rolünü, hatta daha sonra olacakların belirleyicisi olduğunu görmek, bilmek, yakalayabilmek ve anlamaktır. Bir başka anlatımla "değersiz" bulunarak tarihin çöplüğüne atılan, ama orada hala alternatif olarak duran ve fiilleşmeyi bekleyen "olabilir"lerin varlığını kavramak ve bilgisine ulaşmaktır.

Biliyoruz ki bu anlamda "tekillikler"i, hem ait olduğu dönemin etik, politik, sosyal ve ekonomik sisteminin içinde kalan ve aynı söylemi yeniden üreten, ancak genellenemeyecek "farklı" unsurların, hem de kendi içinde sistemi değiştirmeye yönelen "aykırı" unsurların mekansal ifadelerini taşıma olasılığı vardır, çünkü ne toplum, ne de onun ürettiği bir nesne olarak mekan ve kent tektip değildir, simgesel, fiziksel, görsel kodları ile "farklılık"ları ve "çeşitlilik"i barındırır. Bu kodlar içlerinde, ait oldukları söylemi taşırlar. Tarihsel anlamlandırma ve yorumlama, kendi öznel değerlerimizle yüklü olduğu açıkça itiraf etmekten kaçınmadan, içinde yer aldıkları sisteme / yapıya uygun gösteren ya da "karşı koyan" bu söylemleri ve karşı-söylemleri deşifre etmektir. Kent ve kentsel mekan bu anlamda önemli bir araçsallık taşımaktadır ve belge niteliğindedir. Söylemlerin kendilerini ifade ettikleri mekanların tabaka tabaka, kat kat okunmasıyla ait olduğu dönemin, bir önceki dönemden etkilenmelerinin, bir sonraki dönem üzerinde bıraktığı silinemeyecek "artık izler"i, söylemler arasındaki yata, dikey ve çapraz ilişkilerin, hiyerarşilerin ve erk yapısının ortaya konması mümkün olacaktır. Bir başka anlatımla, her öznel tarih anla-

tımı için gerekli olan "doğru ve güvenilir" bilginin bir bölümüne, kent ve kentsel mekan aracılığıyla ulaşmaktır.

Burada anlatılmak istenen şudur: Kent ve kentsel mekanın, içinde yer alan fiziksel unsurların varlığını sürdürmesi (korunması) başlı başına bir amaç değil, araçtır. Bu araçsallık, geçmişin algılanması, yorumlanması ve anlamlandırılmasında "doğru ve güvenilir bilgi"ye ulaşılması açısından zorunludur. Bir başka anlatımla, geçmişin (tarihin) etik, politik, ekonomik ve sosyal gerçekliğinden bağımsız, kopuk bir mekansal tarih yazılamaz. O zaman şu anda varolan, içinde yaşanan gerçekliğin algılanması, anlaşılması eğer bugüne kadar yaşanmışlıkların algılanmasıyla mümkünse, olgular arasında yatay, dikey ve çapraz bağlantıların kurulması yoluyla bir tarih anlatımı da kaçınılmazdır. Toplumsal, ekonomik, politik ve etik bağlamda fiziksel bir olgu olarak kent ve kentsel mekan, bir yandan sistemdeki bunalım alanlarının neler olduğunun çözülmesi yönünde ipuçları verirken, öte yandan da bir telafi mekanizması olarak toplumsal, ekonomik ve mekansal yeniden örgütlenmenin araçsal rolünün, araştırmanın gördüğü ve üretenin gösterdiği yönüyle okunmasına olanak tanır.

IV. Mekanı Nasıl Görmeli?

İşte bu noktada, kentin ve kentsel mekanın taşıdığı izlerin nasıl yorumlanacağı ve anlamlandırılacağı önem kazanmaktadır. Etik ve politik söylemlerdeki dönüşüm ve mücadelelerin izlerini yakalamak ve görmek, ekonomik, toplumsal ve mekansal yapının, salt egemen etik ve politik sistemin devamı ve bütünleşmiş bir parçası olarak görüldüğü/gösterildiği bir ele alışla değil, ancak böyle bir amacı deşifre etmeye yönelen kuşkucu ve eleştirel bir bakışla mümkündür. Bu bakış, toplumsal, ekonomik sistemde içsel ya da dışsal nedenlerle meydana gelen bunalımların aşılmasında devreye giren-aktüelleşen bunalım çözme (telafi) eylemlerinin, başka-öteki alternatif arasından çıkılarak çözüm olarak sunulmasının nedenlerini de sorgulayacaktır. Bir başka anlatımla, kentsel ve kentsel mekanın biçimlenmesi, değişmesi ve dönüşmesini nedenleyen politik, ekonomik ve etik sistem içinde yaşanan;

- Bunalımın kendisinin iç yapısının ne'liği,
- Sistemdeki bunalımı-akşamayı yaratan dış koşulların ne'liği,
- Bunalımı aşmada çözüm olarak seçilen telafi süreçlerinin ne'liği,
- Bunalımı çözmede diğer-öteki "olabilir" alternatiflerin ne'liği,
- "Olabilir" alternatifler arasından birinin gerçekleşme olasılığını yükselten koşulların ne'liği,
- Ve "olabilir" alternatifler arasındaki mücadelenin yönü ve ne'liği

Kentsel ve mekansal mozaikte meydana gelen oluşumun-üretimin, değişimin/dönüşümün yönlerini açıklayacak temel sorgulama alanlarını oluşturmaktadır. Böyle bir sorgulama ve deşifre etme sürecinde en önemli kavramlardan biri, zaman ve zamanın mekanla birlikteliğidir.

Mekan tüm diğer belge ve kanıtlardan daha fazla değişime açıktır. Bir belge, yazıt ya da edebi eser yani tümüyle sözlü anlatımlar kaydedildiği biçimiyle, sonraki dönemlere aktarılabilir ve saklanabilir. O, yazılmış ve bitmiştir. Oysa kent ve kentsel mekan, içinde yaşanan aktüel bir gerçekliktir ve özne ile nesne arasındaki diyalektik gerilimin bir gereği olarak her türlü politik, toplumsal, ekonomik değişim onu da değiştirir. Değişen mekan, aktüelleşmiş yeni bir olgu olarak özneyi, yani onu değiştiren bireyi, değiştirmeye koyulur. Bu nedenle, içinde yaşandığı sürece mekan artık, ilk oluşturulduğu özgün konumunda değildir. Sistemdeki / söylem(ler)deki her değişim kendi temsilsel

kodlarını mekana işler. Tıpkı Lefebvre'in dediği gibi "örümceğin bıraktığı izler gibi mekanda izler bırakır". Bu temsilsel izler; simgesel, anıtsal unsurlar olarak tek yapı ölçeğinde, kenti sarmalayarak bir kentin bütününe ya da tümünden kent imgesini sistemin / söylem(ler)in "temsilsel mekan"ı haline sokar.

V. Bazılarının "So, What" Dediği Şey!

İnsan eylemlerinin yönlendirilmesinde egemen olan politik-etik söylem kenti karakterize eden biçimi de belirlemektedir. Mekanı biçimleyen söylem(ler)in, varolan tek söylem biçimi olduğunu söylemek elbette yetersiz olacaktır. Egemen politik-etik sistemin mekansal olarak ifadelendirilmesinin yanı sıra, başka söylem biçimlerinin de imgeler halinde "temsil" edildiğini iddia etmek mümkündür. Örneğin egemen olarak kendini gösteren cinsiyet türünün, toplumsal tabakalaşmanın, etnik ya da dinsel farklılaşmanın mekansal ifadelerini, izlerini ve kodlarını mekan üzerinde okumak olasıdır. Burada mekansal imgeler, bilinçaltının rolünü üstlenir. Yansıttığı doğrudan mekansal mesajlarla ya da yarattığı yanılsamalarla kendini ortaya koymak, ifade etmek ya da perdelemek amacını güder. Burada önemli olan somut bir mekansal referanstan hareketle, soyutta yer alan söylemi yakalayabilmektir.

Bir söylemi temsil eden mekanda insanlar ve nesneler arasında kurulu ilişkiler bütünlüğü olmadığından (ya da bu ilişkiler açık ve net bir biçimde telaffuz edilmediğinden) onlar arasında kurulacak ilişkinin, ilişkiyi kuracak insanın düşünme biçimine bağımlı olduğunu söylemek mümkündür. Bu anlamda mekanın sadece tarihini bilmek değil, onun ilişkileri süresince, "temsillerin tarihi"ni de bilmek zorundayız. Bir başka anlatımla kentin ve kentsel mekanın üretilmesi / oluşturulması farklı söylemlerin, temsillerin bir araya gelişleri ile biçimlenmektedir. Egemen politik-etik söylemin kent ve kentsel mekandaki, görülen / gösterilen-hayata geçmiş-somut görüntülerinin ötesinde, gündelik yaşam içinde mekanda görülen bazı unsurlar/elemanlar yoluyla imgelendiği savının kanıtlarını bulmak olasıdır. Özellikle teknoloji ve iletişim olanaklarının gelişmesine koşut olarak yükselen endüstrileşmenin insan yaşamı üzerinde yarattığı dönüşümler üretilen her ürünün olduğu gibi kültürün ve mekanın metalaştırılmasını getirmiştir. Kentin geçmişine ilişkin izler taşıyan kentsel mekanların günümüz koşulları içinde "uyarlanması"na, "değerlendirilmesi"ne yönelik olarak geliştirilen "pragmatik" temelli yaklaşımlar da benzer bakışı içermektedir. Üretilen ve tasarlanan bir kültürel ürün olarak mekan, bir yandan metalaştırılarak bir ekonomik değer yaratım aracına dönüştürülmekte, öte yandan ise yeni üretim biçimine "uyumlu" bir toplum yapısının oluşturulmasında araçsallaştırılmaktadır. Bu süreç, ekonominin tektipleştirilen üretimine uygun olarak, yaratılmak istenilen yeni tüketim toplumunun; beğenilerinin, düşüncelerinin, dilinin ve emeğinin yeniden üretildiği yaşam ortamının, yani kentin ve kentsel mekanın da ayrıştırılması, tektipleştirilmesi, tek boyuta indirgenmesine işaret etmektedir. Tüketim toplumu tarafından her şeyin meta olarak görülmesi eğitim, iletişim, bilgi ve teknoloji yoluyla o kadar olağanlaştırılmıştır ki, mekanın ve kültürün metalaştırılması da toplum içinde meşruiyet kazanmaktadır.

Kent ve kentsel mekan hem kavramsal olarak, hem de fiziksel olarak bir kültür ürünüyse ve sadece şimdi'nin dönüşerek/değişerek bugüne ulaşmış bir sonucu ise, daha da ötesi gelecekle de bağlantısı varsa, "zamansal" ve "temsilsel" önemi gözardı edilebilir mi? Mekansal planlamayı iş edinmiş bilimlerin ve onu besleyen diğer bilimlerin, kent ve kentsel mekanın sadece fiziksel olarak bugün'üyle ilgilenme boyutuna indirgenmesi, gerçekte gelecek için kurgulanan toplum tase-

nının ve kentin niteliğiyle ilgilidir. İnsanın varolduğu süreci ifade eden "geçmiş"le bağlantısının koparılması ve sadece "bugün"le ilgilendirilme, yaşadığı kentin ve kent içindeki mekanların ona geçmişini hatırlatmamasına çalışılması, varolan kimliğin değiştirilmesi yoluyla "yeni" bir kimliğin oluşturulması amacını taşımaktadır.

Kentin ve kentsel mekanın "yaşanmış geçmiş"ten süzülen birikiminin saptanması için ulaşılması gereken ve "bugünün yaşanan" birikiminin belgelenmesi için, mekan yoluyla üretilmesi gereken bilgi'nin ve "bilgi" yoluyla kurulması gereken temel ilişkilerin şu unsurlar üzerinde odaklaşması beklenmelidir:

- Sistem içinde tercih edilmiş olan **üretim biçimi** ve farklı üretim alanları arasındaki ilişkiler üzerinde yoğunlaşmalıdır. Üretilen artı ürünün elde tutulma biçimi, dolaşımı ve aktarımı incelenmelidir. Ekonomik yaşamda sermaye birikiminin yoğunlaşmasına yönelik düzenlemelerin içeriğine yönelik olarak ulaşılması gereken bilgi, toplumun tüm kesimlerinin ekonomik kazanımlardan pay alma biçimini açıklayabilmelidir. Toplum içinde gelir dağılımına yönelik eşitsizlikler varsa, ekonomik temelli ayrımlarının yarattığı yarlımları ve birbirleri arasındaki yatay ve dikey ilişkileri ve geçişleri, kısacası ekonomik anlamda hiyerarşik yapıyı toplumsal yapı ile ilişkilendirebilecek düzeyde "bilgi" elde edilebilmelidir. Kent ve kentsel mekan, sermaye birikim sürecinin temel besleyicisi olarak bu yarlımları temsil eden bir bilgi kaynağıdır.

- Toplum içinde varolan dinsel ve toplumsal **inanç ve değerlerin** sorgulanmasına yönelik bir içerik taşınmalıdır. Temel parametreleri ile toplumun biçimlenmesini nedenleyen ve toplumda "genel" olarak kabul gören inançların, toplumu yeniden üretme işlevini yerine getirirken, farklı toplum kesimlerinin gözüyle nasıl görüldüğünün, sahiplenildiğinin ve sorgulandığının ortaya konulacağı bilgi'ye gerek vardır. Bir başka deyişle inanç ve değerlerin, mekan üzerinde bıraktığı "izler" gözlenmelidir. bu nedenle, inanç ve değerleri konu edinen çalışmaları, bir yanıyla geçmişe öbür yanıyla geleceğe uzanan geniş bir çalışma alanı beklemektedir.

- **Kimliklerin kuruluşlarının tarihini** ortaya koyabilecek olgulara ilişkin bilgiye ulaşılmalıdır. Benzerliğe karşı farklılığı, nesnel doğruya karşı kültürel göreceliği, boylamsal zamana karşı tarihsel kesintiliği yaratan enlemsel zamanı, genele karşı tekilliği yaratan kimlik yapılarının özyapısına inebilmelidir. Kültürel kimlik oluşumu ve gelişiminin deneysel aşamalarında inanç ve değerleri, "öteki" kültürel kimliklerle çapraz bağlantılan ve üretim ilişkileri yoluyla içselleştirilme biçimlerini tartışabilmelidir. Kimliklerin, sistem içinde geçerli olan üretim biçimi içinde, kentsel mekan ve mekan elemanlarını üretme ve biçimlendirme yönünde sağladığı girdileri ortaya koyabilmelidir.

- Toplum içinde yeralan ekonomik, dinsel, cinsel, etnik, kültürel, politik söylem alanları arasındaki çeşitlilikleri, farklılıkları, çatışma, çelişki ve uzlaşmaları çözümlemelidir. Toplumsal grupların ve söylem alanlarının kendi iç ilişkilerinde ve birbirleriyle kurdukları ilişkilerde **çatışmaların ve uzlaşmaların** ortaya çıkışının, bölünmelerin ve bütünleşme/birleşmelerin tarihini yeniden yazmalıdır. Toplamların dönüşme ve değişmesine yönelik üst-müdahalelerin söylem alanlarının ilişkilerinde yarattığı metaforlar kadar, söylem alanlarının kendi dönüşümlerini ve / veya birbirleri arasında yer değiştirme / kayma yönünde gösterdikleri eğilimleri ya da sistemin yapısını değiştirmeye yönelik eylemleri, "aykırı"lıkları, direniş alanlarının başarılarını / başarısızlıklarını incelemelidir. Birbirlerinden etkilenmelerinin ya da etkilemelerinin soyut ve somut mekan üzerindeki yaşanmış kalıcılıklarının izlerini yakalayabilmelidir.

- Söylemlerin zamanın enlemselliği içinde aktüelleşen / hayata geçen eylemlerinin yanısıra bastırılmış, dışa vurulamamış, virtüel gerçeklik kategorisinin olanaklar deposu içinde kalan fiilleşmemiş alternatifleri ya da aktüelleşmiş, ancak zaman içinde virtüel gerçekliğe itilmiş, tarihin çöplüğüne atılmış eylemleri ortaya çıkarmalıdır. Toplumdaki "biz" ve "onlar" biçiminde ortaya konulan yarlımların derinliklerine inilmelidir. Böylelikle söylem alanlarının birbirleri üzerindeki **üstünlük iddialarını**, hegemonik iktidar ilişkilerini, bu ilişkilerin temel amacını ve bu ilişkilerin biçimlediği kültür yapısını ve mekanın biçimlenişindeki belirleyicilikleri sergilemelidir. Kent ve kentsel mekanda fiziksel unsurlar yoluyla inşa edilen ve toplumsal hi-yerarşileri temsil eden mekansal ifadelerin anlamı çözülmeye çalışılmalıdır.

- Söylem alanlarının birbirleri üzerinde kurdukları **üstünlük iddialarının araçları** tartışılmalıdır. Çeşitliliği, farklılığı gizleyen ve önemli kültürel temsil bileşenlerinden yoksun olan dışlayıcı kültür biçimlerinin oluşturulma ve toplumlara dayatılma yollarını tartışabilmelidir. Dilin kullanılma biçiminden davranışlara, kültürün simgelerinden mekanın imgelerine kadar söylemler aracılığıyla üretilen araçların toplumsal gruplar arasında kurulan ya da kurulamayan ilişkiler üzerindeki rolü belirlenmelidir. Kentin ve kentsel mekanın baskın unsurları ile öne çıkan görünüşleri ya da yok olan / yok edilen elemanları, bu anlamda çözümlemeler sağlayacak ipuçları olarak dikkate alınmalıdır. Bu diğer bir anlatımla, varolan kültürel ve mekansal yapının bir başka gözlükle yeniden okunmasıdır.

- Ekonomiye, topluma, kültüre ve mekana dair "bilgi", **farklı konumlardan** irdelenmelidir. Olgunun ortaya çıkışı kadar, diğer söylem alanları tarafından algılanma ve yorumlanma biçimlerinin onay görüp görmediğinin ya da muhalefet ve direnişin temel odaklaşma noktalarının ortaya konulması gerekmektedir. Böyle bir çözümleme ise belirli bir konumda durarak irdelene yapma yerine, farklı konumların içine girilerek, kendi gibi hissetme yoluyla algılanabilir. Bu anlamda kent ve kentsel mekandaki genelliklere ve farklılıklara belirli bir önyargı ile yaklaşmak yerine, aktüelleşmiş bir gerçeklik olarak mekanın oluşturulma, üretilme, sürdürülme, yeniden üretilme aşamalarında içselleştirilmiş olan temsillerin anlamının ve özyapısının kavranması gereklidir.

Üretim biçiminin, inanç ve değerlerin, kimlik kuruluşlarının, çatışma ve uzlaşmaların, üstünlük iddialarının, , üstünlük iddialarının araçlarının ve temsillerin mekansal tarihini yazabilmek için geride kalana, bırakılana "**razı olmak**" mı "geçmiş"i anlamlandırmak ve yorumlamak zorundayız? "**Değerli bulunarak seçilenlerin**", öznellik taşıdığını görmezden gelerek "yaşanılan geçmiş"i "**bağlam**"ını, çarpıtılmış bir gerçeklik üzerinden mi tariflemeliyiz? "**Süzülmüş bir birikim geleneği**"ni, yeni "**temsil**"lerin "**yapma**" mekanlarına dönüşürmenin "aykırı" yollarını aramaya, hala, devam mı etmeliyiz? ●

• Doç. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü; Bursa Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun "şimdilik" üyesi.

Urla Kültür Merkezi

Mimari : Hasan ÖZBAY
Baran İDİL
Tamer BAŐBUĐ

Yardımcılar : Aslı ÖZBAY
Selçuk ÖZHAN

Statik : Joseph KUBİN

Tesisat : Bünyamin ÜNLÜ

Elektrik : Sinan OKTAY

Proje Tarihi : 1991 - 93

İşveren : Urla Belediyesi

Urla'nın tarihi kent merkezinde yer alan bu koruma projesine konu yapıların yapımı 19. yüzyıl ortalarına tarihlenmektedir. Birbirine bitişik olan iki yapı tek mülkiyete aittir. Bunlardan köşedeki yapının bodrum katı yağ deposu, zemin katı mağaza ve 1. katı konut olarak; buna bitişik yapı ise yağ imalathanesi olarak yapılmışlardır. Yapılar arasında malzeme ve oran farklılıkları olması bir defada yapılmadıklarını göstermektedir. Ancak aralarında üslup birliği vardır.

Yapıların Rum sahipleri Kurtuluş Savaşı sonrasında Urla'yı terk etmiş ve mülkleri önce Hazine'ye sonra da Belediye'ye geçmiştir. Yapı 1975 yılına kadar yağ imalathanesi olarak kullanılmaya devam etmiş, mağaza bölümü ise bir dönem Sümerbank tarafından kullanılmıştır.

Yağhane kaldırıldıktan sonra ise bu mekan itfaiye tarafından kullanılmıştır.

İtfaiye taşındıktan sonra yapı bir süre boş kalmış ve 1988 yılında tamamen yanmıştır. Yangın sonrasında yapılardan geriye dört duvardan başka birşey kalmamıştı, tüm döşemeler ve çatı yok olmuştur.

Rölöve  alıőmaları esnasında, yangın sonrası ayakta kalabilen yapı malzemeleri incelendiğinde duvarların taőtan yapıldığı gözlenmiştir. Döşemelerin ahşap olduğu taőların arasındaki izlerden anlaşılmaktadır. Köőe binanın mağaza olarak kullanılan zemin katında geniş açıklıklar bırakılmıştır. Bu açıklıklar  elik putrellerle geçilmiştir. Putreller halen yerinde durmaktadır.

Koruma amaçlı uygulamaların herbiri, kendine has özellikler, sorunlar taőmaktadır. Bu sorunlara mimari    mler üreterek yapıyı yeniden yaşama döndürme sürecinde, ortaya çıkan yapının "gıcır gıcır" görüntüsü, bizce gerek yapının yaőanmışlıĐına ve anılarına, gerekse içinde bulunduğu tarihi çevreye aykırı bir duygu yaratmaktadır. Urla'daki bu restorasyon uygulamasında da yaklaőımız, gerek cephe, gerekse iç mekan müdahalelerinde, yapılara bu anlamda haksızlık etmemeye  zen göstermek yönünde olmuştur.

Tasarımın hedefi, yapılar yandığı ve geriye 4 duvardan başka birşey kalmadığı için, yapıyı bugüne ulaőabilen yapı elemanlarının eski ölçek ve biçimlerini koruyarak kültür merkezine dönüőtürmek olmuştur.

Bunu

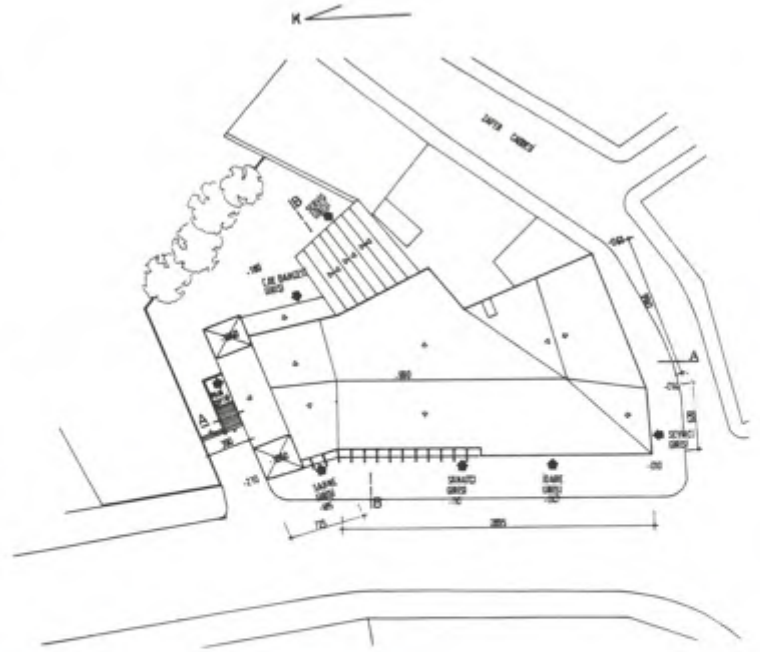

gerçekleştirmek için, dış duvarların taşıyıcı nitelikleri göz önüne alınarak, betonarme sistemle kurgulanmış bir iç konstrüksiyon önerilmiştir. Solan ve sahne üzerinde çelik çatı kullanılmıştır.

yapının mağaza bölümü geniş pencereleri ve konumu nedeni ile giriş ve fuaye olarak, yağhane bölümü ise 400 kişilik salon olarak işlevlendirilmiştir. Sahne arkası ve tesisat hacimleri için yapıya ek üniteler / birimler yapılmıştır. Yapının -içinde kuyu bulunan- bahçesi ise cam bir örtü ile örtülerek, dışarıya yönelik de kullanılabilecek, çay salonu / pastane olarak önerilmiştir.

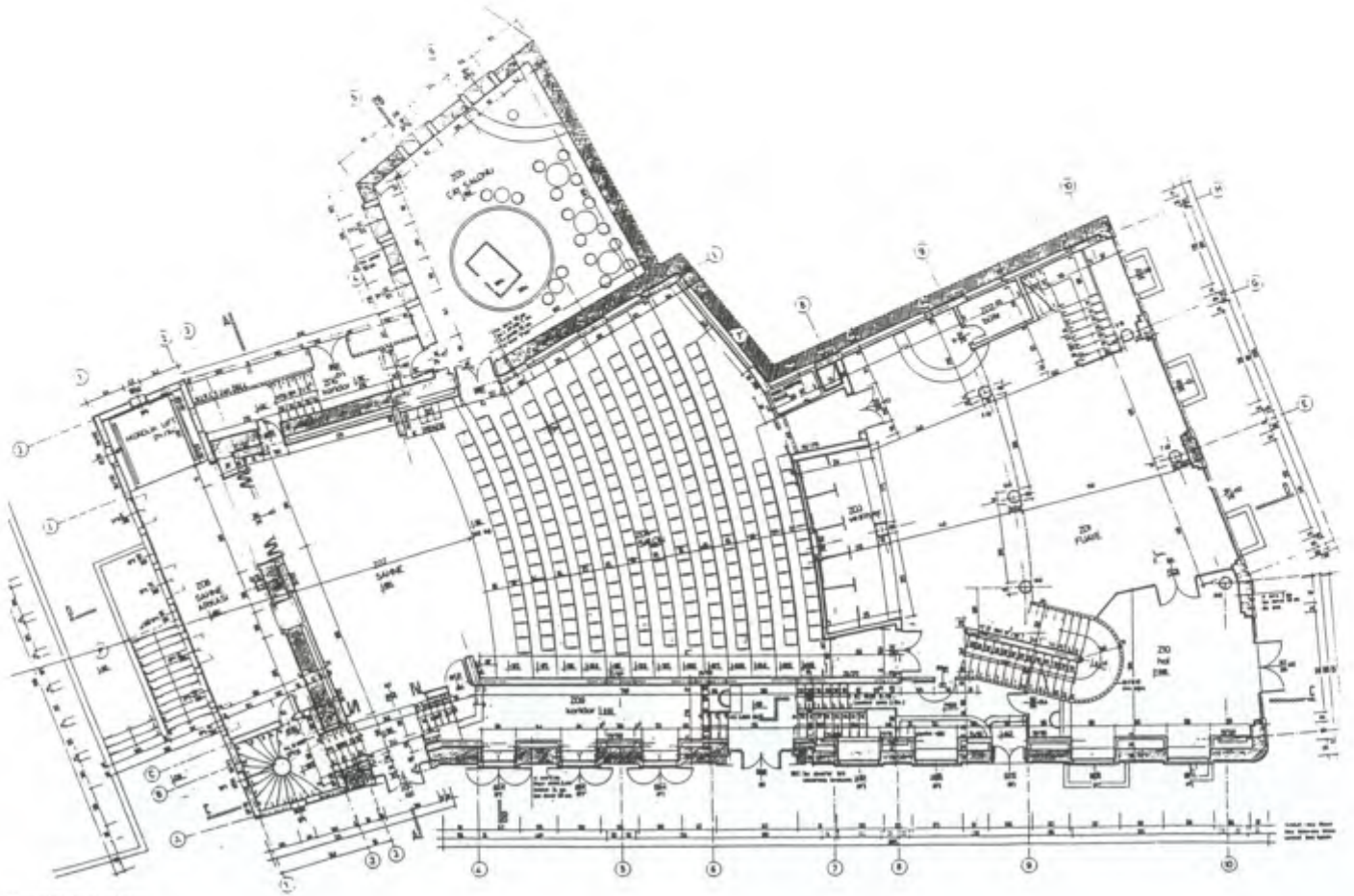
Yapı kalıntısı yeni bir işleve dönüştürülürken, eski artiküler değerleri korunmaya çalışılmıştır. Yalın bir kiremit örtü ile tüm yapılar örtülmüştür. İki yapı arasındaki yükseklik farkı ise güneş kırıncılarla tamamlanmıştır. Yapılan yeni eklerde eski yapılar ile uyum aranmakla birlikte, günümüzden uzaklaşmamaya, yapay benzerlikler kurmaya çalışılmıştır.

İç mekanlarda ise yapının işlevsel olarak dönüştürülmesine karşın, sahip olduğu "eski" atmosferi korumaya özen gösterilmiş; bu anlamda malzeme seçimi ve renk kullanımında; örneğin nötr beyaz sıva, yalın yüzeyler ve biraz kaba etkili traverten döşemeler önerilmiştir.

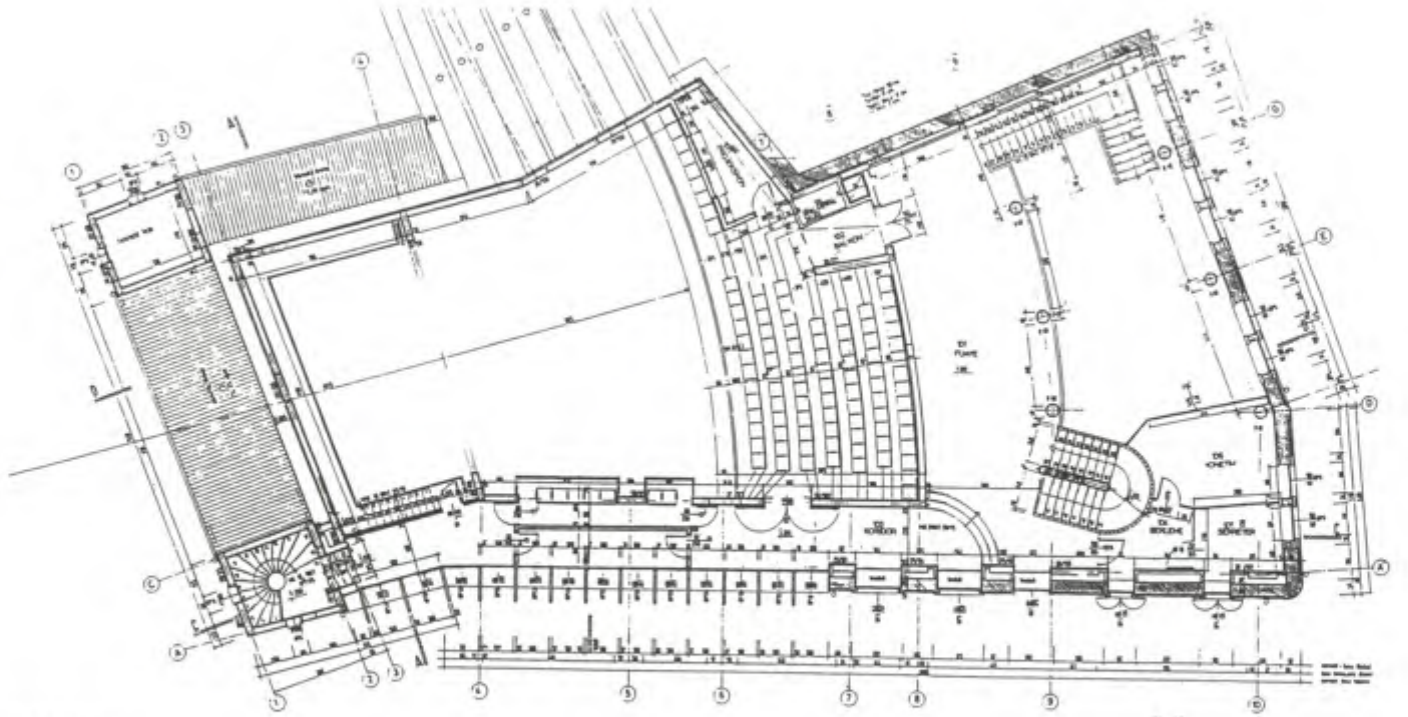

Vaziyet planı

Zemin kat planı

1.kat planı

Kisho Kurokawa'dan Modernizmin Eleştirisi ve Bilgi Toplumunun Mimarlığı Hakkında Görüşler *

Çeviri Ayla Çevik **

Kisho Kurokawa'nın bu yazısının çevirisi Batı düşmanlığını, gericiyi desteklemek için yapılmamıştır. Bu çevirinin amacı görece olarak daha az gelişmiş bir toplum olmanın psikolojisi ile aymaz bir Batı hayranlığının, özentisinin sorunlarına dikkati çekmek ve Anadolu'nun mekansal zenginliğini gözardı ederek Batı Mimarlığının ardından gitmenin yersizliğini vurgulamaktır.

Durak Kaya arşivinden

Hakan Akdemir

1. Gülün Adı

Umberto Eco'nun güçlü romanının adı kitabın arkasında alıntı yapılmış olan 12. yüzyıl Benedikten keşişinin yazdığı altı mısradan alınmıştır; "*Stat rosa pristina nomine! Nomina nuda terminus.*" (Gülün adı Tanrı tarafından verilmiştir! Bizim güllerimiz isimlessiz güllerdir). Bu, Eco'nun Ortaçağ'daki büyük felsefi çatışmaya, evrensel niteliklerin (universal natures) varlığına yönelik tartışmaya karşı çağdaş göstergebilimsel (semiyolojik) meydan okumadır.

Roman, 14. yüzyılda bir kuzey İtalya manastırında kurgulanmıştır. Bir Fransisken keşişi, Baskerville'li William manastıra öğrencisi Adso ile oradaki bir dizi cinayeti soruşturmak üzere gelir. Soruşturmayı yaparken manastır kütüphanesinde gizlenmiş, Aristo'nun "Poetika" adlı eserinin kayıp ikinci yarısının saklandığı bir labirent olduğunu öğrenirler. Aristo'nun eserinin bize gülmenin gerçeğini (evrensel varlığın) köleleri olmamızı engelleyen ilaç olduğunu öğrettiği söylenmektedir. Bu, Ortaçağ Avrupası'nda teolojinin (ilahiyatın) hizmetkarı olan skolastik felsefeye, Platon'un idealar (düşünceler) doktrinine ve evrensel niteliklerin gerçekten var olduğu öğretilerine güçlü bir karşı çıkıştır.

"Katolik" in anlamı da evrenseldir; Katolik Kilisesi sadece inananların basit bir topluluğu değil, üyelerinin ötesinde ve onlardan önce var olan evrensel ve dolayısıyla yüce bir kurumdur. Ve, evrensel olan soyut bir insanlık kavramı olmadan irsi veya fitri günah ve Hazreti İsa aracılığıyla kurtuluş kavramları da kavranamaz.

İngiliz skolastik filozofu Occam'lı William ise diğer taraftan, evrensel-lerin sadece bireysel varlıklara değinen, onları gösteren işaretler, terimler olarak var olduklarını ileri sürmüştür. Eco'nun baş karakteri Baskerville'li William'ın adı ünlü Sherlock Holmes öyküsündeki "Baskerville" ve Occam'lı William'ın bir karışımıdır. Burada, sözcükler (yani göstergeler) olarak çağınstınlan anlamın daha çok sözcükler (daha çok göstergeler) ürettiğine ve yorumların yorumlar yarattığına dair inancıyla göstergebilimsel Eco'nun amacını çözümleyebiliriz. Ayrıca Eco; Thomas Aquinas, Roger Bacon, Meister Eckhart ve Arthur Conan Doyle gibi gerçek kişilere mecazi atıfları ve kilise mimarisi, felsefe, politika, ecza ve sanatla eğitimin çeşitli alanlarından mecazları ve atıfları romanına serpiştirmiştir.

Romanda betimlenen manastırın yerleşimine bir bakış bu kompleksin merkezinde yer alan kilisenin romandaki eylemlerin merkezi olmadığını göstermektedir. Esas olaylar daima külliye sınırlarında, büyük bir kale gibi olan kenarda konumlanmış *aedificum* da yer almaktadır. Öykünün doruğa ulaştığı yer, *scriptorium*¹ da manastırın kenarında bulunmaktadır.

Aristo'nun bize evrensel gerçeğe gülmeyi öğütleyen Poetika'nın ikinci cildinin bulunduğu kütüphanenin merkezinde labirent şeklinde bağlanmış oniki katlı bir *scriptorium* ve altmış basamaklı bir merdiven bulunmaktadır. Basamaklar, kahkaha evi tarzı bir ayna ile gizlenmiş, saklı yollarla hareket eden gizli bir kapiya ulaşmaktadır. Evreni simgeleyen sekizgen labirentteki sekiz sayısı çok anlamlı bir göstergedir: evrenin tamamlandığı sekizinci güne, bizim evrenimizin

son gününe ve aynı zamanda Eco'nun romanının gelişim aşamalarının adımlarına atıf yapmaktadır.

Bu makaleye Eco'nun *Gülün Adı* adlı romanını tanıtarak başladım. Çünkü sadece edebiyatta değil, felsefede, mimarlıkta, sanat ve teknolojieldeki en acil güncel meselelerin ustaca bir sunumu olduğuna inanıyorum. Bir başka anlatımla, bu randa çözümlenen dünya -bu dünyaya Postmodern, Modernardık (Nextmodern) veya bir başka şey desek de, demesek de- gelmekte olan yeni bir dünyadır.

2. Bilgibilimden Varlıkbilime

Mimarlık, Yunan ve Roma dönemlerinden modern zamana kadar, insanlık tarafından "Mimarlık nedir" sorusuna yanıt aramak için yaratılmıştır. Aristo'nun zamanından, Platon'dan Descartes'a, Hegel'e ve modern çağın düşünürlerine kadar varlığın ne olduğunun, dünyanın var oluşunun ne olduğunun bilgibilimsel (epistemolojik) sorusu sadece mimarlığın değil, Batı metafiziğinin temel meselesi olmuştur. Bu bilgibilimsel arayışın önkabulü akıl (logos) veya mantık (reason) aracılığıyla tamamen betimlenebilecek doğru ve tek bir varlık kavramı olduğudur. Mimarlığın bilgibilimi her ulustan ve kültürden insanların akılla kavrayabilecekleri tek, doğru, evrensel bir "mimarlık" olgusu olmasıdır. Bu bilgibilim modern çağdaki Modern Mimarlığın bilgibilimi ile tamamen aynıdır. Modern Mimarlığın biricik ideal imgesi, Uluslararası stil, tüm kültürel farkları aşan evrensel bir yaratım olarak kavranmış ve tüm dünya üzerinde uygulanmıştır.

Hangi değerler sistemi evrenselleşmiş ve soyutlaşmış bir Modern Mimarlık ikonu olarak Uluslararası Stili yaratmıştır? Açık olarak bu sorunun yanıtı maddesel konforun peşinden koşan endüstri toplumunun değerleridir. Bu değerleri doğrulukla Batı toplumunun değerleri olarak belirleyebiliriz. Burada Batı dillerine dayalı olduğu halde evrensel bir dil olarak düşünülen Esperanto'nun yaratılmasına benzettiğim bir olgu görmekteyiz.

Oysa, Arthur Miller İngilizce, Dostoyevski Rusça ve Yukio Mishima Japonca yazdığında çok daha zengin, yaratıcı bir dünyanın keyfini yaşama olanağıyla karşı karşıya değil miyiz? Sonra, çeviri ve yorum ortamları aracılığıyla çeşitli ulusların kültürlerinden okuyarak gelişir ve karşılıklı iletişime katılabiliriz.

Yine de evrensel kavramı varlığını sürdürmektedir. Kartezyen dilbilimci Noam Chomsky, dünyadaki çeşitli dillerin yüzeyinin altında var olan daha derin bir yapıyı evrensel bir grameri öne sürmektedir. Böyle kuramlardan cesaret alan bazıları dünyadaki heterojen kültürlerin arasında çeşitlilikteki derin bir yapının, tüm insanlık için ortak daha üst düzeyde hiyerarşik bir yapının olduğunu ve bundan dünyanın tek ve birleşmiş varoluş kavramının çıkarılabileceğini iddia edecek kadar ileri gitmektedir. Fakat üst dilcilerin (metalinguists) bu varoluş kuramı Modernizmin bağlamıyla sınırlıdır ve Postmodernist güçler tarafından şiddetle eleştirilmiştir.

Örneğin, J.M. Benoist *La Revolution Structurale* adlı eserinde Ohomsky'nin evrensel gramerini eleştirir: "Evrensel bir gramer kavramının Batı kültürüne özgü belirli bir kavramın en uç düzeydeki genellemesi olduğu yorumu yapılabilir. Bu kavrama, tüm kültürlerin göreceliliği kuramı ile kolayca meydan okunabilir." Maddenin Kartezyen tanımı gerçekliğin hiç değişmeyen bir birime indirgenmesini talep ettiği için evrensel gramer gibi derin bir yapıya ait kuramıyla Ohomsky kendine Kartezyen dilbilimci demektedir.

Aşkın bir üst-önermenin (transcendent metastatement) bireysel çalışmaların dışına uygulanması, tüm dünyada paylaşılan bir varoluşun imgesine (büyük harf M ile mimarlığa) ait bir kuram, Postmodern harekettten beri eleştirilerin hedefi olmuştur. J.F. Lyotard, *Postmodern Durum* adlı eserinde şöyle söylemektedir: "Bilim basit bir işlevsel düzenliliğin anlatımıyla kendini sınırlandırmayı reddettiğinde ve gerçeğin peşinden koşmak istedikçe kendi işlevsel

(operational) kurallarını meşrulaştırmak zorundadır. Bir başka deyişle, bilimin konumunu meşrulaştıracak bir önermeye gereksinim vardır ve bu önerme felsefenin kendisini takip eder. Bu üstönerme kendini meşrulaştırmak için açık bir şekilde çok daha büyük bir şemaya- zihnin diyalektiğine, anlamı çözümlenmeye çalışmaya, akılcı insana veya proleterlerin özgürleşmesi ve refahın yaratılmasına dayandırıldığında bu şemalara, bu masallara dayalı bilime 'modern' diyoruz. Meseleyi çok fazla basitleştirme tehlikesine rağmen Postmodernizm böyle üstşemalara (metaschema) yönelik ilk ve en önemli şüpheci."

Eğer Modern Mimarlık Batı kültürüne dayalı evrensel bir ikon (icon) yarattı diyebiliyorsak, bunun oldukça üst bir önerme (büyük harf M ile mimarlık) olduğunu görebiliriz. *Kafka: Azınlık Edebiyatı İçin* adlı kitabının 3. bölümünde Gilles Deleuze ve Felix Guattari azınlık edebiyatı sadece azınlık, dillerden oluşmuş bir edebiyat olarak değil, azınlıktaki insanlar tarafından dünya üstünde yaygın olarak kullanılan bir dilde yaratılan edebiyat olarak da tanımlamaktadır. Batı kültürünün ve Batının Modern Mimarlığın ezici egemenliği bağlamında, azınlık kültürleri (Japonya da bunların arasına dahil edilmelidir) mensup mimarlar tarafından modern teknolojinin, malzemenin, strüktürel modellerin dilini kullanarak yaratılan mimarlık azınlıktaki mimarlık olarak tanımlanabilir.

Kültür ve gelenek dokunabilinenlerle sınırlı değildir. Yaşam stilli, adetler, estetik duyarlılıklar ve düşünceler dokunulamayanlar, kültür ve geleneğin görünmeyen taraflarıdır. Japon kültürü özellikle geleneklerini fiziksel nesneler ve biçimlerden daha çok zihinsel ve ruhsal taraflarına, estetik duyarlılık ve düşüncelerine ağırlık vererek aktarmaktadır.

Japonya'da Modern Mimarlık biçimsel olarak çok fazla çağdaş olmasının yanı sıra, kendi içinde kültürel geleneği barındırabilmiştir. Aynı şekilde Tokyo kenti ilk önce milliyetçi olmayan modern bir metropol gibi görünür, fakat gerçekte Tokyo kendi içinde fazlasıyla Japon nitelikleri ve öğelerini barındırır.

Azınlık kültürlerinin önemini ve farklı kültürlerin simbiyozunu² vurgulayarak kültürün göreceliliği kuramını geliştiren ilk kültür antropoloğu Claude Levi Strauss'dur. Batı kültürünü "barbar" kültürlerin perspektifinden ele alarak Batı kültürünü görecelleştirmiş ve kendi yapısalcılık kuramını ortaya koymuştur.

Ben, farklı kültürlerin simbiyozuna dayalı değerler sistemine simbiyoz felsefesi diyorum, Simbiyoz felsefesine dayanan mimarlıktan anladığım kendi kültürüne ve tarihine kök salarak yaratılmış olan ve aynı zamanda, heterojen kültürlerden öğeleri çalışmasına katarak yapılan olumlu çabadır.

Tek, evrensel, ideal mimarlık ikonu var olmadığı için mimarlar herşeyden önce kendi kültürünü ifade etmelidir. Aynı zamanda, başka kültürlerle karşılaşmalı, onlarla diyalog içine girmeli ve simbiyoz aracılığıyla yeni bir mimarlık yaratmalıdırlar. Bu yeni mimarlık hem yerel, hem de küresel olmalıdır. Bir ulus, bir organizasyon veya bir kültür de olsa, heterojen öğeler reddedildiğinde ve merkezci bir gelişme yolu tutulduğunda çöküş başlar. Heterojen dış öğeleri dahil etmek ve merkezin yapısını değiştirmek daima gereklidir.

Bilgibilimin önkabulü logos aracılığıyla tek, ideal bir mimarlık kavramını tamamen geliştirmenin olanaklı olmasıdır. Bu *akıl-merkezci* (logos-centric) görüş hem Batı metafizik geleneği, hem de Modernizmin dayanaklarından biridir. Batıda Modernizmin tarihi doğanın akıl tarafından kontrolü ve bastırılmasıdır. Kent, doğanın kontrol edilmesiyle yaratılmıştır ve modernleşmenin sonucunda doğal olarak oluşup gelişmiş kentler geometrik bir planı takip ederek etkin bir şekilde yeniden yapılanmak durumunda kalmıştır.

Mimarlık da mekanı kontrol etmenin ve insanın akılsal kapasitesini göstermenin bir aracı olarak oluşturulmuştur. Akıl insan varlığının

dışında olan doğayı kontrol etmenin ve fethetmenin bir aracı olarak görülmüştür. Modern insanın tanımı, iç doğası- vahşiliği ve duyarlılığı kendi aklıyla kontrol edilen ve fethedilen biri demektir.

İnsan vahşiliği ve insan duyarlılığı, çeşitliliğin ve bolluğun böylesine büyük kaynağı ve doğanın büyük hazinesi, varoluşun tek ve ideal kavramını, evrensel gerçeği araştıran akıl tarafından yadsınmıştır. En iyi durumda kontrol edilmiş veya baş eğdirilmiştir.

Bu, modernleşme sürecinde bazı dönemlerde önemli bir mesele haline gelmiştir. Çünkü Modernizmin toplumsal ideali endüstrileşme tarafından oluşturulmuş kitlesel bir topluluk, endüstri toplumdur. Toplu üretimi hedefleyen endüstri için vahşiliği ve duyarlılığı bulunan ve zengin bir çeşitlilikle var olan kitleler uygun değildir; endüstri toplumu evrensel, tek bir yüzü olan insanlığı aramıştır.

Evrensellğe, olağanlığa, sıradanlığa, homojenliğe, hız ve verimliliğe bireysellikten, kültürler ve tarihler arasındaki farklılıklardan daha fazla değer verilmiştir. Akıl çağında bilim, teknoloji ve ekonomi, kültür, sanat, edebiyat ve düşüncenin önünde yer almıştır. Modernizme ve Modern Mimarlığa meydan okumak Batı akılcılığına meydan okumaktır. Günümüzün Postmodern Mimarlığı, Batı akılcılığını ve egemenliğini esaslı bir şekilde yenebilecek yeterli başarıya ulaşamamıştır. Batı kültürünü görecelileştiren Levi-Strauss'un yapısalcılığı, sonraki yapısalcılar (post-structuralists) tarafından daha fazla geliştirilmiştir. Derrida'nın Dekonstrüksiyonu, Deleuze ve Guattari tarafından önerilen ağaç modelinin bozulması ve rizom³ [modeli] ile değiştirilmesi Batı egemenliğini ve metafiziğini (akıla dayanan felsefeyi) bozmak üzere tasarlanmıştır.

Postmodern çağda yer alan esas değişim bilgisibilimden (epistemology) varlıkbilime (ontology) doğru bir değişim olarak tanımlanabilir. *Sein un Zeit* (Varlık ve Zaman) adlı eserinde Martin Heidegger şöyle demektedir: "Bilgisibilimsel soru varlığı tam olarak tanımlayıp tanımlayamayacağımızdır. Bunun aksine varlıkbilim varoluşun doğasını sorgular." Burada varoluş madde olarak var olan şeyleri kastedmektedir. bu sıra, masa, mimari eser, doğa, varoluş var olan şeylerin varlığı anlamına gelmektedir.

Mimari varlığın doğru oranlarını (onun evrensel, ideal, tek imgesini) arayan "Mimarlık nedir?" sorusu bilgisibilimsel bir soruyken, varlıkbilim "Mimarlığın anlamı nedir?" sorusunu sormaktadır. Bu bağlantıda varlıkbilim anlambilim (semantics) ile bağlantılıdır.

Varlıkbilim ve anlambilim, evrensel olarak uygulanabilen Uluslararası Stil şeklinde gerçek ve tek bir düzen (mimarlık kavramı) arayışı yerine mimarlıkta anlam çağrıştırmının peşinden gitmektedir. Dünyamızdaki bütün değişik kültürler arasındaki farklılıkları aşan, tarihi aşan, zamanı aşan, bir doğruluk olarak var olan ideal, doğru tek bir mimarlık imgesi olduğunu düşünmemektedir.

Anlam üreten, tarih ve zamanın ortaya çıkarılmasıyla beliren farklılıklardır. Bilgisibilim açısından "Mimarlık nedir?" diye soran Modernizmin dayanağı doğrunun önsel (a priori) verilmesidir ve sorun bu doğrunun akıl gücüyle nasıl elde edilebileceğidir.

Postmodern Mimarlığın azınlık kültürlerin, heterojen kültürlerin mimarlığını, gürültüyü yeniden getirmeye çalışan dekonstrüksiyon mimarlığını, kendisini merkezin dışına yerleştiren mimarlığı geliştireceğini görmek kolaydır. Bu anlamda Postmodern Mimarlık melezeleşmeye doğru eğilimi olan daha çok bir melange (karışım) mimarlığıdır. Fakat bu melezeleşme, geçmişin tarihsel mimari stillerini basit olarak birbirine karıştıran melez bir stilden temelde çok farklıdır.

Varlıkbilimsel soru "Mimarlığın anlamı nedir?" derken, mimarlık çeşitli anlamları çağrıştırmak için bir sahne olacaktır. Farklı kültürlerin karşılaşması, farklı kültürlerin bir gürültü gibi sokulması yeni bir kültür yaratır. Bu, farklılıklara olan duyarlılığımız aracılığıyla anlamların

keşfedilmesi ve çağrıştırılmasıdır. Mimarlıkta farklı kültürlerden farklı öğelerin kullanımı farklılık ve ayırım aracılığı ile anlam çağrıştırmaya demektir ve bu basit melezeleşmeden temelde farklıdır.

Bu makalenin başında söz ettiğim Eco'nun *Gülün Adı* adlı kitabı simgeler, mecazlar, alıntılarla doludur. Fakat en çok satanlardan (best-seller) olan bu kitabın yaratıcılıktan yoksun melez bir karışım olduğunu söyleyebiliriz?

Eco için Ortaçağ Avrupası, Modernizmi aşan bir önmetin (pretexte)⁴ olarak görev yapmıştır. Romanın bütün alıntıları, mecazları ve simgeleri Ortaçağın kültüründen, dininden ve felsefesinden alınmıştır. Yöntemi benimkine çok benzemektedir çünkü ben kendi alıntılarımla, mecazlarımla ve simgelerimi çıkardığım Japonya'nın Edo dönemini (17. yüzyıldan 19. yüzyıla kadar) kendi önmetnim olarak seçtim.

Farklı tarihi stillerin estetik bileşimiyle melez bir stil oluşturmak yüzey düzleminde güzel oranlar yaratmak için akıllıca bir tekniktir. Bu biçimsel işlemde geleceğe işaret eden kültürlerin ve tarihi dönemlerin yeni entellektüel yorumlarını bulmayı bekleyemeyiz. Geçmiş mimari stillerin sadece belirsiz estetik alıntıları, kesinlikle benim karşı çıktığım mimarlıkta çağdaş melez stile, Postmodern mimarlığın tarihselciliğine neden olmaktadır.

Alıntı yaptığımız belirli bir dönemi önmetin olarak neden seçtiğimizi sormalıyız. Eco için Avrupa'nın Ortaçağı kendi düşüncesi için bir önmetin görevini yapmıştır. Aynı olgu başka kişilerde de gözlenebilir; Karl Schinkel için özel önemi olan Antik Yunan mimarlığı, Le Corbusier için Akdeniz mimarlığı; Picosso için ise ilkel Afrika sanatıydı. Kendi önmetnim olarak Japon Edo dönemi kültürüne odaklanmamın iki nedeni bulunmaktadır. Birincisi, o dönemde Edo dünyanın en büyük kentiydi ve çok özgün, popüler bir kültür yaratılmıştı. İkincisi, bu kültürün özgün karakteri benim simbiyoz felsefeme çok benzemektedir. Her koşulda sanatçı için hangi tarihi simgeleri seçip çıkaracağı ve onları kendi çalışmasına katacağı çok yaratıcı bir işlemdir. Melezeleşme ile taklit arasında çok temel farklar vardır.

Modern mimarlık, uluslararası stilde ifade edilen çelik, cam ve betonun soyut biçimlerini evrensel olarak kabul etmiştir. Tarihsel simgelerden alıntılar ve heterojen öğelerin simbiyozu saf olmadığı için kabul görmemiş ve reddedilmiştir. Fakat, inanıyorum ki tarihsel simgelerin var olması ve heterojen öğelerin simbiyozu çalışmaya daha zengin bir değer katmaktadır. Bugün, Le Corbusier'in veya Niemeyer'in tamamen soyut ideal kentlerinin, tarihsel yapıların korunduğu ve çağdaş mimarlık ürünlerinin yanyana beraberce var olduğu bir kente yeğleneceğini çok kişi ileri sürecektir veya böyle bir kenti melez diye dışlamayı uygun bulacaktır.

Doğal olarak Eco'nun *Gülün Adı*'nı okuyan on milyon kişiden hepsinin yazarın alıntılarından, atıflarından, mecazlarından her birini kavradığını varsayamayız. Yayınlanışından beri romanı yorumlayan ve eleştiren pek çok yazıda görüleceği gibi romanı anlamamanın farklı yolları bulunmaktadır. Bu çok anlamlılık, belirsizlik, kapalılık evrensel olanın (kesin doğrunun) yerini alacak ve Modernizmin akıl-merkez-ciliğini aşan yeni çağın özünü oluşturacaktır.

3. İstem = Metin: Anlam Çağrıştırmaya Doğru

Modern mimarlığın, modern bilgisibilim olarak nasıl Batı tahakkümünde ve akılcılığında kök saldığına işaret ettim. Anlam çağrıştırmaya girişimiyle varlık bilimsel ve anlamsal (semantic) sorular soran Postmodern Mimarlığa doğru ilerleyeceksek Modern Mimarlığın tasarım yöntemlerini nasıl değiştirmeliyiz?

Şimdiye dek, Modern Mimarlığın tasarım yöntemlerinin temeli, tek ve evrensel olan ideal mimarlık (düzen) imgesinin ön kabul olarak

varsayılması olmuştur. Bu uluslararası stil olarak bilinmektedir. Bu ideal imgenin (düzenin) akıl aracılığıyla ifade edilmesinin gerekli olduğuna inanılmaktadır. Analiz, düzenleme, yapılandırma gibi tasarım süreçleri vurgulanmış ve daima aklın ve mantığın ilkeleriyle elde edilmeye çalışılmıştır. Tasarım sürecinin sonuç ürünü evrensel uygulama olanağı olduğu bir sentez olarak ifade edilmiştir. Tasarım sürecinde heterojen öğeler dışlanmış ve her öğede kurma, ilişkilendirme, sadeleştirme, açıkça gösterme, koordine etme işlemlerine büyük önem verilmiştir. İçgüdüğü kontrol etmek ve yenmek için daima akıl ve mantığa başvurulmuştur.

İkilik (dualizm) ve ikili zıtlıklar (binomial opposition) Batı metafiziğinde ve akılçılığının kendi doğasında vardır: akıl ve sezgi, ruh ve beden, zorunluluk ve özgürlük ikiliği, bilim ve sanatın ikili zıtlığı. Aristo ve Descartes'tan modern metafiziğe Batı insanının düşüncesine egemen olmuştur. Aynı şekilde mimarlığın tarihinde de akıl ve sezginin ikili zıtlığı bir sarkaç olgusu gibi kendini daima göstermiştir. Endüstri devrimini, William Morris'in Arts and Crafts hareketi, ondan sonra Art Nouveau ve Jugendstil hareketleri gelmiştir. Bunları Peter Behrens ve Tony Garnier'in akılçılığı izlemiştir. Ekspresyonist ve Fütürist hareketlerden sonra ise işlevselcilik bayrağını dalgalandıran Modern Mimarlık ortaya çıkmıştır. Bu ikili etki-tepki sürecinin Modernizm ve Modern Mimarlık üzerine talihli sonuçları olmuştur.

Aklın tahakküm ettiği Modern Mimarlıkta Alvar Aalto, Frank Lloyd Wright, Hans Scharoun, Paolo Soleri ve Bruce Goff gibi mimarların duyarlılık dolu başkaldırıları, vahşi başkaldırıları daima istisna olarak kabul edilmiş, dahil oldukları söylenmiş ve böylece Modern Mimarlığın ana akışından dışlanmışlardır. Akılçılık kurallarına karşı vahşiliğin ve duyarlılığın başkaldırı stratejileri aynı zamanda Modernist çağın bir ürünü olmuştur. Bugün, Postmodern çağın gelişyle ne konunun dünya çapında tartışılması -vahşilik ve duyarlılığı savunuların yeni güçleri- ne de Gaudi'ye methiyeler Modernizmin yenilmesinde bir rol oynama olasılığına sahiptir.

Eğer bize önsel (*a priori*) olarak verilmiş bir tek doğru mimarlık ideali (düzenine) ihtiyacımız yoksa, mimarlık için olan arayışımızı ne tarafa çevirmeliyiz? Dünyanın önsel (*a priori*) bir imgesi, evrensel bir düzeni olduğu zaman, mimarlar için bunun tarafından yönlendirilmek, buna mümkün olduğu kadar yaklaşılmaya çalışmak yeterlidir, en önemli olan bu düzenin akışıyla birlikte nasıl gidileceğidir. Mimarın yeteneği, bu akışı başarılı bir şekilde değerlendirmek ve akılcı düzenin sınırları içinde kendi kişiliğini uygun bir şekilde ifade etmek yeteneğidir.

Modernizmin paradigmasının değiştiği ve dönüştüğü bir çağda yaşıyoruz. Postmodern Mimarlık, yeni çağın değişimine yönelen istemin (= felsefenin) anlatımıyla başlamalıdır. İstem, neyi dönüştüreceğimizi ve nasıl dönüştüreceğimizi bize söyleyen felsefe, dünya üzerindeki mimarların yaratıcılığını motive eden itici güç olacaktır. Postmodern çağın "Mimarlığın anlamı nedir?" sorusuyla ima ettiği varlıkbilim, çok geniş bir çeşitlilikteki insanların istemlerinin anlatımı aracılığıyla kurulacaktır.

Daha önce söylediğim gibi benim isteminin anlatımı "Aklın ve Batı egemenliğinin değişimidir." Ve benim kendi istemim, çeşitli cephelerde -edebiyatta, felsefede, sanatta ve daha pek çok alanda- açılan çatışma hatları şeklini almış istemin anlatımı ile bağıntılıdır.

Kendi simbiyoz felsefem aracılığıyla aklın ve Batının egemenliğini değiştirme konusundaki istemin kendi kişisel anlatımını derinleştiriyorum. Simbiyoz felsefesi benim daha önceleri metabolizma ve metamorfoz olarak geliştirdiğim isteminin şimdiki anlatımıdır ve bu benim anlam çağrıştıran kendi mimarlığımı aramamı olanaklı kılmaktadır. Simbiyoz felsefesi bir başka metafizik değildir: İnanıyorum ki buna bir hareketin metni demek çok daha doğrudur.

Mimarın isteminin anlatımının sonrası (felsefesi) her şeyden önce ve her şeyden çok onun kendi kültüründe ve tarihinde kök salmıştır. Modern çağın mimarları kendi kişiliklerini ve yerel özelliklerini aşan bir evrensellik, bir uluslararasılık aramışlardır. Postmodern mimarlar, diğer yandan, kendi tarihlerinden ve kendi kültürlerinden çıkardıkları kendi istemlerinin anlatımından yola çıkmalıdır. Tarihdeki, zamandaki ve kültürdeki farklılıklara karşı keskin bir duyarlılık onlar için mimarlıkta anlam çağrıştırmaya olanak sağlayacaktır.

Modern Mimarlığın en üst amacı sentezi başarmak iken, Postmodern Mimarlığın en üst amacı anlam çağrıştırmak kendini göstermektedir. Tasarım yöntemi söz konusu olduğunda, simgeleme analizin, yapıyı bozma (deconstruction) yapılandırmanın, alıntı yapma kuranın, değişim uyumun, ima etme açıkça göstermenin yerini alacaktır. Bu biçimsel işlemler anlam çağrıştırmada çok önemli ve belirleyici rol oynayacaklardır.

Akl ve mantığa kıyasla içgüdü'nün yönetiminde bu biçimsel işlemlerin daha ileri düzeylere ulaştırılacağını kesinlikle söyleyemeyiz. Ancak akıl ve içgüdü'nün birlikte eşzamanlı işlemlerini umabiliriz. Simgeleme, yapıyı bozma, ilişkilendirme, alıntı yapma, aracı kullanma, değiştirme, karmaşıkleştirme ve ima etme zamanlar arasındaki, kültürler arasındaki ve öğeler arasındaki farklılıklara karşı keskin bir duyarlılığa dayanacaktır. Bir başka deyişle, farklılıklar yaratan keskin bir duyarlılık farklılıkları ayırd edebildir. Bu keskin duyarlılık, akıl ve içgüdü'nün, düşünce ve eylemin çetin mücadelesinden özgürleştirici sıçramalar aracılığıyla sağlanabilir.

Simbiyoz felsefesini kendi isteminin metni olarak kitabımda yayınlamıştım, bu nedenle geniş bir içerik tartışmasına yer vermeyeceğim. Ana hatlarıyla, bu (kitap) metafiziğin (aklın) ve Batı egemenliğinin yapısının bozulması için bir metindir (felsefedir). Simbiyoz felsefesinin temel bileşikleri heterojen kültürlerin, insan ve teknolojinin, iç (mekan) ve dış (mekan) ın, parça ve bütünü, tarihin ve geleceğin, aklın ve içgüdü'nün, dinin ve bilimin simbiyozudur (birlikte yaşamalarıdır). Bu, benim isteminin Modernizme ve Modern Mimarlığa meydan okuyan ve onların paradigmasını (temel varsayımlarını) değiştirmeyi hedefleyen bir anlatımdır.

Simbiyoz felsefesi, Hindistan'ın Budist Bilinç Felsefesini, Japon Mahayana Budizmini önmetin olarak almaktadır. Bir başka deyişle, benim isteminin anlatımı Japon kültüründe kök salmıştır ve aynı zamanda benim kendi bireysel kimliğimdir. Geleneği sadece dokunulabilen biçimlerin aktarımıyla kısıtlamıyorum; gelenek yaşam biçimini, adetleri, düşünceleri, estetik duyarlılıkları ve duyguları da içerir.

Özellikle Japon kültürünün aktarılmasında bu dokunulamayanlar vurgulanmaktadır. Bizim için en son teknoloji ürünü malzemeleri kullanarak ve mimari anlatımın ana akışına bunları sokarak Japon kültürünü aktarmak olanaklıdır. Aynı zamanda, Japon estetik duyarlılığı içinde fazlasıyla geleneksel özellikteki biçimleri -merkezin olmamasını, açık uçluluğu, asimetriyi, detayın vurgulanmasını, mafsallandırmayı (yapıyı bozmayı) - göstermek de olanaklıdır. Japon estetiğinin aynı aynı düzenlenmiş bu öğeleri bir denge duygusu içinde kendilerini ortaya koymaktadırlar. Onların özel nitelikleri biçime bir hava, duygu, mizaç olarak sahip olmalıdır. Simbiyoz felsefesi hem Japon kültürünün özel niteliğini tanımlayan bir metindir, hem de modern paradigmanın değişmesi için bir metindir.

Hava, duygu ve mizaç kurulmuş bir yapısı olmayan simgesel bir düzen olarak tanımlanabilir. Çeşitli üst üste çakışmalar ve kesişen dinamik ilişkiler - bir simge ve onun karşıladığı diğer simgesel öğelerin ilişkisi; alıntı yapıldığında bir simgenin içeriğinin değişmesi; farklı öğelerin arasına sokulmuş ara mekanın, bir ortamın var olması; simgenin imlemesi; parçaların bütünüle ilişkisi - aracılığıyla bu hava, duygu ve mizaç yaratılır.

Mimarlıkta anlam şuraya buraya yerleştirilen öğelerle yaratılır ve bunların ilişkileri ve ayrılıkları ile yaratılan anlam belirsiz ve çok anlamlıdır. Bu anlamlar bir duygu, bir hava yarattığında mimarlık şiirsel bir yaratıya yaklaşır.

Mimarlığın gerçek bir mekandan veya tuğla yığınının daha fazla bir şey olmadığını kabul etmek piramit ve ağaç modellerini kabul etmektir. Bir başka seçenek daha bulunmaktadır: mimarlığın bütün öğelerini aralarında farklı hava, anlam yaratabilecek sözcükler (göstergeler) olarak kabul etmek. Bütün bu öğeler - dikmeler, tavanlar, duvarlar, merdivenler, pencereler, tepe ışıklıkları, duvarların çevrelediği odalar, kapı kolları, duvarların ele alınışı, alıntı, değişim, gösterge, ima, karmaşıklık, araçlar şeklinde var oldukları için maddesel ve katı mimarlık, tuğla yığını zaten parçalanmıştır.

Öğeler arasında bulunan ara mekandaki (boş mekandaki) anlamı bulmayı betimlemenin bir diğer yolu öğeleri birbirlerine göre yerleştirerek anlam çağrıştırdığımızı söylemektir. Şimdiye dek mimarlıkta sade strüktürel öğeler olarak anlamı bulunan dikmeler ve duvarlar strüktürel hiyerarşi bozulup bağımsız simgesel bir varlık kazandırılabilir.

İnşaata başlamadan önce kutlanan büyük bir törenle yerleştirilen Shinto stilinde dört bambu çubuk fizik özelliğini yitirerek hayali bir ima edicilik kazanır: Tanrıların indiği yerin simgesel havası *Le systema des objects* adlı eserinde Fransız toplumbilimci Baudrillard şeyler denen öğelerle tanımlanmış (kapatılmış) mekanı yazar; "Mekanın hayali imaları da vardır. Bütün biçimler mekanın içinden geçerken görelileşirler. Ferah bir odanın doğal bir etkisi vardır. Nefes alır. Mekan azlığı olduğunda hava bozulmuştur, çünkü nefesimiz içine tıkıştırılmış şeyler tarafından çalınmıştır. Belki de mekanın dağılımında ayırım ve farkın ahlaksal ilkelerinin bir yansımasını okuyabiliriz. Eğer böyleyse, bu dolu ve var olan bir madde olarak mekanın geleneksel imasının tersine çevrilmesidir." Değinilen mekan cisimlerin arasındaki boş mekan, Japonlar tarafından ma veya "aradaki mekan" dır. Var olanların dışındakilerin vahşi ve canlı olması anlamında bu doğaldır. Tuğla yığını gibi doluluk, gerçeklikten çok boşluk ve yokluk ima eder. Şeyleri birbirine bağlayan ilişki ilmekleriyle bir hava yaratılır. Baudrillard'ın mimarlık kuramı Modern Mimarlığın bilgilibilimini (epistemolojisini) ustaca tersine çevirerek onu bir varlıkbilime (ontolojiye) dönüştürmektedir.

Eğer ağaç ve piramit Modernist hiyerarşinin modelleriyse, Postmodern düzenin modelleri rizom ve yanörgü yapısıdır. Rizom modeli Deleuze ve Guattari tarafından düşünülmüş ve *Anti-Oedipus* adlı kitaplarında işlenmiştir. Rizom, farklılık ve birleşme ilkesini, birçok noktada ilişkilerin olanaklı oluşu çokluğu göstermektedir. Tek-yönlü, donmuş hiyerarşi modeli olan ağaçtan tamamen farklıdır.

Yarı-örgü kavramı rizomun çokluğuna benzer. O da farklı noktaların ilişki içinde sürekli olarak anlam çağrıştırdığı açık uçlu bir düzendir. Julia Kristeva, bu tip varlıkbilimsel, ilişkilerin anlamını çoklu konuşma (monoloğun tersi "polylogue") olarak tanımlamaktadır. Çoklu konuşma "pek çok farklı mantığın, pek çok farklı benin farklı zamanlarda ve farklı yerlerde olduğu" bir durumdur. Bu, "anlam çağrıştırma işlemi sırasında ortaya çıkan çok aktif, paralel bir düzendir." Ne olursa olsun, anlam çağrıştırma kurulu bir hiyerarşi aracılığıyla gerçekleştirilemez, daha çok ilişkilendirme işleminde çağrıştırılan aktif bir durumdur.

4. Bilgi Toplumu İçin Mimarlık

Modern Mimarlık endüstri toplumunun mimarlığıyken, Postmodern Mimarlık bilgi toplumunun mimarlığı olacaktır. Endüstri toplumu kitlelere maddesel refaha dayalı bir yaşam vadetmiştir. Fabrikalarda malların toplu üretimi Batı kültürel değerlerinin tüm kültürel farkları aştığı ve dünya üstünde evrensel olarak uygulanabilir olduğu

varsayımına dayalıdır. Uluslararası stil tarafından ifade edilen evrensel, ideal mimarlık imgesi de endüstri toplumunun yaygınlaşmasını görev edinmiştir. Akıl ve batı egemenliği endüstri toplumu tarafından aynı şekilde desteklenmiştir.

Endüstri toplumunun paradigmasındaki değişimden dolayı Modern Mimarlığın reddi ve Modernizmin çöküşü gerçekten yer almaktadır. En ileri toplumlarda, endüstriyel üretimden bilgi üretimine kayış büyük bir hızla olmaktadır. Ve, Amerikan ekonomisti Walt William Rastow tarafından tanımlandığı gibi endüstrileşme gelişmiş toplumlardan gelişmekte olan toplumlara aktarılan gelişim evrelerini izlerken bilgi toplumu ekonomik ve teknolojik gelişme evrelerini ve ideolojik duvarlarını aşarak tüm dünyaya aynı zamanda ileri doğru gitme olanağını sunmaktadır.

Özellikle, basın-yayın, finans, araştırma, eğitim, turizm, tasarım, moda, ticaret, ulaşım, gıda, eğlence ve servis sektörleri bilgi (enformasyon) endüstrileridir. Hepsinde ortak olan üretime veya şeylerin bir araya getirilmesine dayalı olmamalarıdır, aksine ürünlerin bilgi, bilgi benzeri ek değer ve kültürün kendisidir.

Moda endüstrisinde, tasarımın ek değeri malzemenin kendisinin maliyetinden on kat daha fazla tutmaktadır. Restoranlarda şefin ustalığı, servisin kalitesi ve dekorasyon, sunulan yiyeceğin tutarından on kat daha fazladır. Endüstriyel ürünlerde bile modern endüstri toplumunun toplu üretimden, çeşitlilik aracılığıyla değer yaratma çabasıyla çok çeşitli malların sınırlı üretimine doğru bir kayış vardır ve tasarımın ek değeri geçmişte olduğundan çok daha fazla vurgulanmaktadır.

Endüstri toplumu evrenselliği ve homojenliği amaçlarken bilgi toplumu çoğulculuğu amaçlamaktadır. Evrensel homojenleşmiş bilgi daha az değer taşımaktadır. Kendi bireyselliklerini sağlamak için insanlar kendilerini başkalarından farklılaştırmak istemektedirler. Bu şekilde toplumlar, bireyler, şeyler sonsuz derecede çeşitlilik göstermektedir. Mimarlık da bir istisna değildir. Mimarlığın farklılaşması yeni anlamların uyandırılmasıyla başlanacaktır ve yeni anlamların uyandırılması mimarlığa farklılıklar ve çeşitlilik getirecektir.

Postmodern dönemde mimarlık dünyasının durumunu karmaşık ve geçici bir dönem olarak görmek bir hatadır. Yüksek derecede farklılaşmış mimarlığın ortaya çıkışı ve yeni anlamlar çağrıştırmanın patlayışı bilgi çağı mimarlığının belirtileridir. Farklılıklar, bağımtıları dikkate alarak veya Heidegger'in "*sorge*" ile yaratılabilir. Farklılık aracılığıyla anlam çağrıştırmak keskin bir duyarlılık gerektirecektir.

Bilgi toplumu, ulaşım ve iletişim aracılığıyla dünya üstünde gerçek zamandaki ilişkileri yaratacaktır. Televizyonla iletişim endüstrisinin çabaları aracılığıyla farklı diller, farklı yaşam biçimleri ve farklı kültürler doğrudan evimizin içine gelmektedir. Bu, Batı egemenliği zamanında düşünülmeyecek bir çok - anlamlılığın ortaya çıkmasına olanak tanımaktadır. Endüstri toplumunun değişimi, yani paradigmasının bilgi toplumunun paradigmasına dönüşümü, dünyanın akıl ve Batı egemenliğinden uzaklaşmasında büyük bir rol oynamaktadır⁵

KAYNAK: Kurakawa, Kisho, "Towards the Evocation of Meaning", Japan Architect, 1989 - Aug., 6-13.

•• Doç. Dr. DEÜ Mimarlık Fakültesi Öğretim Üyesi

NOTLAR

1. Manastır'da el yazma eserlerin kopya edildiği oda.
2. Simbiyoz (Symbiosis): İki farklı organizmanın her ikisine de yarar sağlayacak şekilde birlikte yaşam ilişkilerine verilen ad, teknik bir terim.
3. Rizom (Rhizome): Aşağı ve yukarı doğru filizlenen kök-gövde.
4. İngilizcede vesile, bahane anlamına gelen pretext sözcüğünden esinlenerek pre-ön ve text (metin) sözcüklerinden oluşturulmuş her iki anlamı da çağrıştıran bir söz oyunu.
5. Kisho Kurokawa'nın bu yazısının genel kavramı içeren kısımları çevrilmiş, son kısımdaki bazı paragraflar yazının uzunluğunu arttırmamak için bırakılmıştır.

Deniz feneri, suluboya 72 x 101 cm

O bir renk, fırçanın ucunda.

Deniz feneri ile oluşturduğum kompozisyonlarda O, bazen uzakta, bazen odak noktası, fakat hep resmedilen anın içinde. O bir tanık. O'nun da tanığı deniz. Rolünü ya kendisi ya da figür olarak oynuyor. Kimlikler değişse de anlam aynı.

Koyu renkler, o renklerin içinden patlayan, figürlerin veya nesnelerin üzerinde dansını renk olarak sürdüren umut ışıkları.

O ışıklar ki, bize yaşam sevinci aşılayan birer tebessüm gibi. Deniz fenerinin karanlığın içinden seslenen sesinin rengi gibi...

Ülkemizdeki sanat ortamını nasıl buluyorsunuz, ne yapmak gerekli? Geleceğin neler getireceğini merak ediyorum.

Değer yargılarının paraya endekslendiği bir düzende sanat üretilmeye çalışılmaktadır. Bu durumun olumsuzlukları, üretene de, bu işin ticaretini yapan kurumlara da yansımaktadır.

Ülkemizdeki sanat bilinci, körelmiş zihniyetlerin üzerine çıkıp belli bir düzeyi ortaya koyduğu takdirde gereken değerlere ulaşılacağına inanıyorum... İnanmak istiyorum.

Özellikle plastik sanatlarda, kişisel çabalarla hayat bulmaya çalışan özverili girişimlerin yanında, bir pazar mantığı ile zemin bulmaya çalışan, kısır çevrelerle tarif edilen ortamın, hedefini nasıl bulacağını ben de merak ediyorum.

Size çok teşekkür ediyoruz.

Bende teşekkür ederim.

Peyzaj, suluboya 50 x 65 cm

Urla, iskeleden suluboya 50 x 65 cm

Bir portre, suluboya 50 x 65 cm

Bir elma, suluboya 50 x 65 cm